लोकलेखा समिती

(२०१५-२०१६)

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २००७-२००८ चा स्थानिक संस्था अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ३.२ व ३.९),
नगरविकास विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ५.८),

पाचवा अहवाल

सत्यमेव जयते

(हा अहवाल विधानसभा / विधानपरिषद सभागृहास
दिनांक   डिसेंबर, २०१५ रोजी सादर करण्यात आला)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय
विधान भवन, मुंबई/नागपूर.
डिसेंबर, २०१५

लोकलेखा समिती

२०१५-२०१६

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २००७-२००८ चा स्थानिक संस्था अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ३.२ व ३.९),
नगरविकास विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ५.८),

पाचवा अहवाल

लोकलेखा समिती
२०१५-२०१६

समिती प्रमुख

(१) श्री.गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री.शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.

(३) श्री.संजय सावकारे, वि.स.स.

(४) श्री.नानाजी शामकुळे, वि.स.स.

(५) श्री.हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.

(६) श्री.राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

(७) श्रीमती माधुरी मिसाळ, वि.स.स.

(८) श्री.योगेश सागर, वि.स.स.

(९) डॉ.अनिल बोंडे, वि.स.स.

(१०) श्री.प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.

(११) श्री.संजय केळकर, वि.स.स.

(१२) श्री.शंभुराज देसाई, वि.स.स.

(१३) श्री.सत्यजीत पाटील-सरुडकर, वि.स.स.

(१४) श्री.वैभव नाईक, वि.स.स.

(१५) श्री.सुरेश गोरे, वि.स.स.

(१६) श्री.कालिदास कोळंबकर, वि.स.स.

(१७) श्री.वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.

(१८) श्री.जयंत पाटील, वि.स.स.

(१९) श्री.राजेश टोपे, वि.स.स.

(२०) श्री.भास्कर जाधव, वि.स.स.

(२१) श्री.जयंत पाटील, वि.प.स.

(२२) श्री.सुनिल तटकरे, वि.प.स.

(२३) श्री.अमरसिंह पंडित, वि.प.स.

(२४) श्री.माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.

(२५) श्री.संजय दत्त, वि.प.स.

सदरहू समिती दिनांक १ मे, २०१५ रोजी विधानसभा व दिनांक २१ मे, २०१५ रोजी विधानपरिषद सदस्यांच्या नामनिर्देशनाद्वारे गठीत करण्यात आली.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव.

(२) श्री. यु. के. चव्हाण, सचिव.

(३) श्री. सु.सा.गायकवाड, वित्तीय सल्लागार.

(४) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव.

(५) श्री. ऋतुराज कुडतरकर, उप सचिव.

(६) श्री. सो.न.सानप, अवर सचिव.

(७) श्रीमती सुषमा पाठक, कक्ष अधिकारी.

(८) श्री. रवींद्र मेस्त्री, कक्ष अधिकारी

लोकलेखा समिती

२०१२-२०१३

समिती प्रमुख

(१) श्री. गिरीश बापट, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री.मधुकर उर्फ अण्णा चव्हाण, वि.स.स.

(३) श्री.गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

(४) श्री.सुनिल केदार, वि.स.स.

(५) श्री.बसवराज पाटील, वि.स.स.

(६) श्री.विनायक निम्हण, वि.स.स.

क- (७) श्री.निलेश देशमुख-पारवेकर, वि.स.स. (दिनांक २७ जानेवारी, २०१३ रोजीपर्यंत)

(७अ) श्री.राहुल बोंद्रे, वि.स.स. (दिनांक ११ जुलै, २०१३ रोजीपासून)

(८) श्री.विजय वडेट्टीवार, वि.स.स.

ख- (९) श्री.संजय सावकारे, वि.स.स. (दिनांक १० जून, २०१३ रोजीपर्यंत)

ग- (१०) श्री.दिलीप सोपल, वि.स.स. (दिनांक १० जून, २०१३ रोजीपर्यंत)

घ- (११) श्री.ए.टी.पवार, वि.स.स. (दिनांक ५ जानेवारी, २०१३ रोजीपर्यंत)

(११अ) श्री.लक्ष्मण जगताप, वि.स.स. (दिनांक ७ जानेवारी, २०१३ रोजीपासून ते दिनांक २२ मार्च, २०१४ पर्यंत)

(१२) श्री.विक्रमसिंह पाटणकर, वि.स.स.

(१३) श्री.बदामराव पंडित, वि.स.स.

(१४) प्रा.राम शिंदे, वि.स.स.

(१५) श्री.गिरीष महाजन, वि.स.स.

च- (१६) श्री.नानाभाऊ पटोले, वि.स.स. (दिनांक २३ मे, २०१४ रोजीपर्यंत)

(१७) श्री.आर.एम.वाणी, वि.स.स.

(१८) श्री.चंद्रकांत मोकाटे, वि.स.स.

(१९) श्री.विवेक (भाऊ) पंडित, वि.स.स.

(२०) श्री.नितीन सरदेसाई, वि.स.स.

छ- (२१) श्री.जयप्रकाश छाजेड, वि.प.स. (दिनांक २४ एप्रिल, २०१४ रोजीपर्यंत)

(२१अ) श्री.संजय दत्त, वि.प.स. (दिनांक १४ जुलै, २०१४ रोजीपासून)

ज- (२२) प्रा.सुरेश नवले, वि.प.स. (दिनांक १२ मार्च, २०१४ रोजीपर्यंत)

(२२अ) प्रा.जनार्दन चांदूरकर, वि.प.स. (दिनांक १४ जुलै, २०१४ रोजीपासून)

(२३) श्री.विनायक मेटे, वि.प.स.

झ- (२४) श्री.विजयसिंह मोहिते-पाटील, वि.प.स. (दिनांक ६ फेब्रुवारी, २०१४ रोजीपर्यंत)

(२४अ) श्री.राजेंद्र जैन, वि.प.स. (दिनांक ७ फेब्रुवारी, २०१४ रोजीपासून)

ट- (२५) श्री.पांडुरंग फुंडकर, वि.प.स. (दिनांक २४ एप्रिल, २०१४ रोजीपर्यंत)

(२६) निमंत्रित

ठ- (२६) श्री.दिवाकर रावते, वि.प.स.(दिनांक ३१ ऑक्टोबर, २०१२ रोजीपर्यंत)

(२६अ) श्री.विनायक राऊत, वि.प.स. (दिनांक १ नोव्हेंबर, २०१२ रोजीपासून ते २७ मे, २०१४ रोजीपर्यंत)

ड- (२७) श्री. मनिष जैन, वि.प.स. (दिनांक २८ फेब्रुवारी, २०१४ रोजीपर्यंत)

(२७अ) श्री.शरद रणपिसे, वि.प.स. (दिनांक १४ जुलै, २०१४ रोजीपासून)

सदरहू समिती दिनांक ३१ मे, २०१२ रोजी विधानसभा व दिनांक १ जून, २०१२ रोजी विधानपरिषद सदस्यांच्या नामनिर्देशनाद्वारे गठीत करण्यात आली.

महाराष्ट्र विधाधमंडळ सचिवालय,

(१) डॉ.अनंत कळसे, प्रधान सचिव.

(२) श्री.यु.के.चव्हाण, अतिरिक्त सचिव.

(३) श्री.सु.सा.गायकवाड, वित्तीय सल्लागार.

(४) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव.

(५) श्री.ऋतुराज ज. कुडतरकर, अवर सचिव.

(६) श्री.दिलीप येवला, अवर सचिव (समिती).

(७) श्री.सोमनाथ न. सानप, कक्ष अधिकारी.

(८) श्री.कैलास पाझारे, कक्ष अधिकारी.

(क) श्री.निलेश देशमुख-पारवेकर, वि.स.स. यांचे दिनांक २७ जानेवारी, २०१३ रोजी निधनामुळे रिक्त झालेल्या जागेवर श्री.राहुल बोंद्रे , वि.स.स. यांची मा.अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी दिनांक ११ जुलै, २०१३ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

(ख) श्री.संजय सावकारे, वि.स.स. यांचा दिनांक ११ जून, २०१३ रोजी राज्यमंत्री म्हणून मंत्रिमंडळात समावेश झाल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(ग) श्री.दिलीप सोपल, वि.स.स. यांचा दिनांक ११ जून, २०१३ रोजी मंत्री म्हणून मंत्रिमंडळात समावेश झाल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(घ) श्री.ए.टी.पवार, वि.स.स. यांचे जागी मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी श्री.लक्ष्मण जगताप, वि.स.स. यांची समिती सदस्य म्हणून दिनांक ७ जानेवारी, २०१३ रोजी नामनियुक्ती केली व दिनांक २२ मार्च, २०१४ रोजी आपल्या विधानसभा सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(च) श्री.नानाभाऊ पटोले, वि.स.स. हे लोकसभा सदस्य म्हणून निवडून आल्याने त्यांनी दिनांक २३ मे, २०१४ रोजी आपल्या विधानसभा सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(छ) श्री.जयप्रकाश छाजेड, वि.प.स. यांची दिनांक २४ एप्रिल, २०१४ रोजीपासून सदस्यत्वाची मुदत संपल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(ज) श्री.सुरेश नवले, वि.प.स. यांची दिनांक १२ मार्च, २०१४ रोजीपासून सदस्यत्वाची मुदत संपल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(झ) श्री.विजयसिंह मोहिते-पाटील, वि.प.स.यांचे जागी मा.सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांनी श्री.राजेंद्र जैन, वि.प.स. यांची समिती सदस्य म्हणून दिनांक ६ फेब्रुवारी, २०१४ रोजी नामनियुक्ती केली.

(ट) श्री.पांडुरंग फुंडकर, वि.प.स. यांची दिनांक २४ एप्रिल, २०१४ रोजी सदस्यत्वाची मुदत संपल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

(ठ) श्री.दिवाकर रावते, वि.प.स. यांचे जागी मा.सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद यांनी श्री.विनायक राऊत, वि.प.स. यांची निमंत्रित म्हणून दिनांक १ नोव्हेंबर, २०१२ नामनियुक्ती केली व श्री.विनायक राऊत, वि.प.स. हे लोकसभा सदस्य म्हणून निवडून आल्याने त्यांनी दिनांक २७ मे, २०१४ रोजी आपल्या विधानपरिषद सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्यामुळे सदर जागा रिक्त आहे.

(ड) श्री.मनिष जैन, वि.प.स. यांनी दिनांक २८ फेब्रुवारी, २०१४ रोजी विधानपरिषद सदस्यत्वाचा राजीनामा दिल्याने सदर जागा रिक्त आहे.

प्रस्तावना

मी, लोकलेखा समितीचा समिती प्रमुख, समितीने अहवाल सादर करण्याचा अधिकार दिल्यावरुन भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २००७-२००८ च्या स्थानिक संस्था अहवालामधील ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ३.२ व ३.९) व नगरविकास विभागाशी संबंधित (परिच्छेद क्र. ५.८),यावर विचार करून लोकलेखा समितीचा पाचवा अहवाल सादर करीत आहे.

समितीने दिनांक ८ जुलै, २०१४ व दिनांक १७ जून, २०१५ रोजी प्रधान सचिव, ग्रामविकास तसेच दिनांक ९ जून, २०१५ रोजी सचिव, नगरविकास विभागाच्या सचिवांची साक्ष विधान भवन, मुंबई येथे घेण्यात आली. तसेच दिनांक २८ जानेवारी, २०१४ रोजी मुख्य कार्यकारी अधिकारी,अहमदनगर जिल्हापरिषद यांची जिल्हापरिषद कार्यालय, अहमदनगर येथे साक्ष घेण्यात आली.

प्रधान महालेखाकार, लेखापरीक्षा-एक, महाराष्ट्र, मुंबई तसेच महालेखाकार, लेखापरीक्षा-दोन, महाराष्ट्र, नागपूर हे समितीच्या निमंत्रणावरुन बैठकींना उपस्थित होते. त्यांनी समितीला केलेल्या बहुमोल मार्गदर्शनाबद्दल समिती त्यांची अत्यंत आभारी आहे.

तसेच सचिव, वित्त विभाग (लेखा व कोषागारे) यांनी समितीच्या बैठकींना उपस्थित राहून समितीला दिलेल्या सहकार्याबद्दल आणि संबंधित विभागाच्या सचिवांनी समितीसमोर साक्ष देऊन समितीला सहकार्य केले त्याबद्दल समिती त्यांची देखील आभारी आहे.

समितीच्या बैठकीच्या कामकाजाचे कार्यवृत्त स्वतंत्ररित्या ठेवण्यात आले असून तो अहवालाचा भाग आहे. बैठकीच्या कामकाजाच्या अनुषंगाने विभागाकडून प्राप्त झालेली आश्वासित माहिती व परिपत्रके परिशिष्ट "अ" मध्ये देण्यात आलेली आहेत. समितीच्या झालेल्या बैठकांचे संक्षिप्त कार्यवृत्त परिशिष्ट "ब" मध्ये देण्यात आलेले आहे.

समितीच्या उप समिती-१ ने दिनांक ११ डिसेंबर, २०१५ रोजी प्रारूप अहवाल तयार करून विचारात घेतला.

समितीने दिनांक १६ डिसेंबर, २०१५ रोजीच्या बैठकीत प्रारुप अहवाल विचारात घेतला व त्यातील शिफारशीवर सुधारणा सुचवून प्रारुप अहवालाला मान्यता दिली.

विधान भवन,
मुंबई/नागपूर.
दिनांक १६ डिसेंबर, २०१५.

गोपालदास अग्रवाल,
समिती प्रमुख,
लोकलेखा समिती

अनुक्रमणिका

अ.क्र. (१)	विभाग व तपशील (२)	पृष्ठ क्रमांक (३)
	प्रस्तावना	
(१)	ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग (परिच्छेद क्र.३.२)	१
(२)	ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग (परिच्छेद क्र.३.९)	७
(३)	नगरविकास विभाग (परिच्छेद क्र. ५.८)	३३
(४)	परिशिष्ट-अ विवरणपत्र	४१
(५)	परिशिष्ट-ब समितीच्या बैठकीचे संक्षिप्त कार्यवृत्त	६३

ग्रामविकास विभाग

१ भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी त्यांच्या सन २००७-२००८ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालामधील परिच्छेद क्रमांक ३.२ "ग्राम पंचायतीकडून साखर कारखान्यांवर मालमत्ता कराची आकारणी न करणे" या संदर्भात महालेखापरीक्षकांनी खालील अभिप्राय व्यक्त केले आहेत.

ग्रामपंचायतीकडून साखर कारखान्यांवर मालमत्ता कराची आकारणी न करणे

१.१ सांगली जिल्ह्यातील कडेगाव पंचायत समितीमधील रायगांव आणि वांगी ग्रामपंचायतींनी दोन साखर कारखान्यांवर मालमत्ता कराची आकारणी आणि वसुली केली नाही.

महाराष्ट्र कर आणि शुल्क नियम, १९६० अन्वये ग्रामपंचायतींना त्यांच्या अखत्यारित येणाऱ्या कारखान्यांवर विर्निदिष्ट दराने मालमत्ता कर आकारण्याची आणि वसूल करण्याची शक्ती प्रदान करण्यात आली आहे. पर्यायाने, मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ मधील तरतुदींप्रमाणे कारखाने सरकारची मान्यता मिळवून मालमत्ता कराच्याऐवजी ठोक रक्कम अंशदान म्हणून भरण्याचा पर्याय निवडू शकतात.

असे निदर्शनास आले की, महाराष्ट्र कर आणि शुल्क नियम, १९६० अन्वये मालमत्ता कराची आकारणी करणे आवश्यक असून सुध्दा सांगली जिल्ह्यातील कडेगाव पंचायत समितीमधील रायगांव आणि वांगी या ग्रामपंचायतींनी केन अँग्रो इंजिनिअरिंग (इंडिया) लि. आणि सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना लि. यांच्यावर अनुक्रमे वर्ष २००२-०८ आणि २०००-०८ या कालावधीसाठी कराची आकारणी आणि वसुली केली नाही. विनिर्दिष्ट दराच्या किमान दराप्रमाणे या दोन कारखान्यांकडून अनुक्रमे रु.३४.१६ लाख आणि रु.१८.५२ लाख एवढा कर वसूल करणे आवश्यक होते. या दोन कारखान्यांनी मालमत्ता कराऐवजी ठोक रक्कम अंशदान भरण्यासाठी सरकारची मान्यता प्राप्त करून घेतली नव्हती. परिणामी रु. ५२.६८ लाख महसुलाची वसुली झाली नाही.

निदर्शनास आणून दिल्यावर (नोव्हेंबर २००८) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, सांगली यांनी म्हटले की (जून २००९), विनिर्दिष्ट दराच्या किमान दराप्रमाणे एकूण रु.५२.६८ लाख एवढ्या रकमेची मालमत्ता कराची मागणी पत्रके त्या दोन साखर कारखान्याना मे, २००९ मध्ये पाठविण्यात आली. लागू दराप्रमाणे कराच्या आकारणीची रक्कम आणि वसुली संबंधी अहवाल प्रतिक्षाधीन आहे. (जुलै २००९)

ही बाब शासनास जुलै २००९ मध्ये कळविण्यात आली. उत्तर प्राप्त झाले नाही. (नोव्हेंबर, २००९)

ज्ञापन :-

१.२ महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

१) सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना----

सोनहिरा सहकारी साखर कारखान्याची उपमहालेखापाल यांनी ७/१२ क्षेत्रावर केलेली आकारणी रुपये २,३१,५२० इतकी प्रतिवर्षाप्रमाणे सन २०००-२००१ ते २००७-२००८ अखेर आठ वर्षासाठी एकूण रक्कम रुपये १८,५२,००० इतकी आकारणी ही वसुलपात्र असल्याचे नमूद केले आहे. सदर कारखान्यांचे ७/१२ वरील सर्व क्षेत्रावर उपमहालेखापाल यांना (ठोक अंशदान) आकारणी केली आहे. ग्रामपंचायत व कारखाना यांचेमध्ये दिनांक ९ जून, २०११ रोजी ठोक अंशदानाच्या अनुषंगाने करार झाला आहे. साखर कारखान्यांचे त्या कार्यक्षेत्रात असणाऱ्या दोन ग्रामपंचायती वांगी व अंबक यामध्ये प्रत्यक्षात सन २०१०-११ पासून तीन वर्षापर्यंत झालेल्या करारानुसार प्रतिवर्षी अनुक्रमे रु. ५०,००० व १५,००० ग्रामपंचायत कार्यक्षेत्रात सुखसोयी पुरविणार आहे. त्याचप्रमाणे प्रतिवर्षी रु.६५,००० प्रमाणे सन २०००-२००१ ते २००७-२००८ या आठ वर्षांची रक्कम रु. ५,२०,००० एवढी होते. ठोक अंशदानापैकी सद्य:स्थितीत अंबक ग्रामपंचायतीने दिनांक ०५-२-२०११ रोजी रुपये १५,००० व वांगी ग्रामपंचायतीने दिनांक २९ मार्च, २०११ रोजी रुपये ५०,००० असे एकूण रु.६५,००० वसुली झालेली असून उर्वरित वसुलीबाबत कार्यवाही सुरू आहे. केन ॲग्रो एनर्जी इंडिया लि. या कारखान्यावर उपमहालेखापाल यांनी कर आकारणी रक्कम रु.४,८७,९१३ प्रतिवर्षीप्रमाणे सन २००१-२००२ ते २००७-२००८ या सात वर्षासाठी रु. ३४,१६,००० वसुली नमूद केलेली आहे. सदर आकारणी ही ७/१२ नुसार केलेली आहे. तथापि, प्रत्यक्ष बांधकाम क्षेत्रानुसार व नियमानुसार आकारणी कार्यक्षेत्रात असणाऱ्या दोन ग्रामपंचायतीकरिता रायगांव रु.२४,१३६ व हिंगणगांव साठी रु.८५,०३१ अशी एकूण रु.१,०९,१६७ प्रतिवर्षीप्रमाणे सात वर्षासाठी रु.७,६४,१६९ इतकी होते. यासंदर्भात कारखाना व ग्रामपंचायत

यांच्यामध्ये दिनांक ३-२-२०११ रोजी करार झालेला आहे. त्याप्रमाणे रक्कम रुपये ७,६४,१६९ इतकी थकबाकी प्रत्यक्षात होत असून त्यापैकी हिंगणगाव बु. या ग्रामपंचायतीने अनुक्रमे दिनांक ३१ जानेवारी, २०११ रोजी रु. ८५,०३४, दिनांक ३१ मार्च, २०११ रोजी रु. १,९१,००० व दिनांक २८ मे, २०११ रोजी रु.१,९१,००० असे एकूण रु. ४,६७,०३४ इतकी थकबाकी रक्कम वसूल केली आहे. रायगांव ग्रामपंचायतीने दिनांक ३१ जानेवारी, २०११ रोजी रु. २४,१३६, दिनांक ३१ मार्च, २०११ रोजी रु. ५४,००० व दिनांक २८ मे, २०११ रोजी रु.५४,००० असे एकूण १,३२,१३६ इतकी थकबाकी रक्कम वसूल केली आहे. उर्वरित वसूल करण्याची कार्यवाही चालू आहे. उपरोक्त बाबी विचारात घेऊन सदर परिच्छेद कृपया वगळण्यात यावा.

साक्ष :-

१.३. उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात दिनांक ८ जुलै, २०१४ रोजी विभागीय सचिवांची व इतर विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेण्यात आली. केन ॲग्रो इंजिनिअरिंग (इंडिया) लि. आणि सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना लि. यांच्यावर मालमत्ता कराची आकारणी न करण्यासंदर्भात महालेखाकारांनी घेतलेल्या आक्षेपाबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, केन ॲग्रो इंजिनिअरिंग (इंडिया) लि. हा कारखाना सन २००१ मध्ये स्थापन झाला होता. या कारखान्यावर उप महालेखापाल यांनी रु. ४,८७,९१३ प्रती वर्षी प्रमाणे सन २००१-२००२ ते सन २००७-२००८ या सात वर्षांसाठी रु. ३४,१५,००० इतकी कर वसुली नमूद केलेली होती. आतापर्यंत त्या कारखान्याने त्यापैकी १४ लाख ७१ हजार रुपये भरलेले आहेत. तर सोनहिरा सहकारी साखर कारखान्यावर उप महालेखापाल यांनी रु. २,३१,५२० प्रती वर्षी प्रमाणे सन २००१-२००२ ते सन २००७-२००८ या सात वर्षांसाठी रु. १८,२५,००० इतकी कर वसुली नमूद केलेली होती. आतापर्यंत त्या कारखान्याने त्यापैकी २ लाख ६० हजार रुपये भरलेले आहेत. उर्वरित कर वसुली बाबत येत्या ३ महिन्यांत या दोन्ही ग्रामपंचायती व कारखान्यांसमवेत बैठक घेऊन या विषयाबाबत निर्णय घेण्यात येईल.

१.४. पंचायत राज कायद्यातील तरतुदीप्रमाणे ग्रामपंचायत व कारखान्यांसमवेत बैठक घेऊन हा प्रश्न निकाली काढता येईल. तसेच अशा प्रकारचा कर आकारण्याबाबत काही निकष आहेत का व त्या निकषाप्रमाणे सदर ग्रामपंचायतीवर कर आकरणी करण्यात आली आहे काय ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, यासंदर्भात निकष आहेत. याबाबत दोन पध्दती आहेत. त्यातील पहिल्या पध्दतीमध्ये झोपडी, मातीचे घर, पत्र्याचे घर, आरसीसीचे घर अशा घरांच्या बाबतीत प्रती चौ.फूट प्रमाणे दर ठरवून दिलेले आहेत. तर काही बाबतीत असेही होते की, ग्राम पंचायतींना काही कारखान्यांना सुविधा देणे शक्य होत नाही. अशा कारखान्यांना विभागीय आयुक्तांच्या मान्यतेने सूट दिली जाते. मात्र अशा प्रकरणांत ३० टक्क्यांपेक्षा जास्त सूट दिली जात नाही. तसेच या दोन्ही ग्रामपंचायती व कारखान्यासमवेत बैठका घेऊन या विषयावर निर्णय घेण्यात येईल असे समितीस आश्वासित केले. याबाबत कार्यवाही केल्याचे समितीस कळविण्यात न आल्यामुळे समितीने यासंदर्भात दिनांक १७ जून, २०१५ रोजी पुन्हा विभागाची साक्ष घेतली. त्यावेळी विभागीय सचिवांनी सांगितले की, दिनांक ८ जुलै, २०१४ रोजी दिलेल्या आश्वासनानुसार, या संदर्भात बैठक घेण्यात आली होती. त्यानुसार कर निर्धारण पूर्ण झालेले आहे व काही प्रमाणात वसुली झाली आहे. कर वसुली प्रक्रिया देखील सुरु झालेली आहे. या संदर्भात मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सांगली यांनी सविस्तर माहिती देतांना सांगितले की, दिनांक १ ऑगस्ट, २०१४ रोजी सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना व केन ॲग्रो एनर्जी प्रा.लि या दोन्ही साखर कारखान्याच्या संदर्भात बैठक घेण्यात आली होती. कराचे निर्धारण झाले नाही, असा मुद्दा महालेखाकारांनी उपस्थित केला होता. याकरिता तांत्रिक समिती तयार करण्यात आली. त्यानुसार कर निर्धारण करण्यात आले आहे. ग्रामपंचायतीने कारखान्यांसोबत करार केलेला आहे. समितीची मान्यता घेऊन विभागीय आयुक्तांकडे मंजुरीचे अधिकार असल्यामुळे प्रकरण त्यांच्याकडे पाठविण्यात आले. सन २००१ मध्ये कारखाना स्थापन झाला होता. सन २००८-०९ पर्यंत निर्धारण झालेले नव्हते. महालेखाकारांनी मुद्दा उपस्थित केल्यानंतर निर्धारण करण्यात आले आहे. कायद्यानुसार ३ वर्षापूर्वीचे निर्धारण करता येत नाही.

१.५. केन ॲग्रो एनर्जी प्रा.लि. या कारखान्याची सन २००१ पासून ३० लाख रुपयांची वसुली होती. त्यापैकी १७ लाख रुपये वसूल केले असून १३ लाख रुपयांची वसुली प्रलंबित आहे. एकूण वसुलीपैकी ८ लाख २९ हजार रुपये वसूल करावयाचे होते. कारखान्याने जवळजवळ १७,०९,०५० रुपये भरले आहेत. ग्रामपंचायत रायगाव व हिंगणगाव बु. आणि केन ॲग्रो एनर्जी प्रा.लि.साखर कारखाना यांच्यामध्ये दि. २५-०८-२०१४ रोजी ठोक अंशदान करार करुन जिल्हा परिषद, सांगली यांच्याकडे दिनांक २-९-२०१४ रोजी प्रस्ताव सादर केला आहे.

१.६. ग्रामपंचायत वांगी यांनी सोनहिरा सहकारी कारखाना यांच्यामध्ये ठोक अंशदान करार करुन दि. २.९.२०१४ रोजी जिल्हा परिषद, सांगली यांच्याकडे सादर केला. सदरील ठोक करारास जिल्हा परिषद, सांगली स्थायी समितीची दिनांक ३-३-२०१५ रोजी मान्यता घेऊन सदरचा प्रस्ताव विभागीय आयुक्त, पुणे यांच्याकडे मंजुरीसाठी पाठविला. सोनहिरा साखर कारखान्याकडून ग्रामपंचायत वांगी व अंबक यांच्याकडे सुमारे ३५ लाख रुपयांची वसुली करावयाची आहे. त्यांच्याकडून माहे जून, २००६ पर्यंत एकूण रक्कम रु. ४,५५,२९८ एवढी कर वसुली झालेली आहे. सद्य:स्थितीत त्यांच्याकडून ३० लाख ६४ हजार रुपये येणे शिल्लक आहे. परंतु कायदेशीररित्या त्यांच्याकडून रुपये ९ लाख ७३ हजार ५५६ एवढी वसुली करावयाची आहे. त्यापैकी ४ लाख ५५ हजार रुपये वसूल झाले असून उर्वरित ५ लाख रुपये भरण्यास कारखान्याने तयारी दर्शवली आहे.

१.७. ठोक अंशदान करार दि. २-९-२०१४ रोजी जिल्हा परिषद, सांगली यांच्याकडे सादर केला. त्यानंतर दि. ३-३-२०१५ रोजी स्थायी समितीची मान्यता घेतली. मान्यता घेण्यास ६ महिन्याचा अवधी लागला. विभागीय आयुक्त,पुणे यांच्याकडे सदरचा प्रस्ताव पाठविण्यास एवढा विलंब होण्याचे कारण काय आहे ? अशी समितीने विचारणा केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, सुरुवातीला यासंदर्भात यंत्रणा अस्तित्वात नव्हती. नंतर शासनाकडून निर्देश देण्यात आले.

१.८. सध्या नागरिकीकरणाचा वेग वाढलेला आहे. नगरपालिकेच्या लगत असणाऱ्या ग्रामपंचायती या नगरपालिकेपेक्षा मोठ्या झाल्या असून सदर प्रस्ताव विभागीय आयुक्तांकडे पाठविल्याचे विभागीय प्रतिनिधीनी नमूद केले. तथापि, समितीचे असे मत आहे की, विभागीय आयुक्तांना अधिकार नाही. तसेच, शासनालाही अधिकार नसून मा. उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयानुसार केवळ स्थायी समितीला अधिकार आहेत.

१.९. समितीने व्यक्त केलेल्या उपरोक्त मताच्या अनुषंगाने विभागीय प्रतिनिधींनी असा खुलासा केला की, या दोन्ही गोष्टी योग्य आहेत. मात्र या दोन्ही गोष्टींचा संदर्भ निराळा असून ग्रामपंचायत व कारखाना यांच्यामध्ये वाद असल्यास तो सोडवण्याकरिता अपिल प्राधिकारी गट विकास अधिकारी आहे. मात्र केन ॲग्रो एनर्जी प्रा.लि.व सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना लि. व संबंधीत ग्रामपंचायती यांच्यामध्ये कोणताही वाद नाही. कारखान्यांना ठोक रकमेच्या स्वरुपात अंशदान देण्याबाबत नियम १९६१ नुसार ग्रामपंचायतीनी बसविलेल्या करांऐवजी कारखान्यांनी ठोक रकमेच्या स्वरुपात अंशदान देण्याबाबत राज्य शासनाच्या मान्यतेने करार करण्याची तरतूद आहे. महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ कलम १२५ अन्वये राज्य शासनाचे अधिकार विभागीय आयुक्त यांना प्रदान करण्यात आले आहेत. जिल्हापरिषदेने २ महिन्याच्या आत विभागीय आयुक्तांकडे प्रस्ताव पाठवून कारखान्यांच्या कराचे निर्धारण करण्यासाठी कायदेशीर कागदपत्रांची आवश्यकता असते. मात्र वारंवार प्रयत्न करुनही ही कागदपत्रे विभागाला उपलब्ध झाली नाहीत, यामुळे थोडा वेळ लागला. काही माहिती तहसिलदार कार्यालयातून घेण्यात आली आहे.

१.१०. नगरपालिकेचे कर निर्धारण वार्षिक कर नियोजन (एटीपी) माध्यमातून केले जाते. पंचायत समितीमध्ये अशी यंत्रणा उभारण्याकरिता ग्रामविकास विभागाकडून काही प्रयत्न केले जाणार आहेत काय ? यासंदर्भात विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, सुरुवातीला शासनाने मार्गदर्शक तत्वे आखून दिली होती. या नंतर उच्च न्यायालयाने स्थगिती दिलेली आहे. या संदर्भात डिसेंबर महिन्यात निर्णय झालेला आहे. मात्र अद्याप ग्रामविकास विभागाकडून यंत्रणा सुरु झालेली नाही. या संदर्भात सध्या जी पध्दत अवलंबली जात आहे ती योग्य नसल्याचे लक्षात आलेले आहे.

१.११. कर निर्धारणाकरिता तज्ज्ञ लोकांचे पथक असावे. ज्याप्रमाणे वार्षिक कर नियोजन (एटीपी) तयार करण्यात आले आहे, त्याचप्रमाणे कर निर्धारणामध्ये सुसुत्रता आणण्याच्या दृष्टीकोनातून काय प्रयत्न केले जाणार आहेत? 'अ', 'ब' व 'क' वर्ग नगरपालिका, ग्रामपंचायती यांनी कर लावण्यासंदर्भात सन १९९९ मध्ये शासनाने मार्गदर्शक तत्वे निश्चित केली होती. मात्र आता योग्य प्रकारे कर वसूल केला जात नसल्याने शासनाचे नुकसान होत असून ग्रामपंचायतींना उत्पन्न मिळत नाही. त्यामुळे ठोक अंशदान पध्दत बंद केली पाहिजे. एकदा कराची रक्कम दिल्यानंतर पुढे कारखाना ५० वर्षे चालविला जातो. वाढत्या वाहतुकीमुळे १५ ते २० वेळा रस्त्याचे काम करावे लागते. ग्रामपंचायतींना दुसरा पर्याय उपलब्ध नसतो. त्यामुळे शहरांमध्ये निवासी व वाणिज्यिक अशा प्रकारची कर प्रणाली आहे. तसा विचारही करता येईल असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, ग्रामीण भागामध्ये निवासी व वाणिज्यिक अशा प्रकारची कर आकारणी करण्यासंबंधात अजून तरी सविस्तर विचार झालेला नाही. एक हजार ते पन्नास हजार लोकसंख्या असलेल्या ग्रामपंचायती राज्यात आहेत. ज्या लहान ग्रामपंचायती आहेत तेथे अजूनही १०० टक्के कर वसुली होत नाही ही वस्तुस्थिती आहे.

१.१२. जी खाजगी बांधकामे आहेत त्यासंबंधी मार्गदर्शक तत्वे आहेत. एखाद्या ग्रामपंचायतीच्या हद्दीत कारखाना आल्यानंतर त्या कारखान्याला आवश्यक त्या सुविधा ग्रामपंचायत पुरवू शकत नाही. कारण ग्रामपंचायतींची तेवढी कुवत नसते. ग्रामपंचायत कारखान्याला सुविधा देऊ शकत नसल्यामुळे कारखान्याला ५० टक्के सूट द्यावी अशी तरतूद अधिनियमामध्ये आहे. त्यामुळे ग्रामीण भागातील कारखान्याला सूट मिळण्याच्या दृष्टीने त्या कारखान्याला करामध्ये सूट देण्यात येते असा खुलासा विभागीय प्रतिनिधीनी समिती समोर केला.

१.१३. ग्रामपंचायत सुविधा देत नसली तरी नगरपालिका कारखान्यांना करामधून सूट देऊ शकते काय अशी विचारणा समितीने केली असता, याबाबत कायद्यामध्ये सुधारणा करावी लागेल, असे विभागीय प्रतिनिधींनी समितीस अवगत केले.

१.१४. विभागीय आयुक्तांकडे ठोक करार पाठविण्यात आलेला आहे. यापूर्वी सदर कारखान्यांकडून कर आकारणी झाली नव्हती. या कारखान्यांनी पूर्व कर भरलेला नव्हता. सन २००1 पासून कर भरला असता तर हा मुद्दा उपस्थित झाला नसता. कारखान्यांनी २००1 पासून कर भरण्याची मानसिकता दाखविली असती तर हा लेखापरिक्षण परिच्छेद आला नसता. यात कारखान्यांनी कर भरण्याची मानसिकता दाखविलेली नाही. रुपये ८.०० लाख इतकी कर वसुली आतापर्यंत व्हावयास पाहिजे होती. परंतु, त्यांनी फक्त रुपये ४.०० लाख दिलेले आहेत. त्यामुळे वांगी ग्रामपंचायत सदर कारखान्याकडून जास्त कर वसूल करण्यासाठी प्रयत्न करणार आहे काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता, विभागीय प्रतिनिधींनी कर वसूल करण्यासाठी विभाग प्रयत्न करणार आहे. तसेच वसुलीची जी पध्दत आहे ती योग्य आहे. अनेक कारखाने, हे संगनमत करून कर भरीत नाहीत. अनेक कारखाने हे करचुकवेगिरी करीत असतात. ग्रामसेवकावर कारवाई झाली पाहिजे. ग्रामसेवकाचे कर निर्धारणाचे आणि वसुली करण्याचे काम असते. एखाद्या कारखान्यावर संचालक मंडळ असते. जर कारखान्यात ग्रामसेवकाला प्रवेशच मिळत नसेल तर अशा वेळेस त्याच्या अधिकाराचा देखील विचार करावा लागणार आहे. याकरिता कर निर्धारणामध्ये स्वेच्छाधिन ऐच्छिकता ठेवता कामा नये.

१.१५. कायद्यामध्येच ठोक रकमेची अंशदानाची तरतूद आहे. त्यामुळे विभाग कायद्यात सुधारणा करण्यासंदर्भातील कार्यवाही करणार आहे काय ? अशी समितीने विचारणा केली असता, विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यामध्ये स्वेच्छाधीनतेचा भाग कमी करावा लागणार आहे. तसेच समितीने सूचना केल्यानुसार विभागामार्फत अभ्यास करून पुढील योग्य ती कार्यवाही करण्याचा प्रयत्न केला जाईल असे आश्वासनही दिले.

१.१६. सदर प्रश्न दोन कारखान्यातील कर वसूली संदर्भातील आहे. कर वसूली करण्यासाठी विभागाकडून कोणते प्रयत्न केले जात आहेत ? महाराष्ट्रामध्ये असे एकूण किती कारखाने आहेत ? ज्यांच्या मालमत्ता कराचे निर्धारण आजपर्यंत झालेले नाही ? अशी विचारणा महालेखाकारांनी केली असता, विभागीय सचिवांनी यासंदर्भात आवश्यक ती माहिती विभागाकडे उपलब्ध नसल्याचे समितीस सांगितले.

१.१७. प्रचलित पध्दतीप्रमाणे घरपट्टी वसूल करण्यासंदर्भात दोन यंत्रणा आहेत. शहरी भागात संबंधित महानगरपालिका आणि नगरपालिका हे काम करते व ग्रामीण भागात ग्रामपंचायतींकडे हे काम असते. त्यामुळे आता ग्रामपंचायत व नगरपालिकांचे कायदे समान करण्याची गरज निर्माण झाली आहे, असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विभागीय सचिवांनी सांगितले की, हा धोरणात्मक विषय आहे. ग्रामपंचायतीने अपेक्षेनुसार वसुली केली नाही, हे विभाग मान्य करतो. ज्या ग्रामपंचायती जास्त प्रमाणात वसुली करतात, अशा ग्रामपंचायतींना पारितोषिक दिले जाते.

१.१८. मालमत्ता कराच्या माध्यमातून ग्रामपंचायत, पंचायत राज आणि जिल्हापरिषदेस उत्पन्न मिळवून देण्यासाठी चोवीस तास विचार करणारी स्वतंत्र अशी यंत्रणा नसून ग्रामपंचायत, पंचायत राज आणि जिल्हापरिषदेस उत्पन्न वाढूवन देण्यास अधिक वाव आहे. या कामासाठी स्वतंत्र कक्ष सुध्दा निर्माण करण्याची आवश्यकता असून यासंदर्भात विभागाकडून योग्य ती कार्यवाही केली जात असल्याचेही समितीस सांगितले.

१.१९. कर आकारणी आणि कर वसूल करणे हा विभागाच्या अखत्यारितील विषय आहे. पंचायत समिती आणि जिल्हा परिषदेला आवश्यक ते अधिकार देण्याची आवश्यकता आहे. यामध्ये ज्या उणिवा आहेत त्या दूर करण्याची गरज आहे असे मत समितीने व्यक्त केले. याअनुषंगाने सचिव, वित्त विभाग यांनी स्थानिक संस्थेला काही अधिकार दिले आहेत. यामध्ये निवडून आलेल्या लोकप्रतिनिधींवर देखील तेवढीच जबाबदारी असते. एकट्या ग्रामसेवकांवर जबाबदारी टाकणे हे योग्य नसून त्यांच्या शैक्षणिक पात्रतेच्या संदर्भात देखील विचार करण्याची आवश्यकता आहे. अनेक ग्रामसेवकांना कर निर्धारण कसे करावयाचे याचे ज्ञान नसते. शाळेचे बांधकाम, रस्त्याचे बांधकाम व त्याचे मोजमाप या संदर्भात त्यांना माहिती नसते. तसेच कनिष्ठ

अभियंता अशा ठिकाणी जात नाही, एमबी रेकॉर्ड करीत नाहीत त्यामुळे निवडून येणाऱ्या संस्थेत काम करणाऱ्या लोकप्रतिनिधींवर जबाबदारी निश्चित करण्याची गरज आहे. तसेच संपूर्ण जिल्ह्यासाठी जिल्हा परिषद क्षेत्रातील मिळकतींच्या संदर्भात सिध्दगणक (रेडीरेकनर) दराप्रमाणे मालमत्ता कर निर्धारणा करण्यासाठी एक विशेष नामिका (स्पेशल पॅनल) करण्याची आवश्यकता आहे. जेणेकरुन त्यांनी परिसरातील उद्योगाचा व इतर मालमत्ताचा कर निधारणासाठी सर्वेक्षण करण्याची गरज आहे. अथवा कोणाला मालमत्ता निर्धारणा करावयाची असल्यास या नामिके (पॅनल) मार्फत ते करून घेऊ शकतील. मालमत्ता कर किती मिळणार याची देखील माहिती असणे जरुरीचे असल्याचे सांगितले.

१.२०. ग्रामपंचायतीच्या क्षेत्रात अनेक मोठे कारखाने असून सन २००६ पासून ते आजपर्यंत ग्रामपंचायतीकडे कोणत्याही प्रकारे कराचा भरणा केलेला नाही. ते कर निर्धारण स्वीकारण्यास तयार नसतात. अशी परिस्थिती मोठ्या औद्यागिक संस्थांमध्ये देखील आहे अशा कारखान्यांकडून कर वसूल करण्यासंदर्भात विभागाने योग्य ती कार्यवाही करण्याची गरज आहे. तसेच गट विकास अधिकारी स्तरावर देखील अशा प्रकारची कार्यवाही करणे गरजेचे आहे, असे मत समितीने व्यक्त केले असता, विभागीय सचिवांनी असे विदित केले की, स्वेच्छाधीनता कमी केली तर यातून मार्ग निघणार आहे, तसेच या प्रक्रियेतील उणिवा कमी करण्यासाठी विभागाकडून प्रयत्न केला जात आहे.

समितीचे अभिप्राय :-

१.२१. पंचायत समितीने नगरपालिकेच्या यंत्रणेप्रमाणे कर निर्धारण व वसुली करण्यासाठी यंत्रणा उभारण्याबाबत ग्रामविकास विभागाकडून काही प्रयत्न केले जाणे आवश्यक असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले.

१.२२. केन ॲग्रो इंजिनिअरिंग (इंडिया) लि. आणि सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना लि. या दोन्ही कारखान्यांनी विहित कालावधीत मालमत्ता कर भरला असता तसेच संबंधित ग्रामपंचायतींनी वेळीच कर निर्धारण व वसुली केली असती तर महालेखाकारांकडून लेखापरिक्षण मुद्दा उपस्थित झाला नसता.

१.२३. ज्या गावच्या हद्दीत कारखाना असतो अशा कारखान्याकडून मालमत्ता कर वसूल करुन तो पैसा गावाच्या विकासासाठी वापरला गेला पाहिजे. कर निर्धारण/कर वसुलीसाठी ग्रामसेवकाऐवजी प्रशिक्षित कर्मचारी वर्ग असणे आवश्यक आहे.

१.२४. ग्रामसेवकाने कामामध्ये दिरंगाई केल्यामुळे उक्त दोन्ही साखर कारखान्याकडून प्रत्यक्ष आकारावयाच्या मालमत्ता कराऐवजी निम्म्याहून कमी कराची वसुली झाली व ती विलंबाने झाली. त्यामुळे ग्रामपंचायतीचे मोठ्या प्रमाणावर नुकसान झाले. याबाबत समितीने तीव्र नापसंती व्यक्त केली.

समितीच्या शिफारशी :-

१.२५. शिफारस क्रमांक १ :-कारखान्यांना ठोक रक्कमेच्या स्वरुपात अंशदान देण्याबाबत नियम १९६१ नुसार ग्रामपंचायतींनी बसविलेल्या करांऐवजी कारखान्यांनी ठोक रकमेच्या स्वरुपात अंशदान देण्याबाबत राज्य शासनाच्या मान्यतेने करार करण्याची तरतूद आहे. महाराष्ट्र ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ च्या कलम १२५ अन्वये करार करण्याचे राज्य शासनाचे अधिकार, विभागीय आयुक्त यांना प्रदान करण्यात आले आहेत. जिल्हापरिषदेने २ महिन्याच्या आत वांगी, रायगांव व हिंगणगाव बु.॥ बाबत विभागीय आयुक्तांकडे प्रस्ताव पाठवून कारखान्यांच्या कराचे निर्धारण करून निर्धारित कराची वसुली अति तात्काळ करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे व यासंदर्भात केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस एक महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२६. शिफारस क्रमांक २ :-नगरपालिकेचे कर निर्धारण वार्षिक कर नियोजनाच्या (एटीपी) माध्यमातून केले जाते. पंचायत समितीमध्ये अशी यंत्रणा उभारण्याकरिता ग्रामविकास विभागाकडून काही प्रयत्न केले जात नाहीत, शासनाने याबाबत मार्गदर्शक तत्वे आखून दिली होती, त्यास उच्च न्यायालयाने स्थगिती दिलेली आहे. यासंदर्भात डिसेंबर, २०१४ या महिन्यात निर्णय झालेला आहे. मात्र अद्यापही ग्रामविकास विभागाकडून यंत्रणा सुरू झालेली नाही या संदर्भात सध्या जी पध्दत अवलंबली जात आहे, ती योग्य नसल्याचे समितीचे मत आहे. सद्य:स्थितीत कर निर्धारणाचे काम ग्रामसेवकाकडून केले जाते असे समितीच्या निदर्शनास आले आहे. परंतु ग्रामसेवकांना या कामाची तांत्रिक माहिती नसते तसेच कर निर्धारणासंदर्भात शासनाच्या निर्णय व नियमांचा योग्य अर्थ लावून त्याची अंमलबजावणी सक्षमरित्या करण्याकरिता केवळ ग्रामसेवकांवर ही

जबाबदारी सोपवून चालणार नाही असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. याकरिता कर निर्धारणासाठी तज्ज्ञ लोकांचे पथक असावे, ज्या प्रमाणे वार्षिक कर नियोजन (एटीपी) करण्यात आले आहे, त्याचप्रमाणे कर निर्धारणामध्ये सुसुत्रता आणण्याच्या दृष्टीकोनातून काय प्रयत्न केले जावेत याबाबत 'अ', 'ब' व 'क' वर्ग नगरपालिका/ग्रामपंचायती यांनी कर लावण्यासंदर्भात सन १९९९ मध्ये शासनाने मार्गदर्शक तत्वे निश्चित केली होती. मात्र आता योग्य प्रकारे कर वसूल केला जात नसल्याने शासनाचे नुकसान होत असून ग्रामपंचायतींना त्यातून उत्पन्न मिळत नाही. त्यामुळे प्रथम ठोक अंशदान पध्दत बंद केली पाहिजे. एकदा कराची रक्कम दिल्यानंतर पुढे कारखाना ५० वर्षे चालविला जातो. वाढत्या वाहतुकीमुळे १५ ते २० वेळा रस्त्याच्या दुरुस्तीचे काम करावे लागते. ग्रामपंचायतींना कराशिवाय दुसरा उत्पन्नाचा स्त्रोत उपलब्ध नसतो. त्यामुळे शहरांमध्ये निवासी व वाणिज्यिक अशा प्रकारची कर प्रणाली आहे तशी पध्दत ग्रामपंचायतींमध्ये सुरू करावी व यासाठी करनिर्धारण व वसुली संदर्भातील तांत्रिक माहिती असणारी स्वतंत्र यंत्रणा उभारण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२७. शिफारस क्रमांक ३ :- एक हजार ते पन्नास हजार लोकसंख्या असलेल्या बऱ्याच ग्रामपंचायती राज्यात आहेत. ज्या लहान ग्रामपंचायती आहेत तेथे अजूनही १०० टक्के कर वसुली होत नाही. जी खाजगी बांधकामे आहेत त्यासंबंधी मार्गदर्शक तत्वे आहेत. एखाद्या ग्रामपंचायतीच्या हद्दीत कारखाना आल्यानंतर त्या कारखान्याला आवश्यक त्या सुविधा ग्रामपंचायत पुरवू शकत नाही. कारण ग्रामपंचायतींची तेवढी आर्थिक कुवत नसते. ग्रामपंचायत कारखान्याला सुविधा देऊ शकत नसल्यामुळे कारखान्याला करामध्ये ५० टक्के सूट द्यावी अशी तरतूद अधिनियमामध्ये आहे. त्यामुळे ग्रामीण भागातील कारखान्याला सूट मिळण्याच्या दृष्टीने कायद्यातील तरतूदीचा पुनर्विचार शासनाने करावा जेणेकरुन कारखान्यांवर योग्य व नियमानुसार कर निर्धारण होऊ शकेल. तसेच ग्रामपंचायतींनादेखील नियमित उत्पन्न सुरु राहू शकेल व ग्रामपंचायतीदेखील आर्थिकदृष्ट्या सक्षम होतील. यासंदर्भातील योग्य ती नियमावली तयार करावी. ग्रामपंचायतीची लोकसंख्या, कारखान्याने ग्रामपंचायतीस पुरविलेल्या सोयी-सुविधा कारखान्यांना लावण्यात येणारा कर इत्यादी बाबी विचारात घेऊन नियमावली तयार करण्यात यावी. अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२८. शिफारस क्रमांक ४ :-प्रचलित पध्दतीप्रमाणे घरपट्टी वसूल करण्यासंदर्भात दोन यंत्रणा आहेत. शहरी भागात संबंधित महानगरपालिका आणि नगरपालिका हे काम करते व ग्रामीण भागात ग्रामपंचायतींकडे हे काम असते. मालमत्ता कराच्या माध्यमातून ग्रामपंचायतीला उत्पन्न मिळवून देण्यासाठी पूर्ण वेळ कार्यरत असणारी स्वतंत्र अशी यंत्रणा अस्तित्वात नसल्यामुळे ग्रामपंचायतीला कराच्या माध्यमातून मिळणारे उत्पन्न कमी होत आहे. अत: कर निर्धारणाची पध्दत ही शहरी भागासाठी आहे, त्याचप्रमाणे ग्रामपंचायतीसाठी राबविण्यात यावी. ग्रामपंचायतीची क्षमता लक्षात घेऊन स्वतंत्र कर निर्धारण यंत्रणा त्या ग्रामपंचायतीसाठी सुरू करावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

१.२९. शिफारस क्रमांक ५ :- संपूर्ण जिल्ह्यासाठी जिल्हा परिषद क्षेत्रातील मिळकतींच्या संदर्भात रेडीरेकनर दराप्रमाणे मालमत्ता कर निर्धारण करण्यासाठी एक विशेष नामिका (स्पेशल पॅनल) नियुक्त करण्याची आवश्यकता आहे. जेणेकरुन त्यांनी परिसरातील उद्योगांचा व इतर मालमत्तांची कर निर्धारणासाठी सर्वेक्षण करण्याची गरज आहे, अथवा कोणाला मालमत्ता कराची निर्धारणा करावयाची असल्यास या नामिकेमार्फत ते काम करून घेऊ शकतील. मालमत्ता कर किती प्राप्त होईल याची देखील माहिती असणे जरुरीचे आहे. जिल्ह्याकरिता करनिर्धारण करण्यासाठी एक विशेष नामिका (स्पेशल पॅनल) निर्माण करण्यात यावी. सदर नामिकेला आवश्यक ते निर्देश शासनाने द्यावेत अशी समितीची शिफारस आहे.

१.३०. शिफारस क्रमांक ६ :- केन ॲग्रो इंजिनिअरिंग (इंडिया) लि. आणि सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना लि. या दोन कारखान्यातील करासंदर्भातील आक्षेपाचा सदरहू परिच्छेद आहे. करवसूलीसाठी विभागाकडून प्रयत्न केले जात आहेत असे समितीच्या निदर्शनास आणण्यात आले आहे. परंतु समितीचे असे मत आहे की, हा प्रश्न केवळ या दोन कारखान्यासंदर्भात नसून ग्रामपंचायतीच्या क्षेत्रात अनेक मोठे कारखाने असून त्यांनी सन २००६ पासून ते आजपर्यंत ग्रामपंचायतीकडे कोणत्याही प्रकारे कराचा भरणा केलेला नाही. ते कर निर्धारण स्वीकारण्यास तयार नसतात. अशी परिस्थिती मोठ्या औद्यागिक संस्थांमध्ये देखील आहे. अशा कारखान्यांकडून कर वसूल करण्यासंदर्भात विभागाने वस्तुस्थितीला धरून योग्य ते नियम तयार करून कार्यवाही अतितात्काळ करावी. तसेच गट विकास अधिकारी स्तरावरुन देखील अशा प्रकारची कार्यवाही करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीला एका महिन्यात देण्यात यावी. तसेच केन ॲग्रो इंजिनिअरिंग (इंडिया) लि. आणि सोनहिरा सहकारी साखर कारखाना लि. या दोन कारखान्यासंदर्भात अतितात्काळ योग्य करनिर्धारणा करावी अशी समितीची शिफारस आहे.

ग्रामविकास विभाग

२. भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या सन २००७-०८ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्रमांक ३.९ संदर्भात खालील अभिप्राय दिले आहेत.

यशवंत ग्राम समृध्दी योजना :

प्रस्तावना :

२.१. ग्रामीण मालमत्ता निर्माण करताना, लोकांना सहभागी करण्याच्या हेतूने महाराष्ट्र शासनाने ऑगस्ट, २००२ मध्ये "यशवंत ग्राम समृध्दी योजना" प्रस्तुत केली. या योजने अंतर्गत संबंधित ग्राम पंचायतीला एकूण अंदाजे रु.१० लाख किंमतीची दोन कामे एका आर्थिक वर्षात सुरु करता येतात. ग्राम सभेने आवश्यक आणि तातडीच्या स्वरुपाची कामे ठरवून मंजूर करावीत. कामाची निवड झाल्यानंतर आणि १५ टक्के लोकवर्गणी ग्रामस्थांकडून गोळा केल्यानंतर (१० टक्के अनुसूचित जाती/जमातींच्या क्षेत्रात) राज्य शासनाने उर्वरित ८५ टक्के रक्कम सहाय्यक अनुदान म्हणून ४०:४०:२० याप्रमाणात तीन हफ्त्यांमध्ये मुक्त करावेत. कामाची सुरूवात १५ सप्टेंबरला करुन त्याच वर्षाच्या ३१ मार्चपर्यंत पूर्ण करणे आवश्यक आहे. या प्रकल्पाचा संपूर्ण खर्च ३१ मार्च २००९ पर्यंत रु.२११.८९ कोटी ग्रामस्थांच्या लोकवर्गणीसहीत रु.१४४८.८३ कोटी इतका होता. राज्यातील एकूण २७९०९ ग्रामपंचायतींपैकी २११७८ ग्रामपंचायतीमध्ये या योजनेची अंमलबजावणी करण्यात आली आणि २००२-०३ या कालावधीत २४०३० कामे हाती घेण्यात आली.

ग्रामपंचायतींना त्यांच्या पसंतीचे काम करण्यासाठी उत्तेजन देणे आणि ग्रामस्थांचा निर्णय प्रक्रिया, मालमत्तेची निर्मिती व परिरक्षण या सर्वांमध्ये सक्रिय सहभाग आणि पंचायत राज संस्थांकडे कामे सोपविण्याचा खरा अर्थ दर्शविणे हा या योजनेचा हेतू होता.

ज्ञापन :

२.२. महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायाच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे. प्रस्तावना बरोबर आहे. यामध्ये थोडी सुधारणा करण्यात आली असून त्याबाबतचे शासन शुध्दीपत्रक क्रमांक यग्रावि-२००१/प्र.क्र.१९४/पंरा-६(४७), दिनांक ४ मार्च २००३ रोजी निर्गमित करण्यात झाले आहे. या शुध्दिपत्रकान्वये एका ग्रामपंचायतीला एका आर्थिक वर्षात दोन योजनांऐवजी एकच योजना राबविण्यात येईल अशा सुधारणा करण्यात आल्या आहेत.

संघटनात्मक संरचना :

२.३. राज्य शासनाच्या ग्रामविकास विभागाकडून जिल्हा परिषदांमार्फत अनुदानाचे वितरण होऊन पुढे ग्रामपंचायतींना पंचायत समित्यांमार्फत वितरीत केले जाते. प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी आणि संनियंत्रणासाठी ग्रामपंचायत जबाबदार आहे. संघटनेची संरचना खालीलप्रमाणे आहे :-

सचिव, ग्रामविकास विभाग

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद

मुख्य लेखा आणि वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद

उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी जिल्हा परिषद

गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती

ग्रामसेवक/ग्रामपंचायत

ज्ञापन :

२.४. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

राज्य शासनाच्या ग्रामविकास विभागाकडून संबंधित जिल्ह्याचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे अधिनस्थ निधी वितरीत केला जातो. जिल्हास्तरावरुन सदरचा निधी पंचायत समिती व पंचायत समितीकडून संबंधित ग्रामपंचायतींना वितरीत केला जातो. योजनेच्या अंमलबजावणीची व संनियंत्रणाची जबाबदारी ही संघटीत संरचनेची आहे.

लेखापरीक्षणाची व्याप्ती आणि पध्दती :-

२.५. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेची अंमलबजावणी जिल्हा परिषदांमार्फत मुंबई वगळता संपूर्ण राज्यात करण्यात आली. एकूण ३३ जिल्हा परिषदांपैकी प्रत्येक विभागातील कमीत कमी एक जिल्हा परिषद व अधिनस्थ चार पंचायत समिती व प्रत्येक पंचायत समिती अंतर्गत चार ग्रामपंचायती असतील याची खात्री करुन आठ जिल्हा परिषदांमध्ये योजनेच्या अंमलबजावणीची तपासणी करण्यात आली. अशा रीतीने आठ जिल्हा परिषदा, पंचायत समिती आणि १२८ ग्रामपंचायती यादृच्छीक नमुना तंत्रज्ञान (Random Sampling Technique) वापरुन निवडण्यात आल्या.

ज्ञापन :

२.६. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात याबाबत स्पष्टीकरण नाही असे नमूद केले आहे.

आर्थिक व्यवस्था :-

२.७. योजनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वांप्रमाणे प्रत्येक आर्थिक वर्षामध्ये प्रत्येक ग्रामपंचायतीला जास्तीत जास्त रु.१० लाख किंमतीची दोन कामे सुरू करता येतात. कामाची निवड आणि काम सुरू करण्याची जबाबदारी ग्रामपंचायतीची असल्यामुळे राज्य शासनाची भूमिका केवळ निधीच्या उपलब्धतेची खात्री करणे एवढीच होती.

ग्रामपंचायतींनी लोकवर्गणी गोळा करण्याच्या अधीन राहून प्रत्येक ग्रामपंचायतीला प्रत्येक वर्षाला रु.८.५० लाख एवढे शासकीय अनुदान या योजनेच्या दृष्टीने होते (अनुसूचित जाती/जमातीच्या क्षेत्रासाठी रु.९.०० लाख) २००२-०३ ते २००५-०६ या कालावधीमध्ये एकूण रु.१२८४.२६ कोटी एवढ्या शासकीय अनुदानाची आवश्यकता होती. परंतु खाली दिल्याप्रमाणे २००५-०६ पर्यंत शासनाने दिलेले अनुदान केवळ रु. ७६८.६६ कोटी होते :

(रुपये कोटीत)

कामाच्या मंजुरीचे वर्ष	लोकवर्गणीवर आधारित केलेली मागणी		राज्य शासनाने मुक्त केलेली रक्कम	दिलेल्या रकमेची टक्केवारी
	त्या वर्षासाठी मागणी	अनुशेषा सहित मागणी		
२००२-०३	३१९.६९	३१९.६९	१५२.३६	४७.६६
२००३-०४	१६८.३४	३३५.६७	१४१.९२	४२.२८
२००४-०५	२०६.३०	४००.०५	२१९.५७	५४.८९
२००५-०६	५८९.९३	७७०.४१	२५४.८१	३३.०७
एकूण	१२८४.२६		७६८.६६	

साधनांच्या अभावामुळे राज्य शासनाने एप्रिल २००६ पासून लोकवर्गणी (PC) गोळा करणे बंद केले आणि खाली दर्शविल्याप्रमाणे लोकवर्गणीतील उर्वरित रक्कम रु. ५१५.६० कोटीसाठी रु. ४६८.१७ कोटी एवढे अनुदान २००६-०७ ते २००८-०९ या कालावधीत देण्यात आले :

(रुपये कोटीत)

२००५-०६ पर्यंत गोळा केलेल्या लोकवर्गणीवर अनुदान दिलेले वर्ष	अनुदानाची दिलेली रक्कम
२००६-०७	१५०.००
२००७-०८	६१.१३
२००८-०९	२५७.०४
एकूण	४६८.१७

वरील तक्त्यावरुन असे स्पष्ट होते की, राज्य शासनाने सुयोग्य आर्थिक नियोजनाविना ही योजना सुरु केली. गेल्या सात वर्षात सुरु केलेल्या कामांची संख्या २४०३० एवढी होती, जी एका ग्रामपंचायतीमागे एक काम या तुलनेत देखील फारच कमी होती. आवश्यक तेवढी लोकवर्गणीची रक्कम ज्या ग्रामपंचायती जमा करतील त्यांनाच अनुदान या योजनेतील तरतुदींप्रमाणे देण्यात येणार असले तरी पुरेशी जाहिरात करून सर्व ग्रामपंचायती या योजनेमध्ये सहभागी होतील याची खात्री राज्य शासनाने करून घेतली नव्हती. जर योजनेतील मार्गदर्शक तत्त्वांप्रमाणे लोकवर्गणी (PC) गोळा केली असती तर सर्व ग्रामपंचायतींकडून एकूण १९५३६३ एवढी कामे गेल्या सात वर्षात करता आली असती त्याऐवजी २००२ ते २००९ या कालावधीत केवळ २४०३० एवढीच कामे शासनाने दिलेल्या रु.१२३६.८३ कोटी एवढ्या अनुदानातून घेण्यात आली होती. पुरेसे नियोजन आणि विस्तृत जाहिरात केली असती तर प्रत्येक ग्रामपंचायतीत योग्य प्रमाणात कामे होऊन एकंदरीतच या योजनेद्वारे ग्रामपंचायतींचा विकास झाला असता.

ज्ञापन :-

२.८. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

यशवंत ग्राम समृध्दी योजने अंतर्गत रु.१० लक्ष किंमतीपर्यंतचे एकच काम एका वर्षात एका ग्रामपंचायतीला करता येईल याबाबतचे शासन शुध्दिपत्रक क्रमांक : यग्रावि-२००१/प्र.क्र.१९४/पंरा-६(४७), दिनांक ४ मार्च, २००३ रोजी निर्गमित केले आहे.

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत ग्रामपंचायतींनी जमा केलेल्या लोकवर्गणीच्या प्रमाणात अनुदान वितरीत करणे आवश्यक होते. या योजनेसाठी ग्रामीण भागातून मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद प्राप्त झाल्याने जमा झालेल्या लोकवर्गणीच्या तुलनेत जिल्हा परिषदांना निधी उपलब्ध करून देणे शक्य नव्हते. त्यामुळे सन २००६-०७ मध्ये दिनांक ३१-३-२००६ पर्यंत ज्यांनी लोकवर्गणी जमा केली आहे अशा ग्रामपंचायतींना लोकवर्गणीच्या तुलनेत निधी उपलब्ध करून दिल्याशिवाय यापुढे लोकवर्गणी जमा न करण्याचे तात्पुरते धोरण शासनाने अवलंबिले.

त्यानंतर प्राप्त लोकवर्गणीनुसार सन २००८-२००९ वर्षात जिल्हा परिषदांचे प्रलंबित दायित्व पूर्ण करण्यात आले असून रु.१२३७.२१८१ लक्ष एवढा निधी परिषदांना वितरीत करण्यात आला आहे. पुरेसे नियोजन करुन यशवंत ग्राम समृध्दी योजना राबविण्याचे धोरण शासनाने निश्चित केले आहे. या योजनेसाठी ग्रामीण भागातून मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद प्राप्त झाल्याने जमा झालेल्या लोकवर्गणीच्या तुलनेत जिल्हा परिषदांना निधी उपलब्ध करुन देणे शक्य नव्हते म्हणून सन २००६ मध्ये पुढील आदेश होईपर्यंत लोकवर्गणी जमा न करण्याचे तात्पुरते आदेश शासनाने निर्गमित केले व दिनांक ३१ मार्च, २००६ पर्यंत ज्या जिल्हा परिषदांना लोकवर्गणी जमा केली होती त्या जिल्हा परिषदांना लोकवर्गणीच्या प्रमाणात मागणी केल्यानुसार अनुदान वितरीत करण्यात आले आहे व त्यानुसार संबंधित ग्रामपंचायतींनी विकास साधलेला आहे. सन २००८-२००९ पर्यंत जिल्हा परिषदांचे प्रलंबित राहिलेले दायित्व पूर्ण केलेले आहे.

शासनाने पूर्ण केलेल्या दायित्त्वातून जिल्हा परिषदांनी दिनांक १३ मार्च, २००६ पर्यंत जमा केलेल्या लोकवर्गणीच्या अनुषंगाने व सन २००६ पर्यंत मंजूर केलेली २४०३० कामे पूर्ण करण्याचा प्रयत्न केला. सन २००७ ते २००९ पर्यंत व लोकवर्गणी जमा केलेली नसल्याने या वर्षात कामे मंजूर केलेली नाहीत.

वरील वस्तुस्थिती पाहता यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेसाठी प्राप्त होणारा प्रतिसाद पाहून लोकवर्गणी जमा न करण्याचे तात्पुरते आदेश निर्गमित केले असल्याने सदर योजनेची स्वतंत्रपणे जाहिरात देऊन योजनेस प्रसिध्दी देण्याची आवश्यकता नाही.

सन २००८-२००९ पर्यंत या योजनेसाठी जिल्हा परिषदांना वितरित केलेल्या निधीचा वर्षनिहाय तपशील पुढीलप्रमाणे आहे :

कामाचे मंजुरीचे वर्ष (१)	शासनाने मुक्त केलेली रक्कम (२)
२००२-०३	१५२.३६
२००३-०४	१४१.९२
२००४-०५	२१९.५७
२००५-०६	२५४.८१
२००६-०७	१४९.९९
२००७-०८	६१.१३
२००८-०९	२५७.०५
एकूण	१२२६.८३

लोकवर्गणीच्या तुलनेत कंत्राटदारांचे अंशदान - प्रतिकूल परिणाम

२.९. ग्रामस्थांकडून अंदाजित खर्चाच्या १५ टक्के (अनुसूचित जाती/जमातीच्या क्षेत्रासाठी १० टक्के)

लोकवर्गणी गोळा केल्यानंतरच यशवंत ग्राम समृध्दी योजने अंतर्गत रु.१० लाखापर्यंतच्या कामांना मंजुरी देण्यात आली होती.

प्रत्यक्ष ग्रामस्थांकडून ही योजना राबवावी असा मूळ दृष्टीकोन योजनेसमोर ठेवण्यात आला होता. परंतु डिसेंबर २००२ पासून कंत्राटदाराद्वारे कामे करण्यास परवानगी देण्यात आली. टाटा इन्स्टिट्युट ऑफ सोशल सायन्सेस या संस्थेने या योजनेचा आढावा घेतला आणि असा अहवाल दिला की, लोकवर्गणी (PC) प्रामुख्याने कंत्राटदारांकडूनच दिली जात होती. तसेच कंत्राटदारांनी लोकवर्गणी (PC) दिल्यामुळे ही बाब ग्रामस्थांच्या सहभागाच्या तत्त्वाविरुध्द तर होतीच शिवाय लोकवर्गणी काम मिळविणाऱ्या कंत्राटदारांनी पूर्ण केलेल्या कामाच्या गुणवत्तेशीही संबंधित होती.

लेखा परीक्षणाच्या वेळी औरंगाबाद, जिल्हा परिषदांमधील फुलंब्री पंचायत समितीमधील, सहा प्रकरणांमध्ये लोकवर्गणी भरणाऱ्या व्यक्तींची संख्या १ ते १२ अशी असल्याचे दिसून आले.

ज्ञापन :

२.१०. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

औरंगाबाद जिल्हा परिषदेतील फुलंब्री पंचायत समितीमध्ये ६ ग्रामपंचायतीमध्ये लोकवर्गणीधारकांची संख्या जास्त असल्याने पावत्या कमी फाडल्या गेल्या असल्याचे जिल्हा परिषदेला कळविले आहे.

याबाबत अभिप्राय पुन्हा संबंधित जिल्हा परिषदेकडून मागविण्यात आले आहेत.

अंदाजपत्रकातील अपुरी तरतूद :

२.११. योजनेच्या अंमलबजावणीच्या पहिल्या वर्षी (२००२-०३) गोळा झालेल्या लोकवर्गणीवर (PC) आधारित शासकीय अनुदानाची आवश्यकता रु.३१९.६९ कोटी एवढी होती. याउलट राज्य शासनाने केवळ रु.१५२.३६ कोटी अनुदान दिले होते

आणि त्यापैकी ही रु.११०.२० कोटी एवढी रक्कम केंद्र सरकारने अकराव्या वित्त आयोगाद्वारे दिलेल्या अनुदानातून वळविण्यात आली होती. अशाप्रकारे, २००२-०३ मध्ये प्रस्तुत केलेल्या या योजनेला पहिल्याच वर्षी रु.३१९.६९ कोटींची आवश्यकता असताना अंदाजपत्रकात केवळ रु.४२.१६ कोटींची तरतूद केली होती. नंतर २००३-०५ या कालावधीत अकराव्या वित्त आयोगाद्वारे मिळालेल्या अनुदानातून रु.१११.६६ कोटी वळविण्यात आले. परिणामी एकंदरीत २००२-०३ ते २००४-०५ या कालावधीत एकूण रु.२२१.८६ कोटी रक्कम अकराव्या वित्त आयोगाद्वारे मिळालेल्या अनुदानातून वळविण्यात आली.

ज्ञापन :-

२.१२. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

सन २००२-२००३ मध्ये यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेसाठी रु.१६७.७० कोटी एवढा निधी प्रस्तावित केला होता. परंतु रु.४२.०८ कोटी एवढाच निधी मंजूर झाला. त्यानंतर सन २००३-२००४ या आर्थिक वर्षात रु.१०००.०० कोटीची तरतूद होती. तर सन २००४-२००५ वर्षासाठी रु.१५०.०० कोटीची तरतूद उपलब्ध होती.

वरील उपलब्ध तरतूद आणि ११ व्या वित्त आयोग यांचेकडून प्राप्त झालेली रु.२२२.२३ कोटी असा एकूण रु.५१३.८५ कोटी एवढा निधी सन २००२-२००३ ते २००४-२००५ या आर्थिक वर्षात जिल्हा परिषदांना वितरित करण्यात आला.

कामाचे मंजुरीचे वर्ष (१)	शासनाने मुक्त केलेली रक्कम (२)
२००२-०३	१५२.३६
२००३-०४	१४१.९२
२००४-०५	२१९.५७
एकूण	५१३.८५

सन २००२-२००३ ते २००४-२००५ या कालावधीत जमा केलेल्या लोकवर्गणीच्या प्रमाणात शासन स्तरावरुन निधी उपलब्ध झाला नसल्याने ११ व्या वित्त आयोगाच्या निधीतून काही अंशी निधी यशवंत ग्रामसमृध्दी योजनेसाठी वळविण्यात आला होता. त्यानंतर जिल्हा परिषदेच्या मागणीनुसार निधी उपलब्ध करून देण्यात आला आहे.

पंचायतीराज समित्यांनी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेचे अनुदान वळविले :

२.१३. सन २००४-०५ ते २००७-०८ या कालावधीत पंचायत समिती कराड यांनी तीन ते सहा महिन्यांच्या बँकेच्या अल्प मुदतीच्या ठेवीमध्ये गुंतवणूक करण्यासाठी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या निधी रु.१.५६ कोटी वळवला. तसेच पंचायत समिती बाळापुर, जिल्हा परिषद, अकोला आणि पंचायत समिती, सिल्लोड, जिल्हा परिषद, औरंगाबाद यांच्याकडून महिला बचत गट (स्वयं सहायता गट) सुरु करण्यासाठी लागणारी प्रतिभूती ठेव म्हणून यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेचा निधी रु.१.१७ कोटी अनियमितपणे वळविण्यात आला. त्यानंतर पंचायत समिती, सिल्लोड यांनी (जून २००९) रु.६२ लाख एवढा निधी भरुन काढला. तरी पंचायत समिती, बाळापुर यांनी वळविलेला निधी (रु.५५ लाख) मात्र भरुन काढण्यात आला नाही (एप्रिल २००९).

ज्ञापन :

२.१४. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

पंचायत समिती कराड यांनी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत घेण्यात आलेल्या कामांसाठी रक्कम प्राप्त झाल्यानंतर ४०% एवढ्या रक्कमेचा पहिला हप्ता कामासाठी देण्यात आला व उर्वरित निधी अति अल्प कालावधीसाठी ठेवीचे रुपात बँकेत ठेवण्यात आला होता. सदर ठेव मुदतीअंती काढून त्यावरील व्याज शासनाकडे जमा करण्यात आले आहे. सदर निधी इतरत्र

कोठेही वापरण्यात आला नाही. तसेच पंचायत समिती बाळापुर यांनी रु.५५.०० लक्ष एवढा निधी समाज कल्याणची योजना राबविण्याकरिता महिला बचत गटाची सुरक्षा ठेव म्हणून वार्षिक उद्दिष्ट पूर्ण करण्यासाठी तात्पुरत्या स्वरुपात वळती करण्यात आला होता. सद्य:स्थितीत सदर रक्कम ग्रामीण बँक, बाळापुर येथे गट विकास अधिकारी यांचे खात्यात एकत्रित भरणा करण्यात आली आहे.

तसेच मुद्यात नमूद केल्याप्रमाणे औरंगाबाद जिल्हा परिषदेत किंवा प्राप्त जिल्ह्याच्या माहितीवरुन महिला बचतगट सुरु करण्यासाठी पायाभुत ठेव म्हणून इतर कोणत्याही जिल्हा परिषदेने निधी वळविलेला नाही किंवा इतरत्र कोठेही वळविलेला नाही.

राज्य शासन आणि पंचायत समित्यांकडून निधी मुक्त करण्यात दिरंगाई :

२.१५. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत पंचायत समित्यांना निधी वितरण करण्यासाठी राज्य शासनाने जिल्हा परिषदांना निधी मुक्त करावयाचा होता. पंचायत समित्यांनी तो निधी तीन हफ्त्यांमध्ये ४०:४०:२० याप्रमाणात अनुक्रमे दिनांक १० नोव्हेंबर, २० डिसेंबर आणि १५ फेब्रुवारी या तारखांना ग्रामपंचायतींना द्यावयाचा होता.

तथापि, असे निदर्शनास आले की, राज्य शासनाने वर्ष २००५-०६ साठी जिल्हा परिषदांना रु.२५७.०४ कोटी आणि रु.६१.१३ कोटी एवढा निधी अनुक्रमे तीन वर्षाच्या आणि दोन वर्षाच्या विलंबाने दिला. पुढे असेही निदर्शनास आले की जिल्हा परिषद, अकोला, औरंगाबाद, भंडारा आणि जळगाव यांनी नऊ प्रकरणांमध्ये रु.१०.०९ कोटी एवढा निधी पंचायत समित्यांना सहा महिन्यांपेक्षा जास्त विलंबाने दिला.

जिल्हा परिषद, औरंगाबाद यांनी नमूद केले (जून २००९) की, हा विलंब प्रामुख्याने लोकवर्गणीच्या (PC) पडताळणीमुळे झाला व इतर जिल्हा परिषदांनी म्हटले की प्रशासकीय कारणांमुळे विलंब झाला. राज्य शासनाकडून जिल्हापरिषदांना निधी देण्यामध्ये झालेला विलंब हा पूर्वी म्हटल्याप्रमाणे राज्य शासनाने निधीचे अपुरे नियोजन केल्यामुळे झाला तरी, जिल्हा परिषदांकडून पंचायत समित्यांना निधी देतांना प्रशासकीय विलंबाचे समर्थन होऊ शकत नाही.

निधी देण्यामध्ये अवाजवी विलंब झाल्यामुळे मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार विहित कालमर्यादेचे पालन झाले नाही. याचा परिणाम जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती स्तरावर निधी अडकून पडण्यात झाला व ग्राम पंचायत स्तरावर काम करण्यामध्ये विलंब झाला. निधी देण्यामध्ये झालेल्या विलंबाचा विपरीत परिणाम योजनेवर झाला. कारण परिच्छेद ३.९.६.२ मध्ये सांगितल्याप्रमाणे ग्रामपंचायतींनी लोकवर्गणी (PCS) काढून घेतली.

ज्ञापन :

२.१६. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

सन २००२-२००३ ते २००४-२००५ या आर्थिक वर्षात शासनाकडे अपुरी असलेली तरतूद, त्यात वित्त विभागाने सन २००३ मध्ये योजनांतर्गत तरतुदींपैकी ५५% एवढाच निधी वितरीत करण्याबाबतचे वित्त विभागाने दिलेले आदेश, तसेच सदरचा निधी तिमाही प्रमाणे १/४ एवढाच निधी वितरीत करणे, इ.बाबी विचारात घेता योजनेसाठी १००% निधी वितरित करण्यास मान्यता देण्याबाबत नियोजन/वित्त विभागास सादर केलेल्या प्रस्तावावर त्या त्या विभागांनी उपस्थित केलेल्या मुद्यांबाबतचे स्पष्टीकरण देणे इ.कारणास्तव तसेच सन २००३-२००४ मध्ये सुरुवातीस रु.५०.०० लक्ष एवढीच तरतूद उपलब्ध असल्याने १/४ प्रमाणे निधी वितरण करणे शक्य नव्हते. त्यानंतर जुलै, २००३ च्या अधिवेशनात रु.९९.५० कोटीची पुरक मागणी मंजूर करून घेतल्यानंतर या वर्षातील निधी वितरणाच्या प्रस्तावास प्रथमत: दिनांक १७ ऑक्टोबर, २००३ मध्ये मान्यता प्राप्त झाल्यानंतर निधी वितरणाचा पहिला आदेश दिनांक २१ ऑक्टोबर, २००३ रोजी निर्गमित करण्यात आला. अशा काही अडचणी शासन स्तरावर आल्यामुळे निधी वितरणास काही अंशी विलंब झालेला आहे. त्याचप्रमाणे ग्रामपंचायतींनी जमा केलेल्या लोकवर्गणीच्या तुलनेत शासनस्तरावरुन प्राप्त झालेला निधी फारच कमी असल्याने शासनाकडून पुन:श्च अनुदान प्राप्त झाल्यानंतर एकत्रित अनुदानाचे वाटप पंचायत समित्यांकडून संबंधित ग्रामपंचायतींना करण्यात आल्यामुळे निधी वितरणास विलंब झालेला आहे.

तसेच निधी वितरीत करतांना ज्या ग्रामपंचायतींनी लोकवर्गणी जमा केलेली आहे अशा ग्रामपंचायतींना ज्या ग्रामपंचायतींनी लोकवर्गणी परत घेतली नाही किंवा ज्या ग्रामपंचायतींना अनुदान उपलब्ध होऊ शकले नाही अशा ग्रामपंचायतींना प्राथम्याने

निधी वितरीत करण्याची अट घालण्यात आली असल्याने त्यादृष्टीने जिल्हा, पंचायत स्तरावर भरलेली लोकवर्गणी, परत काढून घेतली आहे किंवा नाही याबाबतची तपासणी करुन नंतरच निधी वितरण करावयाचा होता हे ही विलंबाचे कारण आहे.

अखर्चित निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेमध्ये ठेवल्यामुळे व्याजाचे नुकसान :

२.१७. शासनाकडून प्राप्त झालेली अनुदाने ही सर्वसाधारणपणे आहरित करुन जिल्हा परिषदेच्या जिल्हा निधीमध्ये ठेवण्यात येतात. सर्व जिल्हा परिषदांच्या चाचणी तपासणीत असे निदर्शनास आले की, जिल्हा निधी हा जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेत ठेवला होता जी कोणतेही व्याज देत नाही. जिल्हा परिषद, अकोला, औरंगाबाद, भंडारा आणि जळगाव यांनी रु.१०.५९ कोटीचा निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेमध्ये तीन ते अकरा महिन्यांच्या मुदतीसाठी ठेवला होता. परिणामी रु.२७.२७ लाख एवढे व्याजाचे नुकसान झाले.

ज्ञापन :-

२.१८. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेसाठी शासन स्तरावरुन प्राप्त झालेला निधी व लोकवर्गणीपोटी जमा केलेली रक्कम ग्रामस्तरावर सरपंच, ग्रामसेवक व ग्रामविकास अधिकारी यांच्या संयुक्त नांवे राष्ट्रीयकृत बँकेत खाते उघडून व पंचायत स्तरावर सभापती व गटविकास अधिकारी यांचे नावे संयुक्त राष्ट्रीयकृत बँकेत खाते उघडून निधी जमा करण्याबाबतचे शासन आदेश क्र. यग्रावि-२००१/प्र.क्र.१९४/पंरा ६(४७), दिनांक २४ ऑक्टोबर, २००२ रोजी निर्गमित केले आहेत. त्यानंतर या आदेशामध्ये सुधारणा करुन शासन शुध्दिपत्रक क्रमांक यग्रावि-२००१/प्र.क्र.१९४/पंरा-६(४७), दिनांक २१ मार्च, २००२ रोजी निर्गमित केले असून यामध्ये ग्राम पातळीवर सरपंच ग्रामपंचायत आणि ग्रामसेवक/ग्रामविकास अधिकारी आणि पंचायत समिती स्तरावर सभापती, पंचायत समिती आणि गट विकास अधिकारी यांच्या संयुक्त नावे राष्ट्रीयकृत बँकेत या शब्द रचनेनंतर जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेत या शब्द रचनेचा समावेश करण्यात यावा, असे सुचविले आहे.

त्यानुसार जिल्हा परिषदांतर्गत पंचायत समित्यांनी सोईनुसार राष्ट्रीयकृत बँकेत तर काही पंचायत समित्यांनी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेत निधी जमा केल्याचे कळविले आहे. तसेच काही जिल्हा परिषदांचे जिल्हा निधीचे खाते जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेत असल्याने शासन स्तरावरुन प्राप्त निधी जिल्हा मध्यवर्ती बँकत ठेवल्याचे कळविले असून व्याजापोटी प्राप्त झालेली रक्कम देखील काही जिल्हा परिषदांनी शासन खात्यात भरल्याचे कळविले आहे.

तसेच येथे असे नमूद करण्यात येते की, योजनेसाठी शासन स्तरावरुन वितरीत केलेला निधी हा योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी असतो या निधीवर व्याज कमावणे हा योजनेचा उद्देश नाही. परंतु असे असले तरी काही जिल्हा परिषदांनी व्याजापोटी प्राप्त झालेला व अखर्चित निधी शासन खात्यात जमा केल्याचे प्राप्त माहितीवरुन दिसून आले.

व्याज आणि जास्तीच्या अनुदानाचा परतावा केला नाही :

२.१९. योजनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वांप्रमाणे, बँकेतील बचत खात्यांमध्ये ठेवलेल्या निधीवर पंचायत समित्यांना मिळालेले व्याज राज्य शासनास जमा करणे आवश्यक होते. जास्तीचे अनुदान असेल तर ते सुध्दा पंचायत समित्या/ग्रामपंचायतींनी परत करणे आवश्यक होते.

तथापि, असे निदर्शनास आले की, १६ पंचायत समित्या आणि १०२ ग्रामपंचायतींनी साठलेले व्याज अनुक्रमे रु.१.६३ कोटी आणि रु.१० लाख राज्य शासनास परत केले नव्हते. तसेच २२ पंचायत समित्यांनी ६५ कामांवरील रु.२६.१८ लाखांचे ज्यादा अनुदान त्या त्या जिल्हा परिषदेकडे परत केले नाही.

ज्ञापन :

२.२०. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

योजनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वानुसार अखर्चित राहिलेला निधी व प्राप्त झालेले व्याज शासनास जमा करणे आवश्यक होते ही वस्तुस्थिती खरी आहे. परंतु काही ग्रामपंचायतींची कामे प्रगतीपथावर असल्याने निधी राखून ठेवणे आवश्यक होते.

त्यामुळे काही ग्रामपंचायती/पंचायती समित्यांनी राखून ठेवलेला निधी पुढील वर्षात खर्च केला तर काहींनी अखर्चित राहिलेला निधी शासनास परत केलेला आहे. उदा.पुणे, औरंगाबाद, जळगाव, सातारा, उस्मानाबाद, गोंदिया, कोल्हापुर, सांगली, रत्नागिरी या व इतर जिल्हा परिषदांनी अखर्चित राहिलेला निधी शासनास परत केल्याचे प्राप्त माहितीवरुन दिसून येते. यामध्ये औरंगाबाद जिल्हा परिषदेने व्याजापोटी प्राप्त झालेले रु.५८.१३ लक्ष आणि अनुदान रु.१९.४७ लक्ष एवढा निधी शासन खात्यात भरलेला आहे.

तर काही जिल्हा परिषदांमध्ये अखर्चित राहिलेला निधी शासन खात्यात जमा करण्याची कार्यवाही चालू आहे. सर्व जिल्हा परिषदांना अखर्चित राहिलेल्या रकमा शासन खात्यात जमा करण्याच्या सूचना दिलेल्या आहेत.

योजनेची अंमलबजावणी :

अपूर्ण कामे :

२.२१. मार्च २००९ पर्यंतचे, योजने अंतर्गत भौतिक साध्य खाली दिल्याप्रमाणे होते :-

वर्ष	मंजूर केलेल्या आणि सुरु केलेल्या कामांची संख्या	कामांची अंदाजित किंमत (रु.कोटीत)	पूर्ण झालेल्या कामांची संख्या	खर्च (लोकवर्गणी वगळून वितरीत केलेले अनुदान) (रु.कोटीत)
२००२-०३	२५००	१७४.१२	२५००	१५२.३६
२००३-०४	२३६२	१६२.१९	२३६२	१४१.९२
२००४-०५	३८९०	२८६.२७	३८९०	२१९.५७
२००५-०६	८००३	२९१.२१	६६८८	२५४.८१
२००६-०७	२००६	१७१.४२	०	१५०.००
२००७-०८	६९०	६९.८६	०	६१.१३
२००८-०९	४५७९	२९३.७६	०	२५७.०४
एकूण	२४०३०	१४४८.८३	१५४४०	१२३६.८३

वरील तक्त्यावरुन असे स्पष्ट होते की, रु.५१७.९२ कोटी इतक्या अंदाजित किंमतीची जवळजवळ ८५९० कामे (३६ टक्के) मार्च २००९ पर्यंत अपूर्ण होती.

ज्ञापन :

२.२२. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

राज्यातून २७८४० ग्रामपंचायतींपैकी १९५४८ एवढ्या ग्रामपंचायतींनी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेत सहभाग घेतला असून एकूण २२३२५ एवढी कामे मंजूर करण्यात आली होती. त्यापैकी २०७०६ एवढी कामे पूर्ण झाली असून १६१९ एवढी कामे मार्च, २०१० अखेर प्रगतीपथावर होती. या योजनेतंर्गत सन १२३७.२१ कोटी एवढा निधी शासनस्तरावरुन जिल्हा परिषदांना वितरीत करण्यात आला आहे.

अग्राह्य कामांची अंमलबजावणी :

२.२३. योजनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वांप्रमाणे हाती घेतलेले काम आवश्यक आणि तातडीच्या स्वरुपाचे असावे. त्यामध्ये या योजनेखाली करता येणार नाहीत अशी कामेही स्पष्ट केली आहेत. यशवंत ग्राम सुधार योजनेअंतर्गत मंगल कार्यालय, बहुउद्देशीय सभागृह, सार्वजनिक सभागृह, रंगमंच अशा स्वरुपाची कामे ग्राह्य नव्हती.

लेखापरीक्षणामध्ये असे उघडकीस आले की, या योजनेअंतर्गत अग्राह्य कामांच्या सूचीमधील रु.९.५३ कोटींची १७२ कामे १६ पंचायत समित्यांनी पार पाडली होती.

अग्राह्य कामांची अंमलबजावणी ही केवळ सरकारी आदेशाचा भंग नसून योजनेतील ग्राह्य कामांच्या अंमलबजावणीवर विपरीत परिणाम ही आहे.

ज्ञापन :

२.२४. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

शासनाकडे प्राप्त झालेल्या माहितीवरुन ग्रामसभेने मंजूर केलेल्या ग्राह्य कामांचीच अंमलबजावणी केल्याचे दिसून येते. (उदा.नाशिक, जळगांव, अहमदनगर, पुणे, सातारा, औरंगाबाद, जालना, हिंगोली, बीड, नांदेड, उस्मानाबाद, लातूर, गोंदिया, नंदुरबार, ठाणे, सांगली) या जिल्ह्यांनी ग्राह्य कामे केलेली आहेत.

तसेच यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेतंर्गत कोणती कामे घ्यावीत व कोणती कामे घेऊ नयेत याबाबतच्या स्पष्ट सूचना दिनांक २७ ऑगस्ट, २००२ च्या शासन निर्णयान्वये दिलेल्या आहेत. शिवाय या शासन निर्णयातील ग्राह्य कामांच्या यादीमध्ये अन्य कोणतेही काम असा उल्लेख केलेला असल्यामुळे काही जिल्हा परिषदांनी ग्राह्य कामांच्या यादीत नसलेली व ग्रामपंचायतीने गावाची निकड विचारात घेऊन काही कामे असल्यास त्यास अग्राह्य कामे म्हणता येणार नाही.

वाजवीपेक्षा जास्त खर्च :

२.२५. ग्रामपंचायतींनी पार पाडलेल्या कामांच्या बाबतीत नफ्याच्या पाच टक्के एवढी रक्कम (व्हीलेज फंडामध्ये) ग्राम निधीमध्ये जमा करणे आवश्यक आहे कारण सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या DSR प्रमाणे तयार केलेल्या कामाच्या अंदाजपत्रकात कंत्राटदाराच्या १० टक्के फायद्याचा अंतर्भाव केलेला असतो.

लेखापरीक्षणामध्ये असे उघडकीस आले की, या योजनेअंतर्गत पार पाडलेल्या कामांच्या बाबतीत चाचणी तपासणी केलेल्या १२८ ग्रामपंचायतीपैकी एकाही ग्रामपंचायतीने वरील तरतुदीचे पालन केले नव्हते. याचा परिणाम म्हणजे या ग्रामपंचायतींनी केलेल्या २०१ कामांच्या किंमतीच्या पाच टक्के म्हणजे रु.७०.४४ लाख एवढा जास्तीचा खर्च होण्यात झाला.

ज्ञापन :

२.२६ महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

ग्रामपंचायतींनी पार पाडलेल्या कामांच्या बाबतीत नफ्याच्या ५% एवढी रक्कम ग्राम निधीत जमा करणे आवश्यक होते जिल्हा परिषदांकडून प्राप्त माहितीवरुन ५% एवढ्या खर्चाचे अधिक काम केल्याचे काही जिल्हा परिषदांनी कंत्राट नफ्याच्या ५% एवढा निधी जिल्हा ग्राम निधीत जमा केल्याचेही कळविले आहे.

निष्फळ खर्च :

२.२७. सातारा जिल्हा परिषदेतील पंचायत समिती वाईमध्ये रु.३४.२५ लाख किंमतीच्या सहा पाटबंधारे योजना २००५-०६ मध्ये पूर्ण झाल्या. निधीच्या अपुऱ्या तरतुदीमुळे ग्रामपंचायतीला महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाकडे विद्युत जोडणीसाठी ठेवावी लागणारी ठेव ठेवणे शक्य झाले नाही. विद्युत जोडणीची तरतूद न झाल्यामुळे पाटबंधारे योजनाचा काहीही उपयोग झाला नाही. परिणामी काम पूर्ण होऊन तीन वर्षाचा कालावधी उलटून देखील उपयोग न झाल्यामुळे रु.३४.२५ लाखाचा निष्फळ खर्च झाला.

ज्ञापन :

२.२८. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

सातारा जिल्हा परिषदेकडील पंचायत समिती वाई येथे ६ उपसा जलसिंचन योजनांची कामे हाती घेण्यात आली होती. सदर उपसा जलसिंचन योजनांची कामे पूर्ण करण्यात आली आहेत. परंतु सदर कामांना आवश्यक तो विद्युत पुरवठा महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनीकडून मिळणे कामी विलंब लागला होता. सद्य:स्थितीत विद्युत पुरवठा प्राप्त झाला असून सदर योजना व्यवस्थितपणे चालू आहे. सबब, सदर कामासाठी केलेला खर्च निष्फळ झालेला नाही.

आवश्यक गटारांशिवाय रस्त्याची बांधणी :

२.२९. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार, रस्ते बांधणीच्या कामाबरोबर बाजूला गटार बांधणी करावी जेणेकरुन पावसाळ्यात रस्त्यांच्या नुकसानीपासून बचाव होईल.

सन २००२-०३ ते २००८-०९ या कालावधीत बांधलेल्या १७७ रस्त्यांमध्ये बाजूची गटारे न बांधल्यामुळे पाणी साचून त्यांची हानी होण्याच्या परिस्थितीला सामोरे जावे लागले.

ज्ञापन :

२.३०. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेतून बांधण्यात आलेल्या रस्त्यांच्या कामांबरोबर काही जिल्हा परिषदांनी गटारे बांधणीचे कामही केले असल्याचे प्राप्त माहितीवरुन दिसून येते. तसेच काही जिल्हा परिषदांनी रस्त्याचे काम करतांना गटाराचे पाणी रस्त्यावर येऊन रस्त्याची हानी होणार नाही अशा पध्दतीने काम केलेले आहे. (उदा. पुणे, गोंदिया, सातारा, जळगांव, नंदुरबार, बीड, लातूर, हिंगोली, नांदेड) औरंगाबाद जिल्ह्यात एकूण २७२ रस्त्यांची कामे केली त्यापैकी १९१ रस्त्यांच्या बाजूला गटारे बांधलेली आहेत.

इतर वेधक मुद्दे—

वैधानिक वजावटी :

२.३१. ग्रामपंचायतींकडून विभागातूनच कार्यान्वित केलेल्या कामांच्या बाबतीत हफ्ते देतांना ग्रामपंचायतींच्या कामांच्या बिलांमधून पंचायत समित्यांनी प्राप्तीकर, विक्रीकर (मूल्यवर्धित कर), विमा आकार, प्रतिभूती ठेव इ.वजावटींची वसुली करण्याची आवश्यकता नाही. तथापि, २७५ प्रकरणांमध्ये सात पंचायत समित्यांनी रु.५३.४१ लाख इतक्या रकमेची चुकीची वजावट केल्याचे दिसून आले.

याविरुध्द कंत्राटदारांच्या कामाच्या बिलांमधून २५ ग्रामपंचायतींनी ७२ प्रकरणांत रु.१२.५६ लाख एवढी वैधानिक वजावट केली नव्हती.

ज्ञापन :-

२.३२. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

२५ जिल्हा परिषदांकडून प्राप्त झालेल्या माहितीवरुन जालना जिल्ह्यात अशा प्रकारच्या वजावटी करण्यात आल्या आहेत. इतर जिल्हा परिषदांमध्ये अशा वजावटी केलेल्या नाहीत. जालना जिल्हा परिषदेने अशा वजावटी का केल्या याबाबतची माहिती मागविण्यात आली आहे.

लोकवर्गणी काढून घेणे :

२.३३. तीन जिल्हा परिषदेच्या चाचणी तपासणीत असे दिसून आले की, रु.१६२.७८ लाख एवढ्या रकमेची लोकवर्गणी १४८ ग्रामपंचायतींकडून काढून घेतली गेली. यात खालील बाबींचा समावेश होता.

- २००५-०६ मध्ये मुख्य कार्यकारी अधिकारी/ जिल्हा परिषद यांच्याकडून कामांकरिता मंजुरी देण्यात विलंब झाल्यामुळे, जिल्हा परिषद, औरंगाबाद मधील २९ ग्रामपंचायतींकडून रु.४०.०५ लाख इतकी रक्कम.
- निधी वितरणातील विलंबामुळे जिल्हा परिषद, जळगांवमधील १६ ग्रामपंचायतींकडून रु.१६.८८ लाख एवढी रक्कम.
- डिसेंबर, २००५ ते मार्च २००६ या कालावधीत जिल्हा परिषद, सोलापूरमधील १०३ ग्रामपंचायतींकडून रु.१०५.८५ लाख एवढी रक्कम, ज्याच्या परिणामस्वरुप (डिसेंबर, २००८) रु.५.०२ कोटी इतके अनुदान राज्य शासनाला परत करावे लागले.

अशा प्रकारे, कामाच्या मंजुरीतील आणि अनुदानाच्या वितरणातील विलंबामुळे योजनेच्या एकूण अंमलबजावणीवर विपरित परिणाम झाला.

ज्ञापन :

२.३४. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.–

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेस सुरुवातीच्या काळात ग्रामीण भागातून मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद लाभल्याने ग्रामस्थांकडून मोठ्या प्रमाणात लोकवर्गणी जमा केली गेली. या लोकवर्गणीच्या तुलनेत शासनस्तरावरुन त्या त्या वर्षी पूर्णपणे तरतूद उपलब्ध करुन देणे शक्य झाले नाही. त्यामुळे जिल्हा परिषदेचे दायित्व प्रलंबित राहिले. हे प्रलंबित राहिलेले दायित्व त्यापुढील वर्षात जसा जसा निधी उपलब्ध झाला तसा तसा शासन स्तरावरुन जिल्हा परिषदांना निधी वितरीत करण्यात आला आहे. त्यामुळे सुरुवातीच्या काळात काही जिल्हा परिषदेतील ग्रामपंचायतींनी लोकवर्गणी काढून घेतली आहे. यामध्ये औरंगाबाद, जळगांव, सोलापूर व नंदुरबार या जिल्ह्यांचा समावेश आहे.

इतर अनियमितता :

२.३५. (I) जिल्हा परिषद, औरंगाबादमधील पंचायत समिती, पैठण अंतर्गत ग्रामपंचायत,चितेगाव येथे ग्रामस्थांकडून लोकवर्गणी गोळा करण्याऐवजी रु.०.७५ लाख एवढ्या लोकवर्गणीचे ग्रामनिधीमधून लोकवर्गणीच्या रूपात हस्तांतरण केले गेले. विहित केल्याप्रमाणे लोकवर्गणी गोळा करण्याऐवजी ग्राम महसुलाचे हस्तांतरण करण्यामुळे राज्य शासनाचा निधी अनियमितपणे खर्चित झाला.

(II) जिल्हा परिषद, औरंगाबादमधील पंचायत समिती, सिल्लोड अंतर्गत ग्रामपंचायत,अंधारी येथे २००२-०३ आणि २००३-०४ या वर्षात रु.२० लाख खर्चून व्यापारी संकुल बांधण्यात आले. लोकवर्गणीची रक्कम भरणाऱ्या ५३ जणांनाच दुकानांचे वाटप करण्यात आले. परिणामी थोड्या व्यक्तींना अदेय लाभ देण्यात राज्य शासनाच्या अनुदानाचा वापर झाला.

ज्ञापन :

२.३६. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.—

जिल्हा परिषद, औरंगाबादमधील पंचायत समिती, पैठण अंतर्गत ग्रामपंचायत, चितेगाव येथील ग्रामस्थांकडून रु.०.७५ लाख एवढी लोकवर्गणी गोळा करुन प्रथम ग्राम निधीच्या खात्यावर जमा करण्यात आली. सदरची रक्कम यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या खात्यावर दिनांक ३०-७-२००३ रोजी रु.४०,०००/- व दि.४.८.२००३ रोजी रु.३५,०००/- हस्तांतरीत केली आहे. त्यामुळे ग्राम महसुलाचे हस्तांतरण केले नसून शासनाचा निधी अनियमितपणे खर्च केलेला नाही.

तसेच सन २००२-०३ आणि २००३-०४ या वर्षात ज्या ग्रामस्थांनी लोकवर्गणी जमा केली आहे. त्यांनाच प्रथम प्राधान्य देण्याचे ग्रामपंचायतीने ग्रामसभेत ठरावात नमूद केले होते. त्यानुसार लोकवर्गणी जमा झालेल्या ५३ लोकांना प्राधान्य देण्यात आले तर उर्वरित गाळे गरजू लोकांना भाड्याने देण्यात आले त्यामुळे ग्रामपंचायतीचे उत्पन्नाचे साधन निर्माण झाले असल्याचे औरंगाबाद जिल्हा परिषदेने कळविले आहे.

प्रशिक्षण व प्रसिध्दी (IEC) कार्यक्रम :

२.३७. योजनेच्या प्रभावी आणि योग्य अंमलबजावणीसाठी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या अंतर्गत ग्रामपंचायत, पंचायत समित्या, जिल्हा परिषदा आणि विभागांतर्गत पातळीवर प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे आवश्यक होते. तथापि, असे कुठलेही प्रशिक्षण दिले गेले नव्हते आणि मागील परिच्छेदांतील तपशिलाप्रमाणे योजनांच्या कार्यान्वयात, अंमलबजावणी अधिकाऱ्यांना आलेल्या अपयशास प्रशिक्षणाचा अभाव कारणीभूत ठरला.

तसेच, मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार योजनेच्या प्रसिध्दीसाठी उपलब्ध निधीच्या एक टक्का रकमेचा वापर करण्याची तरतूद केली गेली होती. २००२-०९ या कालावधीत योजनेवर एकूण झालेल्या खर्चाची एक टक्का एवढी रक्कम ही रु.१२.३६ कोटी एवढी झाली. तथापि, प्रसिध्दीकरिता कुठलाही खर्च करण्यात आला नाही आणि प्रसिध्दीच्या अशा अभावामुळे योजनेची ६७३१ गावांमध्ये व्याप्ती वाढू शकली नाही.

ज्ञापन :

२.३८. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.–

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेची वर्तमानपत्रे, दूरचित्रवाणी व आकाशवाणी या प्रसिध्दी माध्यमांमार्फत प्रसिध्दी करण्याबाबत दिनांक २७ ऑगस्ट, २००२ च्या शासन निर्णयान्वये सूचना दिल्या होत्या. त्यानुषंगाने काही जिल्हा परिषदांनी ग्रामस्तरावर योजनेच्या प्रारंभापासून मा.अध्यक्ष, सभापती विषय समित्या/पंचायत समित्या, जिल्हा परिषद सदस्य यांना जिल्हा परिषदेच्या सभेमध्ये योजनेची माहिती दिली असल्याचे कळविले आहे. तसेच जिल्हा परिषद स्तरावरील विस्तार अधिकारी व तालुका स्तरावरील ग्रामसेवक यांचे मासिक सभेमध्ये सदर योजनेच्या अंमलबजावणीबाबत सविस्तर माहिती देऊन सूचना दिलेल्या असल्याचे तसेच ग्रामपंचायतीमध्ये ग्रामसभा घेऊन योजनेची माहिती, महत्त्व व लोकसहभागाबाबत ग्रामस्थांनी मार्गदर्शन केल्याचे कळविले आले. (उदा. जिल्हा परिषद, पुणे, सातारा व औरंगाबाद)

अशा प्रकारे योजनेची प्रसिध्दी ग्रामस्थांपर्यंत केल्याने दूरचित्रवाणी आणि आकाशवाणीवरुन खर्च करण्यात आला नाही.

संनियंत्रण व्यवस्था :

२.३९. कुठल्याही प्रकल्पाचे वेळेत आणि तत्पर कार्यान्वयन होण्यासाठी, कामाच्या प्रत्यक्ष आणि वित्तीय प्रगतीचे अवलोकन करण्यासाठी पुरेशी संनियंत्रण व्यवस्था असणे आवश्यक असते. वेळ आणि खर्च यांच्या अपव्ययापासून रक्षण व योजनेबद्दल सूचनांच्या अंमलबजावणीच्या खात्रीसाठी प्रणालीमध्ये पुरेसे अंतर्गत नियंत्रण अंगभुत असणे गरजेचे असते. तथापि खालील मुद्यांवरुन असे दिसून येते की, YGSY च्या अंमलबजावणीमध्ये अंतर्गत नियंत्रण आणि संनियंत्रण व्यवस्था पुरेशी नव्हती.

ज्ञापन :-

२.४०. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.–

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या अंमलबजावणीवर गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती व उप अभियंता, जिल्हा परिषद बांधकाम/ग्रापापु/लपा यांनी संनियंत्रण केले आहे. तसेच गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती/विस्तार अधिकारी (पंचायत)/ उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रापं) ग्रामपंचायत यांनी भेटी व तपासणीच्या वेळी कामाबाबत पहाणी करुन ग्रामपंचायतींना आवश्यक ते मार्गदर्शन केल्याचे प्राप्त माहितीवरुन दिसून येते.

सामाजिक लेखापरीक्षण आणि कामाचे निरीक्षण :

२.४१. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या अंतर्गत कामाचे सामाजिक, लेखापरीक्षण हे गावकऱ्यांनी करणे आवश्यक आहे. त्याचप्रमाणे, कामाचे निरीक्षण हे गट विकास अधिकारी, विस्तार अधिकारी, उप अभियंता इत्यादींनी करणे बंधनकारक/ आवश्यक आहे. तथापि, चाचणी दाखल तपासणी केलेल्या १२८ ग्रामपंचायतीपैकी ९२ ग्रामपंचायतींनी ठरवून दिल्याप्रमाणे सामाजिक लेखापरीक्षण केले नव्हते. चाचणी तपासणी केलेल्या कुठल्याही पंचायत राज संस्थांच्या अभिलेख्यात कामाच्या प्रगतीसंबंधी निरीक्षण झाले असल्यास निरीक्षण अहवाल आढळून आला नाही.

ज्ञापन :

२.४२. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.–

पुणे व सातारा, औरंगाबाद, हिंगोली जिल्ह्यात पंचायत समितीमार्फत योजनेच्या सर्व कामांचे अनुदान देतांना ग्रामपंचायतींच्या मासिक सभेत/ग्रामसभेत कामाचे अंदाजपत्रक, प्राप्त अनुदान, कामाचा दर्जा, आवश्यक अनुदान मागणी इ.कामाचे मुल्यांकनाबाबत चर्चा केल्याचे जिल्हा परिषदांनी कळविले आहे.

तसेच गट विकास अधिकारी व विस्तार अधिकारी (पंचायत) व उप अभियंता यांनी काम सुरू असतांना कामाची पाहणी करुन आवश्यक त्या सूचना ग्रामपंचायतींच्या भेटीच्या वेळी दिलेल्या आहेत.

योजनेचे मध्यावधी मूल्यांकन न केले जाणे–

२.४३. मार्गदर्शक तत्त्वांच्या अनुसार, प्रत्येक वर्षी ऑक्टोबर/नोव्हेंबरमध्ये गट विकास अधिकाऱ्याने योजनेचे मध्यावधी मूल्यांकन/मूल्यमापन करावे आणि तातडीने अनुदानाची आवश्यकता नसेल अशा ग्रामपंचायतींच्या अनुदानाचे (ज्यांना अनुदान मंजूर व प्राप्त झाले होते.) ज्या ग्रामपंचायतींना आवश्यकता असेल त्यांना वाटप करावे.

तथापि, असे आढळून आले की, परिस्थितीचा आढावा घेण्यासाठी कुठलेही मध्यावधी मूल्यांकन केले गेले नव्हते आणि त्यामुळे आवश्यक त्या कामांसाठी निधीचे अपवहन (Diversion) केले गेले नव्हते.

ज्ञापन :

२.४४. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.–

योजनेचे मध्यवर्ती मुल्यांकन गोंदिया, सातारा, जळगांव, पुणे, नांदेड, बीड, उस्मानाबाद, लातूर, हिंगोली या जिल्ह्यात करण्यात आलेले आहे. परंतु निधीचे अपवहनाची आवश्यकता दिसून आली नाही.

सारांश :

२.४५. निधीच्या आवश्यकतेचे पुरेसे नियोजन केल्याशिवाय राज्यात यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेची अंमलबजावणी करण्यात आली. २००२-०९ दरम्यान आवश्यक असलेल्या रु.१२८४.२६ कोटीऐवजी राज्य शासनाने फक्त रु.७६८.६६ कोटी रुपयांची तरतूद केली आणि यामुळे योजनेच्या कालावधीत अंदाजित १९५३६३ कामांऐवजी फक्त २४०३० कामे (१३ टक्के) हाती घेण्यात आली. राज्य शासनाने निधी मुक्त करण्यात विलंब केल्यामुळे ४५ ग्रामपंचायतींमध्ये, रु.३.८० कोटी किंमतीच्या कामांमधील रु.५६.९३ लाख लोकवर्गणी काढून घेण्यात आली. मागील सात वर्षांत हाती घेतलेल्या रु.१४४८.८३ कोटी रक्कमेच्या २४०३० कामांपैकी, ८५९० कामे (३६ टक्के) अजूनही अपूर्ण होती. निधीच्या अनियमित अपवहनाची (Diversion) आणि अग्राहय (inadmissible) कामांच्या कार्यान्वयनाची प्रकरणे निदर्शनास आली. योजनेत नमूद केल्याप्रमाणे ग्रामपंचायतींमध्ये सामाजिक लेखापरीक्षण केले न गेल्याने आणि मध्यावधी मूल्यांकन न केले गेल्यामुळे संनियंत्रण व्यवस्था दुबळी ठरली.

ज्ञापन :

२.४६. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.–

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेचा मुख्य उद्देश नियोजनामध्ये ज्यांच्यासाठी योजना राबवावयाच्या आहेत त्यांचा म्हणजेच गावकऱ्यांचा सहभाग वाढवून निर्णय प्रक्रियेत ज्यांना सक्रिय करणे. प्रत्येक गावाची गरज लक्षात घेऊन ग्रामपंचायतीने कामे मंजूर करणे आवश्यक आहे, मंजूर केलेल्या कामाचा आराखडा पंचायत समित्यांनी पडताळून घेणे, मंजूर केलेल्या कामांची यादीनुसार कामे पूर्ण होत आहेत किंवा नाहीत याबाबत संबंधित ग्रामस्थांनी लक्ष देणे, या कामांमध्ये त्रुटी राहू नयेत म्हणून कामांवर चांगले परिक्षण होण्यासाठी ग्रामस्थांचा सहभाग असणे अत्यावश्यक आहे.

योजनेची अंमलबजावणी सुयोग्य पध्दतीने व्हावी यासाठी समाजामध्ये/गावांमध्ये जनजागृती होणे आवश्यक असून त्यानुसार या योजनेची प्रसिध्दी होणे तितकेच महत्त्वाचे आहे. तसेच योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार ग्रामपंचायतींनी कामाची निवड करावी अग्राहय कामे मंजूर होणार नाहीत याकडे लक्ष देणे, उपलब्ध निधी विहित वेळेत संबंधित यंत्रणांना वितरीत करणे, प्राप्त निधी आवश्यकतेनुसार खर्च करुन अखर्चित राहिलेला निधी वर्षाअखेर शासन खात्यात जमा करणे, केलेल्या प्रत्यक्ष कामाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र महालेखापाल कार्यालयास व शासनास प्राप्त होणे आवश्यक आहे. यापुढे योजनेची अंमलबजावणी सुयोग्यरित्या व्हावी म्हणून सर्व जिल्हा परिषदांना वेळोवेळी सूचना दिलेल्या आहेत. सद्य:स्थितीत योजनेंतर्गत प्रस्तावित केलेली सर्व कामे पूर्ण झाली किंवा कसे, शासनस्तरावरुन वितरीत केलेला निधी संपूर्णपणे खर्च केला किंवा कसे, महालेखापाल कार्यालयास उपयोगिता प्रमाणपत्र पाठविण्यात आले का, अखर्चित राहिलेला निधी प्रत्यार्पित केला किंवा कसे इ.बाबत आढावा घेण्याचे काम विभागात स्वतंत्रपणे चालू आहे.

शिफारशी :

- राज्याकडे निधीची आवश्यकता तपासण्यासाठी योग्य आराखडा असावा आणि संबंधित वर्षातच तो उपलब्ध करुन द्यावा.
- योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी यथार्थदर्शक आराखडा तयार करण्यासाठी ग्रामपंचायतींना उत्तेजन देण्यात यावे.
- अपूर्ण कामे ही विहित मुदतीत पूर्ण केली जावी आणि जबाबदारी सुनिश्चित करुन अंतर्गत नियंत्रण प्रणाली बळकट करावी.
- योजनेत नमूद केल्याप्रमाणे कंत्राटदारांकडून वर्गणी घेण्यास परावृत्त करावे आणि गावकऱ्यांचा सहभाग वाढेल याची दक्षता घ्यावी.

ज्ञापन :

२.४७. महालेखापरिक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायांच्या संदर्भात ग्रामविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.–

यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी दिनांक २७ ऑगस्ट, २००२ रोजी निर्गमित केलेल्या शासन निर्णयातील तरतुदीनूसार संबंधित ग्रामपंचायतींनी गावाची निकड पाहून कामांची यादी करुन त्यानुसार आराखडा तयार करुन शासनास विहित वेळेत सादर केल्यास निधीची पुरेशी तरतूद करणे सोईचे होईल.

सदर योजनेतंर्गत ग्रामस्थांकडून लोकवर्गणी जमा करणे, योजनेतंर्गत मंजूर केलेली कामे विहित वेळेत पूर्ण करणे, अंतर्गत प्रणाली बळकट करणे, योजनेचे मुल्यांकन करणे, परीक्षण करणे, लोकवर्गणी महत्त्व व ती ग्रामस्थांकडून जमा करणे तसेच योजनेची अंमलबजावणी योग्यरित्या व्हावी म्हणून शासन स्तरावरुन यापुढे जिल्हा परिषदांना स्वतंत्रपणे मार्गदर्शन करण्यात येईल.

साक्ष :

२.४८. यशवंत ग्राम समृध्दी योजना या परिच्छेदासंदर्भात दिनांक २८ जानेवारी, २०१४ रोजी समितीने जिल्हा परिषद कार्यालय, अहमदनगर येथे विभागीय प्रतिनिधींची व दिनांक ८ जुलै,२०१४ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे विभागीय सचिव व इतर विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली.

२.४९. जिल्हा परिषद कार्यालय, अहमदनगर येथे झालेल्या साक्षीच्या बैठकीत "यशवंत ग्राम समृध्दी योजना" याअंतर्गत अहमदनगर येथे झालेल्या कामासंदर्भात मुख्य कार्यकारी अधिकारी, अहमदनगर यांनी समितीला सांगितले की, शासन निर्णय २७ ऑगस्ट, २००२ नुसार लोकवर्गणी जमा करण्यात येते. शासनाकडून वेळोवेळी प्राप्त झालेले अनुदान टप्याटप्याने ग्रामपंचायतींना देण्यात आलेले आहे. जिल्ह्यातील एकूण १३१६ ग्रामपंचायतीपैकी ७५४ ग्रामपंचायतीमध्ये योजनेची अंमलबजावणी करण्यात येऊन ७७८ कामे हाती घेण्यात आली होती. यापैकी ७ कामे सोडून उर्वरित सर्व कामे पूर्ण करण्यात आलेली आहेत. "यशवंत ग्राम समृध्दी योजना"या योजनेंतर्गत अहमदनगर जिल्हा परिषदेला २९ कोटी ८२ लाख रुपयांचा निधी प्राप्त झालेला होता. सदर निधीतून योजनेची अंमलबजावणी केलेली आहे. या योजनेची सविस्तर माहिती व मागील ३ वर्षांपासून आजपर्यंत किती कामे पूर्ण केलेली आहेत याची माहिती खर्चाच्या तपशीलासह (विवरण क्रमांक १)समाविष्ट आहे.

२.५०. त्याअनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, जिल्हा परिषद, अहमदनगरने सन २००२-२००३ ते २००८-२००९ पर्यंत सर्व गोषवारा दिलेला आहे. तथापि सदर योजना ही २००६-२००७ मध्ये बंद झालेली आहे. या ठिकाणी आर्थिक मागणी नमुद केलेली आहे. मागणी किती होती त्याचा तपशील दिलेला नाही. कारण महालेखाकारांनी यामध्ये सुयोग्य नियोजन नव्हते असे आक्षेप काढले होते. याबाबत समितीला माहिती देताना मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांनी सांगितले की, लोकवर्गणी आधारित सन २००२-२००३ मध्ये ५४७.१९ लक्ष रुपयांची मागणी होती. लोकवर्गणी ही तुलनेने मोठ्या प्रमाणात आहे.परंतु लोकवर्गणीच्या तुलनेत निधी कमी मिळालेला आहे.

२.५१. परंतू महालेखाकारांनी हा आक्षेप का काढला अशी विचारणा समितीने केली असता मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांनी सांगितले की, महालेखाकारांनी काढलेला परिच्छेद हा राज्य स्तरावर आहे. अहमदनगर जिल्हा परिषदेची परिस्थिती

अशी आहे की, मागणीच्या प्रमाणात लोकवर्गणी प्रचंड प्रमाणात जमा झालेली आहे व त्या अनुषंगाने अहमदनगर जिल्हा परिषदने खुलासा सादर केलेला आहे. अहमदनगर जिल्ह्यामध्ये यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेंतर्गत ७५४ ग्रामपंचायतीमध्ये अंमलबजावणी करण्यात येऊन ७७८ कामे हाती घेण्यात आली होती.जिल्हा परिषदेला फक्त ४० कोटी रुपयांचा निधी प्राप्त झाला आहे. सन २००२-२००३ आणि २००३-२००४ मध्ये १०० टक्के निधी प्राप्त झाला होता. यानंतर सन २००४-२००५ मध्ये ३३.०९ टक्के निधी प्राप्त झाला होता. त्यानंतर सन २००५-२००६ मध्ये ३७.१२ टक्के निधी प्राप्त झाला होता.

२.५२. जिल्हा परिषदेला मिळणाऱ्या निधीची टक्केवारी कमी होण्याची कारणे काय आहेत मागणीप्रमाणे सर्व कामे पूर्ण केलेली आहेत. परंतु, ७ अपूर्ण कामे कोणती आहेत ? याबाबत समितीने विचारणा केली असता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी समितीला असा खुलासा केला की, अहमदनगर, जिल्हा परिषदेला पूर्वी ४ कोटी रुपयांचा निधी मिळाला होता त्यानंतर २० कोटी रुपयांचा निधी मिळालेला आहे व ७ अपूर्ण कामांपैकी एक काम सन २००४-२००५ मधील पाथर्डी येथे मंगल कार्यालय बांधण्याच्या संदर्भातील होते. या कामामध्ये अपहार झालेला होता. श्री. रणसिंग, या ग्रामसेवकाच्या विरुध्द प्राथमिक तपासणी अहवाल (एफ. आय. आर) नोंदविलेला होता. त्यांनी सदर कामात ६ लाख रुपयांचा अपहार केलेला होता. कारण संबधित ग्रामसेवकाने काम न करता पैसे काढले होते. श्री. रणसिंग, या ग्रामसेवकाला नंतर बडतर्फ करण्यात आले होते. त्यानंतर त्यांनी विभागीय आयुक्त कार्यालयात अपील दाखल केले होते. विभागीय आयुक्त कार्यालयामार्फत सदर अपिलाच्या संबंधी कार्यवाही करुन संबंधित ग्रामसेवकाची पुन:र्नियुक्ती करण्यात आलेली आहे. त्यांच्या पुन:र्नियुक्ती बाबत विभागीय आयुक्तांच्या आदेशाचे पुनर्विलोकन व्हावे, अशा प्रकारचा प्रस्ताव जिल्हा परिषद कार्यालयाने सादर केला आहे.

२.५३. अपहार केलेल्या व्यक्तींना केवळ बडतर्फ करुन चालणार नाही तर त्यांच्याविरुध्द फौजदारी कारवाईदेखील झाली पाहिजे. ज्यांनी अपहार केलेला आहे त्या अपहारामधील काही रक्कम त्यांनी जमा केली असली तरी उर्वरित रक्कम वसूल करण्यासाठी त्यांची मालमत्ता जप्त करण्याची कारवाई देखिल प्रशासनाने केली पाहीजे. कारण बडतर्फ करणे म्हणजे कार्यवाही पूर्ण झाली, असे नाही. शासनाची रक्कम वसूल होणे गरजेचे आहे कारण मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी संबंधितांना बडतर्फ केल्यानंतर आयुक्तांनी बडतर्फीचे आदेश मागे घेऊन त्यांना पुन्हा सेवेत घेण्याचे आदेश दिले आहेत. जिल्हा परिषदेने पुनर्विलोकन अहवाल पाठविला आहे. आयुक्तांच्या आदेशामुळे संबंधित अधिकारी आजही शासनाच्या सेवेत आहे. सदर अधिकाऱ्याकडून अपहाराची रक्कम अद्याप वसूल व्हावयाची आहे. अपहाराची रक्कम वसूल करण्याऐवजी जिल्हा परिषद त्यांना वेतन देत आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले असता यावर विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, सध्या सदर प्रकरण न्यायप्रविष्ट असून या प्रकरणी सन २००८-२००९ पासून पाथर्डी न्यायालयात दावा दाखल करण्यात आला आहे. यासंदर्भात न्यायालयाकडून तातडीने निकाल लावून घेण्यासाठी जिल्हा परिषदेमध्ये विधी सल्लागाराचे पद नाही. तथापि, जिल्हा परिषदेशी संबंधित न्यायालयीन प्रकरणे हाताळण्यासाठी वकिलांची नामिका (पॅनल) तयार करण्यात आली आहे.

२.५४. अपहार करणाऱ्याला अहमदनगर, जिल्हा परिषदेने बडतर्फ केलेले असताना संबंधित आयुक्तांनी त्याला स्थगिती देऊन पुन्हा पुनर्नियुक्त केले आहे. ही कार्यवाही आयुक्तांनी कोणत्या कायद्यान्वये केलेली आहे याची माहिती व संबंधित आयुक्तांनी अधिकार कक्षेच्या बाहेर जाऊन तशा प्रकारचा निर्णय घेतलेला आहे काय याची माहिती समितीला देण्यात यावी असे निदेश समितीने विभागाला दिले. अपहाराची प्रकरणे किती ठिकाणी झालेली आहेत? अपहाराची एकूण रक्कम किती आहे? अपहाराची रक्कम संबंधितांकडून वसुल केली आहे काय व संबंधित दोषींना अटक केले होते काय अशी विचारणा समितीने केली असता अपहाराची प्रकरणे ४ ठिकाणी झालेली असुन अपहाराची एकूण रक्कम १५ लक्ष ९० हजार ४७६ इतकी आहे. यामध्ये दोन कामांमध्ये एकाच ग्रामसेवकाचा संबंध होता. राहुरी पंचायत समितीमध्ये झालेल्या अपहाराची रक्कम संबंधितांकडून वसूल करण्यात आलेली आहे. उर्वरित ३ कामांच्या संदर्भातील प्रकरणे न्यायप्रविष्ठ असल्यामुळे वसुली करण्यात आलेली नाही. परंतु, संबंधिताच्या विरोधात गुन्हा दाखल केलेला आहे. संबंधित दोषींना ३ महिने अटक झाली होती. असे विभागीय प्रतिनिधींनी खुलासा केला.

२.५५. अपहराप्रकरणी फक्त ग्रामसेवकाविरुध्द कारवाई करण्यात आली आहे. परंतु, कार्यालयीन व्यवस्थेमध्ये ग्रामसेवक पदाच्या वर पर्यवेक्षीय अधिकारी, देयक मंजूर करणारे अधिकारी असतात व ते देखील जबाबदार आहेत. मात्र, त्यांच्याविरुध्द कोणतीही कारवाई करण्यात आलेली नाही. कारण कोणत्याही प्रकरणात अपहार करणारी व्यक्ती एकटी नसते. जर पर्यवेक्षीय अधिकारी, देयक मंजूर करणारे अधिकारी यांनी प्रत्येक बाब योग्यपणे तपासली असती तर हा अपहार झाला नसता. म्हणजे,

त्या अधिकाऱ्यांनीही त्यांच्या कर्तव्यात कसूर केली आहे. त्यामुळे लेखाधिकारी, गटविकास अधिकारी, सरपंच यांची देखील चौकशी व्हावयास हवी होती. तशी चौकशी करण्यात आली आहे का ? असा मुद्दा समितीने उपस्थित केला असता याबाबत विभागाकडून उत्तर प्राप्त झाले नाही,

२.५६. "यशवंत ग्राम समृध्दी योजना"या योजनेमध्ये १० ते १५ टक्के लोकवर्गणी गोळा केल्यानंतर उर्वरित रक्कम शासनाकडून प्राप्त होत असते. या खात्यामधून पैसे काढण्याचे अधिकार सरपंच आणि ग्रामसेवक यांना संयुक्तपणे आहेत. सरपंच आणि ग्रामसेवक या दोघांच्या स्वाक्षऱ्या असल्याशिवाय पैसे काढता येत नाहीत. मग ग्रामसेवकाविरुध्द कारवाई करीत असताना सरपंचांवर कारवाई का केली नाही? सरपंच आणि ग्रामसेवकांच्या स्वाक्षरीने धनादेश वठविले जातात का एकट्या ग्रामसेवकाच्या स्वाक्षरीने धनादेश वठतो ? अशी समितीने विचारणा करुन याबाबत कार्यपध्दती काय आहे, याचा विभागाने खुलासा करावा असे सांगितले असता अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी सांगितले की, याप्रकरणी ग्रामसेवकाविरुध्द गुन्हा दाखल केला आहे. याच ग्रामसेवकाने दोन-तीन ग्रामपंचायतींमध्ये अपहार केलेला आहे. त्यांनी स्वत:च्या स्वाक्षरीने बँकेतून पैसे काढले आहेत.

२.५७. बँकेमध्ये सरपंच व ग्रामसेवक यांचे संयुक्त खाते असताना जर बँक अधिकाऱ्यांनी एकट्या ग्रामसेवकाच्या स्वाक्षरीवर पैसे अदा केले असतील तर संबधित बँक अधिकाऱ्यांविरुध्द देखील कारवाई केली पाहिजे. बँकेच्या कर्मचाऱ्यांचा सहभाग असल्याशिवाय ग्रामसेवकाला बँकेतून पैसे मिळाले नसते. त्यामुळे त्यांच्याविरुध्द देखील गुन्हा दाखल केला पाहिजे. ग्रामसेवकाने एकट्याच्या स्वाक्षरीने पैसे काढले आहेत. सरपंच यांची स्वाक्षरी घेतलेली नाही, याचाच अर्थ असा होतो की, ग्रामसेवकाने बँकेच्या कर्मचाऱ्यांशी संगनमत केले आहे. तर मग बँकेच्या कर्मचाऱ्याविरुध्द गुन्हा का दाखल केला नाही ? यावर अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी समितीस सांगितले की, तत्कालिन गटविकास अधिकारी व तत्कालीन लेखा अधिकारी श्री.कांबळे यांचीदेखील विभागीय चौकशी सुरू होती व त्याचा अहवाल प्राप्त झाला आहे. मात्र सदरहू अहवालाची प्रत विभागाकडून समितीस प्राप्त झाली नाही. तसेच बँकेच्या अधिकाऱ्यांविरुध्द १-२ महिन्यात कारवाई करण्यात येईल असे विभागाने समितीस आश्वासित केले.

२.५८. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी समितीस असे सांगितले की, पारनेर येथील प्रकरणात श्री.सोनकांबळे, ग्रामसेवक यांच्याविरुध्द प्राथमिक तपासणी अहवाल नोंदविण्यात आला असून त्यांना बडतर्फ करण्यात आले आहे. श्री.सोनकांबळे यांनी देखील रक्कम काढली आहे. रु.७ लाख ३ हजार ६२१ चे मुल्यांकन झाले असून त्यांनी रुपये २ लाख १२ हजार ४३३ एवढी रक्कम चलनाने भरली आहे. त्यांच्याविरुध्द पोलिसात तक्रार करण्यात आली असून त्यांनी वसुलीस नकार दिल्यानंतर गुन्हा दाखल केला आहे.

२.५९. राहुरी येथील काम पूर्ण झाले आहे. या संदर्भात ग्रामसेवक व सरपंच यांच्याविरुध्द प्राथमिक तपासणी अहवाल नोंदविण्यात आला आहे. संबंधितांनी अपहाराची रक्कम भरली आहे. अकोला येथे मंगल कार्यालयाचे काम होते. या कामाची रक्कम अखर्चित राहिली आहे, यामध्ये अपहार झालेला नसून पुढील एक महिन्यात काम पूर्ण करुन घेण्यात येईल. तसेच यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत ३५ ग्रामपंचायती वगळता उर्वरित सर्व ग्रामपंचायतींना टप्प्याटप्प्याने निधी प्राप्त झाला आहे. या ३५ ग्रामपंचायतीनी जमा केलेली लोकवर्गणी काढून घेतली आहे. त्या ग्रामपंचायतीनी ग्रामसभेत लोकवर्गणी काढून घेण्याबाबत ठराव केला होता.कारण वेळेत मंजुरी न मिळाल्यामुळे निधी काढून घेतला. जिल्हा परिषदेकडून निधी वितरित करीत असताना ज्या ग्रामपंचायतींनी अगोदर लोकवर्गणी जमा केली, त्यांना अगोदर निधी वितरित केला आहे. अशा प्रकारे निधी वितरणाबाबत प्राधान्यक्रम ठरविण्यात आला आहे. शासनाकडून अनुदान मिळण्यास विलंब होत होते. ही योजना सन २००८ ला बंद झाली आहे. निधी प्राप्त न झाल्यामुळे काही ग्रामपंचायतींनी लोकवर्गणी काढून घेतली आहे.

२.६०. तथापि या योजने अंतर्गत खात्यामध्ये जमा केलेली रक्कम काढून घ्यायची असेल तर त्यासाठी शासनाची परवानगी घ्यावी लागते. सदर प्रकरणी अशा प्रकारची परवानगी घेण्यात आली आहे का अशी विचारणा समितीने केली असता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी समितीस सांगितले की, "ज्या ग्राम पंचायतींनी लोकवर्गणी जमा केली आहे त्यांच्या दिनांकाच्या प्राधान्यानुसार प्राधान्यक्रम पंचायत समितीने ठरवावा. एखाद्या ग्राम पंचायतीने भरण्यात आलेली लोकवर्गणी परत मागविली तर ती परत करता येईल. मात्र, त्या ग्रामपंचायतीचे प्राधान्यक्रमातील नाव कमी करण्यात यावे." यानुसार लोकवर्गणी परत करता येते.

२.६१. याअनुषंगाने समितीने विचारणा केली की, जर ग्रामपंचायतींना लोकवर्गणी परत केली असेल तर ग्रामपंचायतींनी ती लोकांना परत केली आहे का ? यावर क्रमांक ७ च्या पावतीनुसार लोकवर्गणी जमा केली आहे व ती लोकांना परत देखील

केली आहे. यामध्ये १ लाख रुपये एवढी लोकवर्गणी जमा करण्यात आली होती.केवळ १ लाख एवढी लोकवर्गणी परत केली असे विभागाकडून सांगण्यात आले पण यासंदर्भातील लेखी अभिलेखसमितीच्या बैठकीत संबंधितांनी बरोबर आणले नव्हते. त्यामुळे ज्यांनी लोकवर्गणी परत केली आहे त्यातील १० लोकांची नावे देखील विभागीय प्रतिनिधींना समितीला सांगता आली नसल्याने समितीने लोकवर्गणी परत केलेल्या व्यक्तींची नावे व त्यासंदर्भातील सविस्तर माहिती समितीस सादर करावी असे निदेश दिले.

२.६२. लोकवर्गणीसंबंधी शासनाने टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्सेस या संस्थेमार्फत आढावा घेतला आहे. या संस्थेने असा अहवाल दिला आहे की, लोकवर्गणी प्रामुख्याने कंत्राटदारांकडूनच दिली जात होती. तसेच, कंत्राटदारांनी लोकवर्गणी दिल्यामुळे ही बाब ग्रामस्थांच्या सहभागाच्या तत्त्वाविरुध्द तर होतीच शिवाय लोकवर्गणी काम मिळविणाऱ्या कंत्राटदारांनी पूर्ण केलेल्या कामाच्या गुणवत्तेशी संबंधित होती. यामध्ये असा प्रश्न निर्माण होतो की, ३५ ग्राम पंचायतींनी लोकवर्गणी काढून घेण्याची कारणे काय आहेत ? जिल्हा परिषदेकडून निधी वितरित करीत असताना या ३५ ग्राम पंचायतींना मुद्दाम निधी वितरित केला नाही व त्यामुळे त्यांना लोकवर्गणी काढून घ्यावी लागली का ? या ग्रामपंचायतींनी लोकवर्गणी कधी जमा केली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता यावर विभागाने खुलासा केली का ? पाथर्डी ग्रामपंचायतीने सन २००५ मध्ये, नेवासा ग्रामपंचायतीने सन २००५ मध्ये, घोडेगांव ग्रामपंचायतीने सन २००५ मध्ये लोकवर्गणी जमा केली आहे असे सांगितले. एकूण ८२ लोकांनी वर्गणी जमा केली होती व त्या सर्वांना ती परत केली आहे.

२.६३. कंत्राटदाराच्या अंशदानामुळे होणारा प्रतिकूल परिणाम या संदर्भात अहमदनगर जिल्हा परिषदेने असा खुलासा केला आहे की, "अहमदनगर जिल्हा परिषदेअंतर्गत सन २००२-२००३ पासून सन २००८-२००९ अखेर एकूण ७७८ कामे मंजूर करण्यात आली होती. सदर कामासाठी प्रत्यक्षात लोकवर्गणी भरण्यात आली असून कंत्राटदारांनी लोकवर्गणी भरली, असा प्रकार घडल्याचे निदर्शनास आलेले नाही." हा खुलासा जिल्हा परिषदेने कशाच्या आधारावर केला आहे ? अशी विचारणा समितीने केली. यावर विभागीय प्रतिनिधीने सांगितले की, लोकवर्गणी लोकांना परत करण्याबाबत काही तक्रारी प्राप्त झाल्या होत्या. या तक्रारींची चौकशी करण्यासाठी जिल्हा परिषदेने गटविकास अधिकाऱ्यांमार्फत चौकशी केली आहे. गटविकास अधिकाऱ्यांनी या संबंधीची चौकशी करुन अहवाल सादर केला आहे. एकूण किती लोकांनी लोकवर्गणी जमा केली, एकूण किती रक्कम जमा झाली, वर्गणी परत मागण्याबाबतचा ठराव कधी करण्यात आला, किती लोकांना लोकवर्गणी परत करण्यात आली, यासंबंधीचा तपशिलवार अहवाल गटविकास अधिकाऱ्यांनी सादर केला व त्याबाबतच्या पावत्या देखील रेकॉर्डवर आहेत.

२.६४. "यशवंत ग्राम सुधार योजनेअंतर्गत मंगल कार्यालय, बहुउद्देशिय सभागृह, सार्वजनिक सभागृह, रंगमंच अशा स्वरुपाची कामे ग्राह्य नव्हती." अग्राह्य कामांना जिल्हा परिषदेने कोणत्या आधारावर मंजुरी दिली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता याबाबत माहिती देताना मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी सांगितले की,यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या संदर्भात शासनाने दिनांक २७ ऑगस्ट, २००२ रोजी शासन निर्णय निर्गमित केला आहे व त्यामध्ये योजनेअंतर्गत घ्यावयाच्या १३ कामांचा समावेश आहे. त्यानंतर शासनाने सदर शासन निर्णयात दुरुस्ती केली व दिनांक ११ ऑक्टोबर, २००२ रोजी एक शुध्दीपत्रक निर्गमित केले. यानुसार योजनेंतर्गत घ्यावयाच्या कामांमध्ये बदल केला. मूळ शासन निर्णयात ग्राह्य कामांमध्ये अ.क्र.१३ मध्ये "अन्य कोणतेही काम", असे नमूद केले होते. शुध्दीपत्रकात अशी दुरुस्ती केली आहे की, "शासन निर्णयातील परि.६ मध्ये नमूद केलेली कामे वगळून ग्राम सभेने मंजुरी दिलेले अन्य कोणतेही काम" या दुरुस्तीप्रमाणे ग्राम सभेने केलेल्या ठरावानुसार या कामांना मंजुरी दिलेली आहे. तसेच ग्राम सभेने ठराव करुन मागणी केली असल्यास व ते काम मूलभूत स्वरुपाचे असेल तर या योजनेतून ते काम करता येईल.

२.६५. या ठिकाणी ११ ऑक्टोबर, २००२ मधील शुध्दीपत्रकाचा उल्लेख केला आहे. शासनाने या योजनेच्या संदर्भात दिनांक ४ मार्च, २००३ रोजी एक शुध्दीपत्रक निर्गमित केले असून त्यानुसार योजनेअंतर्गत घ्यावयाची कामे, या शीर्षकाखालील अ.क्र.८ मधील "सार्वजनिक सभागृहे" हा भाग वगळण्यात आला आहे. त्याचप्रमाणे अकराव्या वित्त आयोगाचा निधी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेसाठी वापरण्याबाबत शासनाने दिनांक ५ मार्च, २००३ रोजी एक शासन निर्णय निर्गमित केला आहे. त्यामधील परिच्छेद १ मध्ये असे नमूद केले आहे की, "ग्राम पंचायतींनी निधी संदर्भ क्रमांक १ येथे नमूद केलेल्या शासन निर्णयामधील अटी व शर्तीनुसार प्राथमिक शिक्षण, प्राथमिक आरोग्य सेवा, स्वच्छ पाणीपुरवठा, दिवाबत्ती, स्वच्छता, गटार व मलनि:सारण, दहन व दफनभूमी व्यवस्थापन, सार्वजनिक सुविधा व इतर सार्वजनिक मालकीच्या वित्तीय स्त्रोतांचे संवर्धन या विषयाशी संबंधित योजनेवर खर्च करावयाचा आहे." ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी समितीस सांगितले की,हा शासन निर्णय निर्गमित झाल्यानंतर मंगल कार्यालयांची कामे मंजूर केलेली नाहीत.

२.६६. या जिल्हा परिषदेअंतर्गत किती सभागृहांची कामे घेतली आहेत व त्यांना कधी मंजुरी दिलेली आहे ? मंगल कार्यालयाचे काम कधी घेण्यात आले आहे कारण समितीच्या मते सदर कामास दिनांक २२-०८-२००२ मध्ये मंजूरी दिलेली आहे. यावर गट विकास अधिकारी, पाथर्डी यांनी समितीस सांगितले की, सन २००८-२००९ मध्ये मंजुरी दिलेली आहे. तथापि, तत्पूर्वीच लोकवर्गणी भरण्यात आली होती. लोकवर्गणी २००५ पूर्वी भरलेली आहे आणि तसा प्रस्ताव देखील त्याचवेळेस सादर केलेला आहे.

२.६७. यावर समितीने विचारणा केली की, दिनांक ४ मार्च, २००३ रोजीच्या शासन निर्णयामध्ये "सभागृह वगळावे" असे स्पष्टपणे नमुद केलेले असताना लोकवर्गणी घेतली कशी? तसेच सदर शासन निर्णय हा दिनांक ११ ऑक्टोबर, २००२ रोजीचा आहे. काम हे दिनांक २७ ऑगस्ट, २००२ रोजीचे आहे. ऑगस्ट महिन्यात काम झालेले आहे आणि शासन निर्णय ११ ऑक्टोबर, २००२ मधील आहे. म्हणजे अडीच महिन्यानंतर शासन निर्णय निर्गमित झालेला आहे. याचा अर्थ काम चुकीच्या पध्दतीने केलेले आहे. दिनांक ११ ऑक्टोबर, २००२ च्या शासन निर्णयामध्ये "अन्य कोणतेही काम" पुढे असे नमूद केलेले आहे की, शासन निर्णयातील परिच्छेद ६ मध्ये नमूद केलेली कामे वगळून ग्रामसभेने मंजूर केलेल्या अन्य कोणत्याही कामाच्या संदर्भातील शासन निर्णय आहे. दिनांक २७-०८-२००२ मध्ये अहमदनगर जिल्ह्यात सदर योजनेमध्ये कामाची निवड ग्रामसभेने घेतली आहे. अग्राह्य कामाची निवड केलेली नसल्याचेही समितीने नमूद केले असता विभागीय प्रतिनिधींनी ३ आठवड्याच्या आत समितीला अहवाल सादर केला जाईल. असे विभागाने समितीला आश्वासित केले.

२.६८. सदर काम योजनेतच नसतानादेखील काम घेतले आहे. त्यानंतर हे काम अर्धवट राहिले. काम पूर्ण करण्यासाठी पुन्हा मंजुरी दिलेली आहे. हे काम पूर्ण करण्यासाठी आवश्यक असणारा निधीदेखील अहमदनगर, जिल्हा परिषदेने दिलेला आहे. याचा अर्थ पुन्हा अनधिकृत काम केले आहे. अहमदनगर, जिल्हा परिषदेने या कामासाठी वेगळी मंजुरी घेतलेली नव्हती. तर अहमदनगर, जिल्हा परिषदेने काम पूर्ण करण्यासाठी निधी कसा दिला ? मंगल कार्यालयाच्या संदर्भात सन २००२ मध्ये प्रस्ताव दिला होता. या ठिकाणी संबंधित गट विकास अधिकारी यांनी पहिला शासन निर्णय रद्दबातल ठरवून दुसऱ्या शासन निर्णयानुसार काम हाती घेतले होते. दिनांक ११ ऑक्टोबर, २००२ रोजीचा शासन निर्णय असताना सदर कामासाठी ऑगस्ट, २००२ मध्ये मंजुरी कशाच्या आधारावर दिलेली आहे? अन्य कोणत्याही कामाच्या अंतर्गत ग्रामसभेने दिलेल्या प्रस्तावास मंजुरी दिलेली आहे. यानंतर पुन्हा ऑक्टोबर, २००२ मध्ये शासन निर्णयात अशा स्वरुपाच्या कामांचा समावेश करता येणार नाही अशी दुरुस्ती करण्यात आली होती. असे मत समितीने व्यक्त केले असता अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी सांगितले की, मंगल कार्यालय हे २००२-२००३ मध्ये मंजूर झाले होते. शासनाने दिनांक २९ मार्च, २००३ रोजी पत्र दिले होते. पूर्वी काम निवडलेले असेल तर ते काम पूर्ण करुन घेण्यासाठी अनुदान देण्यास हरकत नाही. जर काम पूर्वीच घेतले असेल तर ते पूर्ण करण्यास कोणतीही अडचण नाही. तसेच यशवंत ग्राम समृध्दीच्या रकमेच्या संदर्भात संयुक्त खाते सरपंच आणि ग्रामसेवकाचे असते. यामध्ये धनादेश हा यशवंत ग्राम समृध्दीच्या खात्यात न भरता ग्रामनिधीमध्ये भरलेला आहे. हे खाते फक्त ग्रामसेवकाच्या नावाने सुरू होते. त्यातून संबंधित ग्रामसेवकाने परस्पर ती रक्कम काढली होती.

२.६९. ही बाब गट विकास अधिकारी यांच्या लक्षात यायला हवी होती. याचाच अर्थ असा की, यामध्ये गट विकास अधिकाऱ्यांचा दोष आहे आणि ही बाब निदर्शनास आल्यानंतर विभागाने कोणती कारवाई केली आहे अशी विचारणा केली असता या प्रकरणासंदर्भात न्यायालयात आतापर्यंत चार तारखा झालेल्या आहेत. तसेच या प्रकरणी अहमदनगर जिल्हा परिषदेने प्रतिज्ञापत्र देखील सादर केलेले आहे. कोर्टात या प्रकरणी आतापर्यंत चार सुनावण्या झालेल्या आहेत असा खुलासा विभागाकडून करण्यात आला.

२.७०. म्हणजेच अहमदनगर जिल्ह्यामध्ये यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेंतर्गत ७७८ कामांपैकी ७७४ कामे पूर्ण झालेली आहेत. त्यापैकी ४ कामात अपहार झालेला आहे म्हणजेच ७७० कामे योग्य रितीने झालेली आहेत असे मत समितीने व्यक्त केले.

अखर्चित निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेमध्ये ठेवल्यामुळे व्याजाचे नुकसान :

२.७१. अखर्चित निधी रुपये २७.२७ लक्ष रुपये निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेत ठेवल्यामुळे व्याजाचे नुकसान झ ाालेले आहे यासंदर्भात साक्षीच्या वेळी माहिती देताना विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग शासन निर्णय दिनांक २७-०८-२००२ अन्वये यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेंतर्गत शासनाकडून प्राप्त निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेशी करार असल्याने तेथे ठेवण्यात आलेला आहे. शासनाकडून अहमदनगर जिल्हा परिषदेकडे प्राप्त होणाऱ्या निधीपेक्षा मागणी अधिक असल्याने सदर निधी जिल्हा निधीमध्ये शिल्लक राहण्याचा प्रश्न उद्भवला नाही. त्यामुळे व्याजाचे

नुकसान होण्याचा प्रश्न नाही हे राज्य स्तरावर झालेले आहे. जिल्हा परिषदेला मिळालेला निधी संबंधित यंत्रणेकडे वर्ग केलेला होता. व्याजाची रक्कम जिल्हा परिषदेने पुन्हा शासनाकडे वर्ग केलेली आहे.

२.७२. यावर समितीने असे मत व्यक्त केले की, अखर्चित निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेत ठेवल्यामुळे नुकसान झालेले आहे, जिल्हा परिषद अकोला, औरंगाबाद, भंडारा आणि जळगांव या बँकेत ११ महिने अखर्चित निधी ठेवलेला होता. परिणामी २७.२७ लक्ष रुपयांच्या व्याजाचे नुकसान झालेले आहे.

व्याज आणि जास्तीच्या अनुदानाचा परतावा केला नाही :

२.७३. समितीने व्याज आणि जास्तीच्या अनुदानाचा परतावा केला नाही, यासंदर्भात माहिती देण्यास सांगितले असता, अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी सांगितले की, एकूण ४ प्रकरणापैकी ३ कामांची अपहारित रक्कम वगळता सर्व कामांची अखर्चित रक्कम व्याजासह परत केलेली आहे.

२.७४. जिल्हा बँकेत निधी ठेवल्यानंतर तात्काळ तो दुसरीकडे वर्ग न केल्यामुळे व्याजाचा प्रश्न निर्माण झालेला होता. पंचायत समिती आणि ग्रामपंचायत स्तरावर बचत खाते उघडले होते. यामध्ये जमा झालेले व्याज हे शासनाच्या तिजोरीत भरले होते. ती रक्कम किती आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता यावर मूळ मुद्दल आणि व्याजाची रक्कम शासनाकडे भरलेली आहे. व्याजाची रक्कम १ कोटी २७ लाख ९२ हजार एवढी होती. ही रक्कम परत केलेली आहे. अखर्चित १ कोटी ९२ लाख १८ हजार २९७ रक्कम शासनाकडे जमा केली अशी माहिती समितीस देण्यात आली.

आवश्यक गटारांशिवाय रस्त्यांची बांधणी :

२.७५. आवश्यक गटाराशिवाय रस्त्यांची बांधणी यासंदर्भात माहिती देतांना मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी सांगितले की, अहमदनगर जिल्हा परिषदेत सदर योजनेंतर्गत एकूण १४४ रस्त्यांची कामे हाती घेण्यात आली होती. यापैकी ९७ रस्त्यांची कामे पूर्ण करण्यात आलेली आहेत. दुसऱ्या योजनेंतर्गत गटाराची कामे झालेली आहेत. तसेच काही ठिकाणी रस्ता खूप अरुंद असल्यामुळे त्या ठिकाणी गटाराचे काम करणे शक्यच नसते. राहिलेली कामे वेगवेगळ्या अनुदानातून पूर्ण केली जाणार असून ग्रामपंचायतीच्या आराखड्यानुसार कामे हाती घेतली जाणार आहेत.

वैधानिक वजावटी :

२.७६. वैधानिक वजावटीच्या संदर्भात अहमदनगर जिल्हा परिषदेअंतर्गत एकूण ७५४ कामांपैकी ९७ ग्रामपंचायतींनी चुकीची वजावट केली आहे, असा अनुपालन अहवाल दिलेला आहे. याबाबत समितीने विचारणा केली असता विभागीय प्रतिनिधींनी विदित केले की, ग्रामपंचायतीने काम केलेले असेल तर आयकर व मूल्यवर्धित कराचा परतावा मिळतो.

प्रशिक्षण व प्रसिध्दी (IEC) कार्यालय :

२.७७. उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात माहिती देतांना विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, शासन निर्णय दिनांक २७-०८-२००२ अन्वये उपलब्ध निधीच्या अर्धा टक्के रकमेचा वापर प्रचार, प्रसिध्दीसाठी करावा असे निर्देशित होते. संबंधित योजनेच्या प्रचार/प्रसिध्दीसाठी वेळोवेळी घेण्यात आलेल्या सभांमध्ये माहिती दिल्याने मोठ्या प्रमाणात योजनेची प्रसिध्दी झालेली होती.

२.७८. यापूर्वी शासनाने भारत निर्माण योजना सुरू केली होती. या योजनेअंतर्गत कामे सुचवण्याचे अधिकार ग्रामसभेला देण्यात आले होते. स्थानिक पातळीवर समित्या नियुक्त करण्यात आल्या होत्या व त्याच्यामार्फत कामे घेण्यात येणार होती. या समित्यांनी मोठ्या प्रमाणात अग्रिम घेतला पण कामे पूर्ण केली नाहीत. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या बाबतीत सुध्दा अनेक जिल्हा परिषदांनी निधी वितरणामध्ये दिरंगाई केल्यामुळे या योजनेवर परिणाम झाला आहे. त्यामुळे अनेक योजना पूर्ण झाल्याच नाहीत असे मत समितीने नाराजीने व्यक्त केले.

२.७९. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत अहमदनगर जिल्ह्यामध्ये भरपूर कामे झाली आहेत. परंतु काही ठिकाणी अनियमितता झालेली आहे. त्याबाबत विभागाने गांभीर्याने लक्ष घालण्याची आवश्यकता आहे. तसेच समितीच्या बैठकीत महालेखाकारांनी काढलेल्या आक्षेपासंदर्भात संबंधित विभागाने परिपूर्ण माहिती व आवश्यक त्या कागदपत्रासह समितीच्या बैठकीस उपस्थित राहणे गरजेचे आहे अशा सूचना समितीने विभागास दिल्या.

२.८०. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत अहमदनगर जिल्ह्यातील झालेल्या कामासंदर्भात दिनांक १६ जानेवारी, २०१४ रोजी अहमदनगर येथे घेतलेल्या बैठकीच्या अनुषंगाने समितीने दिनांक ८ जुलै, २०१४ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे विभागीय सचिवांची व संबंधित जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची साक्ष घेतली.

२.८१. सदर बैठकीत मुख्य कार्यकारी अधिकारी, अहमदनगर यांनी समितीस सांगितले की, समितीच्या अहमदनगर येथे दिलेल्या भेटीच्या वेळीस अफरातफरीच्या प्रकरणाबाबत प्रश्न उपस्थित केले होते. त्यातील पहिले प्रकरण श्री. सोनकांबळे, ग्रामसेवक यांचे होते. त्यांनी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेमध्ये ९६ हजार रुपयांची तसेच इतर काही गोष्टींमध्ये १० लाख रुपयांची अशा प्रकारे एकूण जवळपास साडे अकरा लाख रुपयांची अफरातफर केल्याप्रकरणी प्राथमिक तपासणी अहवालात नोंदविण्यात आलेला आहे. तसेच, त्यांना सेवेतून काढण्यात आले आहे.

२.८२. दुसऱ्या एका प्रकरणात श्री. रणसिंग यांनी पाथर्डी तालुक्यातील कामामध्ये अफरातफर केली होती. त्यांच्या विरुध्द फौजदारी गुन्हा दाखल केलेला आहे. त्यांना सेवेतून बडतर्फ करण्यात आले होते. त्यानंतर त्यांनी अपर आयुक्तांकडे अपील दाखल केले होते. अपर आयुक्तांनी त्यांना पुन्हा कामावर नेमण्यात आले होते. त्यावर पुन्हा अपर आयुक्तांकडे ही केस पुनर्विलोकनाकरिता दाखल करण्यात आली होती. परंतु, अपर आयुक्तांचे पद ६ महिने रिक्त होते, त्यामुळे त्यावर निर्णय होऊ शकला नाही. आता जून महिन्यामध्ये अपर आयुक्तांचे पद भरण्यात आले असून, दिनांक २५ जुलै, २०१४ रोजी या प्रकरणाची परत सुनावणी होती.

२.८३. श्रीरामपूर तालुक्यातील पाथर्डी, नेवासा व घोडेगाव या ग्रामपंचायतींनी गोळा केलेली लोक वर्गणी ८२ लोकांना परत केली आहे. त्या बाबतच्या पावत्या सादर देखील केलेल्या आहेत.

जिल्हा परिषदेच्या अधिकाऱ्यांनी, तत्कालिन गट विकास अधिकारी यांच्या संदर्भात चार्जशीट दाखल केली असल्याचे तसेच तत्कालिन लेखाधिकारी यांच्यासंदर्भात विभागीय चौकशी सुरू होती व त्याचा अहवाल प्राप्त झाला आहे. ग्रामसेवकाच्या एकट्याच्या स्वाक्षरीने बँकेतून पैसे काढण्यात आले आहेत. लेखाधिकारीदेखील दोषी असल्यामुळे त्यांच्याविरूध्द कारवाई करण्यात येईल असे समितीस सांगण्यात आले होते. याबाबत खुलासा करताना मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी समितीस सांगितले की, जिल्हा परिषदेने ग्रामसेवक श्री. रणसिंग यांच्या प्रकरणाच्या संदर्भात सखोल छाननी केली आहे आणि त्यांच्यावर कारवाई केली आहे. श्री. रणसिंग यांनी संयुक्त खाते उघडले पाहिजे होते. परंतु, त्यांनी तसे न करता एकट्याचेच खाते उघडले होते.

२.८४. खात्यावर दोघांच्या स्वाक्षऱ्या असताना ग्रामसेवकाने फक्त स्वत:ची स्वाक्षरी करून बँकेतून पैसे काढले. एकट्या ग्रामसेवकाच्या स्वाक्षरीवर पैसे देण्यात आले असतील तर बँक अधिकाऱ्यांच्या सहमतीनेच हा सर्व प्रकार झाला असल्याचे स्पष्ट होत आहे.हा एक प्रकारचा अपहार आहे. बँकेच्या कर्मचाऱ्यांविरूध्द एक-दोन महिन्यांत कारवाई करण्यात येईल, यांसदर्भात खुलासा करताना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, यशवंत ग्रामसमृध्दी योजनेच्या खात्यात पैसे न भरता ते ग्रामनिधीमध्ये भरलेले आहेत. हे खाते फक्त ग्रामसेवकाच्या नावाने असते. गट विकास अधिकाऱ्यांनी चौकशी केली तेव्हा असे आढळून आले की अमुक असा प्रकार झाला होता. त्यामुळे संबंधितावर फौजदारी गुन्हा दाखल केला आणि त्यांना सेवेतून बडतर्फ देखील केले. परंतु, विभागीय अपर आयुक्तांच्या आदेशाने संबंधित ग्रामसेवकांना पुनर्नियुक्त करण्यात आली.तसेच सदर प्रकरण हे गटविकास अधिकाऱ्याने तपासले होते त्यावेळी ग्रामसेवकाने ही चूक केली हे त्यांच्या लक्षात आले. त्यामुळे त्यांच्यावर कारवाई करण्याचा प्रश्न येत नाही. ग्रामसेवकाने संयुक्त खात्यात पैसे न टाकता स्वत:च्या वेगळ्या खात्यात पैसे भरले होते. हे खाते फक्त ग्रामसेवकाच्या नावानेच सुरू होते. त्यातून ही रक्कम काढल्यामुळे अपहार झाला आहे.

२.८५. संबंधित ग्रामसेवकाला बडतर्फ केल्यानंतर विभागीय अपर आयुक्तांनी त्याला पुन्हा पुनर्नियुक्त केले तत्कालीन विभागीय अपर आयुक्त, नाशिक यांनी त्या ग्रामसेवकाला पुनर्नियुक्त करण्याच्या संदर्भात कोणते कारण दिले, विभागीय अपर आयुक्तांना असे करता येते का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती, शिस्त व अपील या संदर्भात नियम आहेत. इस बारे में जो रुल १३ है उसमें बताया गया है कि, यदि किसी को पेनल्टी लगायी गई है तो वह अपिलीय अधिकारी के पास अपील कर सकता है। ॲडिशनल कमिश्नर को अधिकार दिया गया है। पहले जो पेनल्टी लगायी गई है उसमें तब्दिली कर सकते है । म्हणजेच विभागाचे म्हणणे ऐकून न घेता अपीलकर्त्याच्या म्हणण्यावरूनच निर्णय दिला आहे ही बाब समितीने निदर्शनास आणून दिली असता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी समितीस सांगितले की, जिल्हा परिषदेने देखील लेखी म्हणणे सादर केले होते. विभागीय अपर आयुक्तांनी असा निर्णय दिला आहे की, या प्रकरणात मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अहमदनगर व तसेच अर्जदार यांचे लेखी युक्तीवाद यांचे अवलोकन करता, मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी क्र.सा.प्र.वि.-२/ग्रा.पं.३/३६३/२०१२ मध्ये दिनांक ११-१०-२०१२ चे अवलोकन केले असता, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प., अहमदनगर यांनी योग्य कागदपत्रांची शहानिशा केलेली

दिसून येत नाही व सलग १७-१८ वर्षे सेवा केली असल्यामुळे सदर अर्जदारास योग्य न्याय दिला नाही ही वस्तुस्थिती लक्षात घेता सदर आदेशात फेरबदल करण्याची आवश्यकता दिसून येत असल्याकारणाने त्यांना पुनर्नियुक्त करण्याचा निर्णय घेण्यात येत आहे. (सदर निर्णयाची प्रत विवरण क्रमांक - २)

२.८६. बडतर्फ केलेल्या व्यक्तीचा दंड माफ करण्याचा अधिकार विभागीय अपर आयुक्तांना असावा परंतु बडतर्फ केलेल्या व्यक्तीला पुन्हा नोकरीवर घेण्याचा अधिकार त्यांना आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, शिक्षा कोणतीही असली तरी वरिष्ठ अपिलिय अधिकाऱ्याला त्यामध्ये बदल करण्याचा अधिकार आहे. नियम २४ प्रमाणे कनिष्ठ स्तरावर झालेल्या निर्णयाच्या संदर्भात वरिष्ठ स्तराला स्वत:हून दखल घेता येते. आपण त्याप्रमाणे कार्यवाही करू शकतो.

२.८७. विभागीय सचिवांनी समितीस पुढे असेही सांगितले की, संबंधितांकडून वसुली करण्याची कार्यवाही करण्यात येईल. रक्कम वसूल झाली नाही तर संबंधिताला पुन्हा बडतर्फ करण्यात येईल. यासंदर्भात जिल्हा परिषदेचे वकील पॅनेल असेल. परंतु, हा क्वॉसी ज्युडिशिअल मुद्दा आहे. तसेच निर्णयात असे कुठेही म्हटलेले नाही की, चोरलेले पैसे वसूल करू नका. वसुली केली पाहिजे. आदेशाचे वारंवार उल्लंघन केले जात असेल, वसुली भरली जात नसेल तर जिल्हा परिषद ऑर्डर करू शकते. जिल्हा परिषदेला ग्रामसेवकाच्या पगारातून वसुली सुरू करता येईल व यासंदर्भातील कार्यवाही लवकरात लवकर करण्यात येईल असे आश्वासन समितीस दिले. हा विषय गंभीर स्वरुपाचा आहे. यामध्ये शासनाचे आर्थिक नुकसान झाले आहे. त्यामुळे ग्रामसेवकाच्या पुनर्नियुक्तीबाबत लेखी खुलासा विभागीय आयुक्तांकडून घेण्यात यावा तसेच जर अधिकारी निवृत्त झाले असतील तर शासनाची नुकसान भरपाई त्यांच्या निवृत्तवेतनातून करण्यात यावी, असे निदेश समितीने दिले. (श्री.रणसिंग यांच्या संदर्भातील पत्र)(विवरण क्रमांक - ३)

औरंगाबाद जिल्हा परिषद

२.८८. औरंगाबाद जिल्हा परिषदेतील फुलंब्री पंचायत समितीतील ६ ग्रामपंचायतींमध्ये लोकवर्गणी धारकांची संख्या जास्त असल्याने पावत्या कमी फाडण्याचे कारण काय आहे, तसेच यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेंतर्गत असलेल्या कामाची सद्य:स्थिती काय आहे, व पंचायत समिती, कराड यांनी यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेंतर्गत घेण्यात आलेल्या कामांसाठी रक्कम प्राप्त झाल्यानंतर ४०% एवढ्या रकमेचा पहिला हप्ता कामासाठी देण्यात आला व उर्वरित निधी अतिअल्प कालावधीसाठी ठेवीच्या रूपात बँकेत का ठेवण्यात आला होता ? याबाबत खुलासा करताना मुख्य कार्यकारी अधिकारी, औरंगाबाद जिल्हा परिषद यांनी समितीस सांगितले की, यशवंत ग्रामसमृध्दी योजनेमध्ये लोकवर्गणीची अट आहे. ग्रामपंचायतीने लोकवर्गणी गोळा केली. सदर बाबतीत असा आक्षेप आला आहे की, २३६२ गावांतील लोकांकडून लोकवर्गणी गोळा केली. मात्र त्या प्रमाणात पावत्या कमी दिल्या. या संदर्भात ग्रामपंचायतीने १५ जणांची, २५ जणांची एकत्रित पावती दिली आहे. मी आता ग्रामपंचायतीचे कॅशबुक आणले आहे. पावत्या जरी कमी दिल्या असल्या तरी कॅशबुकमध्ये ग्रामस्थांच्या संपूर्ण लोकवर्गणीची नोंद आहे. १५ जण, २५ जण अशांची मिळून एक पावती दिल्याने पावत्या कमी दिल्याचे दिसत आहे. परंतु. कॅशबुकमध्ये सर्व बाबी टॅली होत आहेत. पावती कॉमन दिल्यामुळे हा मुद्दा उपस्थित झाला आहे. हा गैरप्रकार नाही. प्रत्येक ग्रामस्थाला वेगळी पावती दिली असती तर हा मुद्दा उद्‌भवला नसता. ग्रामपंचायतीने वेगळी पावती दिली पाहिजे होती. ही माहिती जर अगोदच महालेखाकारांना दिली असती तर महालेखाकारांनी सदर आक्षेप काढलाच नसता असे मत समितीने व्यक्त केले. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी समितीस सांगितले की, सामान्य पावतीमध्ये जरी एका पावतीवर सात ते आठ ग्रामस्थांची नावे असली तरीही कॅश बुकमध्ये मात्र प्रत्येक ग्रामस्थांची नावे स्वतंत्रपणे दिलेली आहेत.

२.८९. टाटा इंन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल साईंसेस ने इस स्कीम का रिव्यू लिया था. उनके द्वारा बताया गया था कि लोक वर्गणी कांट्रेक्टर के द्वारा भरी गई है। जबकि यह लोक वर्गणी वहां के लोगों के द्वारा भरी जानी चाहिए थी। यही ऑडिट ऑब्जेक्शन है। जर विभागाने उपरोक्त माहिती लेखापरीक्षणाच्या वेळेला महालेखाकारांना दिली असती तर हा मुद्दा लेखापरिक्षणामध्ये आलाच नसता असे मत महालेखाकारांनी व्यक्त केले.

कराड, सातारा

२.९०. सातारा जिल्हा परिषदेकडील पंचायत समिती, वाई येथे सहा उपसा जलसिंचन योजनांची कामे हाती घेण्यात आली होती. सदर उपसा जलसिंचन योजनांची कामे पूर्ण करण्यात आली आहेत. परंतु सदर कामांना आवश्यक विद्युतपुरवठा महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनीकडून मिळणे, या कामी विलंब लागला होता. सद्य:स्थितीत विद्युतपुरवठा प्राप्त झाला

असून सदर योजना व्यवस्थितपणे चालू आहे. सदर कामासाठी केलेला खर्च निष्फळ झालेला नाही तसेच यामध्ये अन्य कुठलीही अडचण नाही. असे अतिरिक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सातारा जिल्हा यांनी समितीस सांगितले.

बाळापूर, अकोला

२.९१. बाळापूर अकोला येथे या योजनेअंतर्गत तरतूद करण्यात आलेला निधी काही कारणास्तव योजनेकरिता न वापरता आल्यामुळे विदर्भ क्षेत्रिय बँकेमध्ये ठेवण्यात आला होता. या निधीवर बँकेच्या माध्यमातून व्याज जमा झालेले आहे. त्यानंतर योग्य वेळी सदरहू निधी व्याजासहित सरकारकडे सरेंडर करण्यात आला आहे असे मुख्य कार्यकारी अधिकारी, अकोला जिल्हा परिषद यांनी समितीस सांगितले.

२.९२. जिल्हा परिषद स्तरावर बदलण्यात आलेले नियम व योजनेचा अखर्चित निधी सरेंडर करण्याची बदललेली पध्दत यासंदर्भात महालेखाकार यांच्याशी वेळोवेळी कम्प्लायन्स करणे आवश्यक आहे. ग्रामपंचायत स्तरावर योजनेचा अखर्चित निधी आयकराची कपात करुन सरकारकडे सरेंडर करण्यात आलेला आहे. परंतु जिल्हा परिषद स्तरावर योजनेचा अखर्चित निधी आयकर न कापता शासनाकडे सरेंडर करण्यात आलेला आहे. ग्रामपंचायतीकडून एवढी अपेक्षा नसतांनाही त्यांच्याकडून योग्य वेळी योग्य काम करण्यात आलेले आहे. जिल्हा परिषदेकडून ग्रामपंचायतीपेक्षा निश्चितच जास्त अपेक्षा असतांनाही हा परिच्छेद चर्चेकरिता आलेला आहे.

२.९३. योजनेअंतर्गत शासनाने अर्थसंकल्पाच्या माध्यमातून ग्रामपंचायत व जिल्हा परिषदांना निधी प्राप्त होतो. या निधीमध्ये ग्रामसभेने मंजूर केलेली कामे व योजनेअंतर्गत निश्चित केलेली कामे यांचाच समावेश असावा, असा यासंबंधीच्या सन २००२ च्या शासन निर्णयामध्ये उल्लेख आहे.

२.९४. दिनांक ११-१०-२००२ रोजी जिल्हा परिषदेने काढलेल्या शुध्दिपत्रकामध्ये असे स्पष्टपणे नमूद केलेले आहे की, योजनेअंतर्गत प्राप्त निधीमध्ये केवळ ग्रामसभेने योजनेअंतर्गत मंजूर केलेली कामे व योजनेअंतर्गत असलेली लोकोपयोगी व आवश्यक कामांकरिता खर्च करण्यात येईल. सदरहू निधी अखर्चित राहिल्यास इतर कोठेही हा निधी वर्ग करता येणार नाही.

२.९५. ग्रामीण मालमत्ता निर्माण करतांना लोकांना सहभागी करण्याच्या हेतूने महाराष्ट्र शासनाने ऑगस्ट, २००२ मध्ये यशवंत ग्राम समृध्दी योजना प्रस्तुत केली. या दोन योजनेअंतर्गत संबंधित ग्रामपंचायतीला एकूण अंदाजे १० लाख किमतीची दोन कामे एका वर्षात मिळतात. कामाची निवड झाल्यानंतर आणि १५ टक्के लोकवर्गणी ग्रामस्थांकडून गोळा केल्यानंतर राज्य शासनाने उर्वरित ८५ टक्के रक्कम सहाय्यक अनुदान म्हणून तीन हप्त्यामध्ये मुक्त केली.

२.९६. टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्स या संस्थेने या योजनेचा आढावा घेतला आणि असा अहवाल दिला की लोकवर्गणी प्रामुख्याने कंत्राटदाराकडूनच दिली जात होती. तसेच, कंत्राटदारांनी लोकवर्गणी दिल्यामुळे ही बाब ग्रामस्थांच्या सहभागाच्या तत्वाविरुध्द तर होतीच शिवाय लोक वर्गणी काम मिळविणाऱ्या कंत्राटदारांनी पूर्ण केलेल्या कामाच्या गुणवत्तेशी संबंधित होती. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, अर्थसंकल्पाच्या माध्यमातून राज्यातील जिल्हा परिषदांना व ग्रामपंचायतींना देण्यात आलेला निधी जर मूळ योजनेतील कामाकरिता खर्च न झाल्यास व्याजासहित आयकर कापून देण्याचा नियम होता. परंतु यामध्ये वेळोवेळी परिस्थितीनुसार बदल करण्यात आलेले आहेत.

२.९७. इसमें मुख्य मुद्दा यह है कि जहां पर टैक्स डिडक्ट करना था वहां पर टैक्स डिडक्ट नहीं किया है और जहां पर टैक्स डिडक्ट नहीं करना था वहां पर टैक्स डिडक्ट कर दिया है। असे महालेखाकारांनी समितीस सांगितले असता विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, जहां पर टैक्स डिडक्ट नहीं होना था वहां पर यह हो गया है और जहां पर टैक्स डिडक्ट होना था वहां पर ऐसा नहीं हुआ ह। इस बारे में विभाग की ओर से स्टैन्डर्ड डिडक्शन के बारे में सूचना दे दी गई है।

२.९८. योजनेच्या अखर्चित निधीवरील आयकर कापण्यात येतो की नाही ? याबाबत विभागीय सचिवांनी खुलासा केला की, पूर्वी काही ठिकाणी योजनेच्या अखर्चित निधीवर आयकर कापण्यात येत होता. परंतु आता काही ठिकाणी या निधीवरील आयकर सरेंडर केल्यानंतर त्यावरील आयकर परतावा तत्वावर वसूल केले जाते. जिल्हा परिषदा व ग्रामपंचायती अखर्चित निधी विभागाच्या अकाऊंटमध्ये डिपॉझिट करतात. या डिपॉझिट केलेल्या रकमेवरील व्याजासहित आयकर परिगणित करून कापला जातो किंवा नंतर वसूल केला जातो.

२.९९. जहां पर टैक्स डिडक्ट होना था तो वह पैसा जमा किया है कि नहीं ? दूसरा यह कि जहां पर टैक्स डिडक्ट नहीं होना था परन्तु टैक्स डिडक्ट हुआ है तो वह पैसा जमा किया है क्या ? असे प्रश्न समितीने उपस्थित केले असता याबाबत सविस्तर अहवाल महालेखाकारांना सादर करण्यात येईल असे आश्वासन विभागीय सचिवांनी दिले.

२.१००. डायवर्जन ऑफ फंड के दो केसेस हमारे नोटिस में आये हैं। डायवर्जन ऑफ फंड के इस प्रकार के कितने केसेस हैं और उनकी कितनी रकम है ? इसमें रूल्स भी बायपास हो गये हैं। कुछ स्कीम क्लोज हो गई हैं। जो रकम पेड नहीं हुई है तो वह सरेंडर हो जानी चाहिए थी। एक केस में ६२ लाख रुपये और दूसरे केस में ५५ लाख रुपये डायवर्ट हुए हैं। इस तरह से १.१७ करोड़ रुपये के ये दो केसेस हैं। हा मुद्दा महालेखाकारांनी उपस्थित केला असता विभागीय सचिवांनी सांगितले कि, कराड और बालापुर के ये दोनों केसेस हैं। इसमें महिला बचत गट के लिए यह रकम डायवर्ट की गई थी परन्तु जिस काम के लिए पैसा डायवर्ट किया गया था वह काम न होने कारण वापस वह पैसा जमा हो गया है। काही जिल्हा परिषदांनी या अखर्चित निधीचे पेमेंट आयकर डिडक्ट न करता केलेले आहे. सदर रक्कम सरेंडर झाली आहे. तसेच अब कोई डायवर्टेड फंड नहीं है.

२.१०१. महिला बचत गट के लिए यह पैसा खर्च किया गया है, ऐसी कैश बुक में एंट्री है क्या ? याबाबत विभागीय सचिवाकडून उत्तर प्राप्त झाले नाही.

२.१०२. यावरुन समितीला असे समजते की, शासनाच्या विभागाने एखाद्या भागामध्ये विशिष्ट योजनेकरिता नेमून दिलेला निधी मूळ कामाकरिता खर्च न झाल्यास त्याचे पुढे काय करावयाचे ? या संदर्भात नियमाप्रमाणे कार्यवाही होणे आवश्यक आहे. एखाद्या योजनेकरिता विहित निधी जर खर्च झाला नाही तर त्या निधीला कोणत्या बँकेमध्ये ठेवावयाचे ? याबाबत जिल्हा परिषद पातळीवर निर्णय घेतले जातात. तोपर्यंत सर्व ठीक आहे. सदरहू रक्कम ज्या बँकेमध्ये ठेवलेली आहे, त्याच बँकेमधून संबंधित भागातील बचत गटांना कर्ज मिळवून देण्याकरिता शिफारस केली जाते. परंतु बचत गटांनी जर घेतलेले कर्ज योग्य वेळी फेडले नाही तर या रकमा व त्यावरील व्याज यावर काही परिणाम होतो का ? एखाद्या योजनेवरील अखर्चित रकमेला बँकेमध्ये सुरक्षा तत्वावर ठेवले असता त्यावरील व्याज व आयकर या संदर्भात शासनाच्या नियमावलीप्रमाणे कार्यवाही होणे आवश्यक आहे. तसेच, यामधील नियमांमध्ये बदल झाल्यास त्याविषयी महालेखाकार यांच्याकडे कम्प्लायन्स करणे अत्यावश्यक आहे. जिल्हा परिषदा व शासन यांनी या बाबत वेळोवेळी महालेखाकार यांच्याकडे कम्प्लायन्स करणे आवश्यक आहे. अन्यथा अशा प्रकारे आक्षेप परिच्छेदांना लोकलेखासमिती, विभाग व स्थानिक प्राधिकरण संस्थांना तोंड द्यावे लागते. योजनेचा अखर्चित निधी इतर योजनांकरिता वळता करीत असतांना शासनाच्या संबंधित विभागाची परवानगी घेणे अत्यावश्यक आहे. असे मत समितीने व्यक्त केले असता विभागीय सचिवानी समितीस सांगितले की, यशवंत ग्राम समृध्दी योजना पूर्ण होऊन उर्वरित निधी बँकेमध्ये ठेवल्यानंतर त्यावरील व्याजासहित तो निधी सरकारकडे योग्य वेळी सरेंडर करण्यात आलेला आहे. बँकांमध्ये सुरक्षा तत्वावर निधी ठेवणे व त्याच बँकाकडून बचत गटांकरिता कर्ज घेणे. या दोन्ही बाबी वेगवेगळ्या आहेत. याबाबत मुख्य लेखा अधिकारी यांनी समितीस सांगितले की, योजनेचा अखर्चित निधी ज्या बँकांमध्ये ठेवी म्हणून ठेवला गेलेला आहे, त्या बँकांमधून बचत गटांकरिता कर्जाची मागणी करणे. या दोन बाबी वेगळ्या असल्या तरीही बचत गटांना कर्जसुविधा देणा-या बँकांमध्येच हा निधी केवळ गुडविलकरिता ठेवला जातो. बचत गटांनी कर्जाचा भरणा विहित मुदतीत न केल्यास याचा बँकामधील ठेवींवर व त्याच्या व्याजावर कोणताही परिणाम होणार नाही.

२.१०३. बचत गटांना कर्जसुविधा मिळण्याकरिता या अखर्चित निधीच्या ठेवींचा तारण म्हणून वापर होत नाही ना याची पाहणीही वेळोवेळी करणे आवश्यक आहे. विभागाने अखर्चित निधीकरिता वैयक्तिक पाठपुरावा ठेवून निधीचे काय झाले? याची माहिती ठेवणे आवश्यक आहे. शासन म्हणून विभाग हा स्थानिक प्राधिकरण संस्थांवर नियंत्रण करीत असतो. असे समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिले असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, अखर्चित निधी बँकेमध्ये ठेवणे व त्याच बँकेतून बचत गटांना कर्ज मिळविण्यात येणे, या दोन बाबी वेगवेगळ्या आहेत.

२.१०४. महालेखाकारांनी समितीस सांगितले की, इस स्कीम से संबंधित १०५ करोड़ रुपये के करीब ५४ युटिलाईजेशन सर्टिफिकेट पेंडिंग हैं। इसके साथ ही आपके विभाग से संबंधित ७,२७९.८९ करोड़ रुपये के करीब १४,२५६ युटिलाईजेशन सर्टिफिकेट पेंडिंग हैं। यावर विभागीय सचिवांनी सांगितले की, विभाग हर हफ्ते इस बारे में रिव्ह्यू लेते हैं. वित्त विभाग और ग्रामविकास विभाग हम सब इसका रिव्ह्यू लेते हैं। विभागने युटिलाईजेशन सर्टिफिकेट के संबंध में काफी कम्प्लायंस की है और इनकी संख्या में भी काफी कमी आयी है।

२.१०५. यासंदर्भात वित्त सचिवांनी समितीस सांगितले की, योजनेच्या अखर्चित निधीबाबत वित्त विभागाने विभागीय पातळीवर महाराष्ट्रामध्ये अनेक ठिकाणी बैठका घेतल्या होत्या. या बैठकांच्या निमित्ताने असे कळले की, अनेक ठिकाणी योजनेची कामे न झाल्यास त्याकरिता असलेला विहित निधी कोणत्या लेखा शीर्षाखाली स्थानिक प्राधिकरण संस्थांना प्राप्त

झाला, याची माहिती नसते. असा निधी लवकरात लवकर कोषागाराकडे समर्पित करण्यात यावा, अशा प्रकारच्या सूचना देण्यात याव्यात. मग याप्रमाणे विभागीय पातळीवर अंमलबजावणी होत नाही का ? असा प्रश्न समितीने विचारला असता विभागीय सचिवांनी सांगितले की, मुख्य सचिव महोदय भी इसका रिव्ह्यू लेते हैं। फायनेंस से जुड़े हुए मुद्दों को मुख्य सचिव महोदय खुद देखते हैं।

२.१०६. महाराष्ट्रातील ग्रामीण विभाग हा मूलभूत पाया असून, तो मजबूत असायला पाहिजे व तो करावयाचा आहे. त्याकरिता जिल्हा परिषदेच्या माध्यमातून कामे केली जातात. शासनाच्या योजनांचा मुख्य उद्देश असा असतो की, या योजनेद्वारे प्राप्त होणारा निधी हा शेवटच्या माणसांपर्यंत पोहचायला पाहिजे त्याकरिता या योजना राबविताना पक्षीय राजकारण डोळ्यासमोर ठेवू नये कारण शासनाचा निधी हा ग्रामीण भागाचा विकास करण्यासाठी खर्च झाला पाहिजे. कोणतीही योजना प्रभावीपणे राबविण्यासाठी जिल्हा परिषदेतील मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांची जेवढी जबाबदारी असते तेवढीच जबाबदारी ही संबंधित अधिकाऱ्यांची देखील असते. एखादी योजना राबविण्यासाठी आपल्याला राज्य शासनाच्या अर्थसंकल्पीय तरतूदीमधून, केंद्र शासनाकडून, डीपीडीसीमधून आणि बाराव्या वित्त आयोगाकडून निधी मिळत असतो. मिळालेल्या निधीतून ग्रामीण भागाचा विकास व्हावा, हा त्या मागचा खरा उद्देश असतो. परंतु, त्याची म्हणावी तशी अंमजबजावणी होत नाही, ही दुर्दैवी गोष्ट आहे. मूळ योजना काय आहे, त्याची अंमजबजावणी कशी केली जाणार, त्यामधील लाभार्थी कोण आहे, त्यांची संख्या किती आहे, वगैरे गोष्टींचा अभ्यास करुन ती योजना राबविण्याची गरज आहे. अनेक वेळेस यासंदर्भात समितीच्या बैठकीत चर्चा होत असते, त्यावेळी अधिकाऱ्यांनी काही चुका केलेल्या असतील तर त्यांना खडे बोल सुनावले जातात. खरे पाहता कोणत्याही अधिकाऱ्याला समितीच्या बैठकीत अपमानित करणे हा समितीचा उद्देश नसतो. सरकारच्या निधीचा विनियोग चांगल्या तऱ्हेने झाला पाहिजे, अशी समितीची प्रामाणिक इच्छा आहे. ग्रामविकास विभागात काम करणारे चांगले अधिकारी आहेत. पण शासनाची योजना राबवितांना काही प्रकरणामध्ये ज्या अधिकाऱ्यांनी अफरातफर केली असेल तर त्यांच्यावर कारवाई होणे आवश्यक आहे व या अधिकाऱ्यांवर काय कारवाई केली याबाबतचा अहवाल विभागाकडून समितीस प्राप्त होणे अपेक्षित आहे. तसेच जर एखादा अधिकारी निवृत्त झाला असेल तर त्याच्या निवृत्ती वेतनातून रक्कम वसूल करण्यात यावी अशा सूचना समितीने विभागास दिल्या.

२.१०७. तसेच वित्तीय सचिवांनी देखिल आर्थिक शिस्त लावण्याबाबत सूचना केलेली आहे. राज्यातील ग्रामसेवकांपासून ते मंत्रालयातील मुख्य सचिवांपर्यंत ही सामूहिक जबाबदारी आहे आणि ती समर्थपणे पार पाडली पाहिजे. महाराष्ट्रातील ग्रामीण भागाचा विकास करण्यासाठी सर्वांनीच चांगले काम करावे, अशीही सूचना समितीने केली.

समितीचे अभिप्राय:--

२.१०८. ग्रामीण मालमत्ता निर्माण करताना लोकांना सहभागी करण्याच्या हेतूने महाराष्ट्र शासनाने ऑगस्ट, २००२ मध्ये " यशवंत ग्राम समृध्दी योजना " सुरु केली. या योजनेअंतर्गत संबंधित ग्रामपंचायतीला एकूण अंदाजे रुपये १० लाख किंमतीची दोन कामे एका आर्थिक वर्षात सुरु करता येतात. ग्रामसभेने आवश्यक आणि तातडीच्या स्वरुपाची कामे ठरवून मंजूर करावीत. १५ टक्के लोकवर्गणी ग्रामस्थांकडून गोळा केल्यानंतर राज्य शासनाने उर्वरित ८५ टक्के रक्कम सहायक अनुदान म्हणून ४०:४०:२० या प्रमाणात तीन हप्त्यांमध्ये मुक्त करावेत. या प्रकल्पाचा संपूर्ण खर्च रुपये २११.८९ कोटी ग्रामस्थांच्या लोकवर्गणीसाठी रुपये १४४८.८३ कोटी इतका होता. राज्यातील एकूण २७९०९ ग्रामपंचायतीपैकी २११७८ ग्रामपंचायतीमध्ये या योजनेची अंमलबजावणी करण्यात आली आणि २००२-०३ या कालावधीत २४०३० कामे हाती घेण्यात आली. राज्य शासनाच्या ग्रामविकास विभागाकडून संबंधित जिल्ह्याचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे अधिनस्थ निधी वितरीत केला जातो. जिल्हास्तरावरुन सदर निधी पंचायत समिती व पंचायत समितीकडून संबंधित ग्रामपंचायतींना वितरीत केला जातो. योजनेच्या अंमलबजावणीची व संनियंत्रणाची जबाबदारी ही संघटीत संरचनेची आहे.

२.१०९. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या अंमलबजावणीकरिता जिल्हा परिषदांमार्फत मुंबई वगळता संपूर्ण राज्यात ३३ जिल्हा परिषदांपैकी ८ जिल्हा परिषदा, ३२ पंचायत समिती आणि १२८ ग्रामपंचायती यादृच्छीक नमुना तंत्रज्ञान (Random Sampling Technique) वापरुन निवडण्यात आल्या होत्या. २००२-०३ ते २००५-०६ या कालावधीमध्ये एकूण रुपये १२८४.२६ कोटी एवढ्या शासकीय अनुदानाची आवश्यकता होती. परंतु शासनाने दिलेले अनुदान केवळ ७६८.६६ कोटी रुपये होते.

२.११०. शासनाने सुयोग्य आर्थिक नियोजनाविना ही योजना सुरू केली. आवश्यक तेवढी लोकवर्गणीची रक्कम ज्या ग्रामपंचायती करतील त्यांनाच या योजनेतील तरतुदींप्रमाणे अनुदान देण्यात येणार असले तरी पुरेशी जाहिरात करून सर्व ग्रामपंचायती या योजनेत सहभागी होतील याची खात्री राज्य शासनाने करुन घेतली नव्हती. मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे लोकवर्गणी गोळा केली असती तर सर्व ग्रामपंचायतींकडून एकूण १९५३६३ एवढी कामे गत सात वर्षात करता आली असती. त्याऐवजी सन २००२ ते २००९ या कालावधीत केवळ २४०३० एवढीच कामे शासनाने दिलेल्या १२३६.८३ कोटी एवढ्या अनुदानातून घेण्यात आली होती. पुरेसे नियोजन आणि विस्तृत जाहिरात केली असती तर प्रत्येक ग्रामपंचायतीत योग्य प्रमाणात कामे होऊन या योजनेद्वारे ग्रामपंचायतींचा विकास झाला असता.

२.१११. ग्रामस्थांकडून अंदाजित खर्चाच्या १५ टक्के लोकवर्गणी गोळा केल्यानंतरच यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत रुपये १० लाखपर्यंतच्या कामांना मंजुरी देण्यात आली होती. प्रत्यक्ष ग्रामस्थांकडून ही योजना राबवावी हा मूळ दृष्टिकोन योजनेसमोर ठेवण्यात आला होता. तथापि, डिसेंबर, २००२ पासून कंत्राटदाराद्वारे कामे करण्यास परवानगी देण्यात आली आणि लोकवर्गणी प्रामुख्याने कंत्राटदाराकडूनच दिली जात होती. कंत्राटदाराने लोकवर्गणी दिल्यामुळे ही बाब ग्रामस्थांच्या सहभागाच्या तत्वाविरुध्द होती. शिवाय लोकवर्गणी ही काम मिळविणाऱ्या कंत्राटदारांनी पूर्ण केलेल्या कामाच्या गुणवत्तेशीही संबंधित होती. जिल्हा परिषद, अकोला, औरंगाबाद, भंडारा आणि जळगांव यांनी नऊ प्रकरणांमध्ये रुपये १०.०९ कोटी एवढा निधी पंचायत समित्यांनी सहा महिन्यांपेक्षा जास्त विलंबाने दिला. शासनाकडून प्राप्त झालेली अनुदाने ही सर्वसाधारणपणे आहरीत करुन जिल्हा परिषदेच्या जिल्हा निधीमध्ये ठेवण्यात येतात. तथापि, जिल्हा परिषद, अकोला, औरंगाबाद, भंडारा आणि जळगांव यांनी रुपये १०.५९ कोटीचा निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेमध्ये तीन ते अकरा महिन्यांच्या मुदतीसाठी ठेवला होता. परिणामी रुपये २७.२७ लाख एवढे व्याजाचे नुकसान झाले. यशवंत ग्राम सुधार योजनेअंतर्गत मंगल कार्यालय, बहुउद्देशीय सभागृह, सार्वजनिक सभागृह व रंगमंच अशा स्वरुपाची कामे ग्राह्य नव्हती. तथापि, रुपये ९.५३ कोटींची १७२ कामे १६ पंचायत समित्यांनी पार पाडली होती. त्यामुळे योजनेचा उद्देश सफल झाला नाही.

२.११२. योजनेत नमूद केल्याप्रमाणे ग्रामपंचायतींमध्ये लेखापरीक्षण वेळेत न केल्याने आणि मध्यवधी मूल्यांकन न केले गेल्यामुळे संनियंत्रण व्यवस्था दुबळी ठरली असे समितीचे मत आहे.

२.११३. महाराष्ट्रातील ग्रामीण विभाग हा मूलभूत पाया असून तो मजबूत होणे आवश्यक आहे. याकरिता जिल्हा परिषदेच्या माध्यमातून कामे केली जातात. शासनाच्या विविध योजनांचा मुख्य उद्देश म्हणजे योजनेद्वारे प्राप्त होणारा निधी हा शेवटच्या माणसापर्यंत पाहोचणे आवश्यक आहे. यामुळे ग्रामीण भागाचा विकास करण्यासाठी निधी खर्च होणे आवश्यक आहे. कोणतीही योजना प्रभावीपणे राबविण्यासाठी जिल्हा परिषदेतील मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांची जेवढी जबाबदारी असते तेवढीच जबाबदारी ही संबंधित अधिकाऱ्यांची देखील असते. एखादी योजना राबविण्यासाठी राज्य शासनाच्या अर्थसंकल्पीय तरतूदीमधून, केंद्र शासनाकडून, डीपीडीसीमधून आणि बाराव्या वित्त आयोगाकडून निधी मिळत असतो मिळालेल्या निधीतून ग्रामीण भागाचा विकास व्हावा हा या मागचा उद्देश असतो. तथापि, त्याची प्रभावी अंमलबजावणी होत नाही. मूळ योजना काय आहे, त्याची अंमलबजावणी कशी केली जाणार ? त्यामधील लाभार्थी कोण आहे ? त्यांची संख्या किती आहे ? वगैरे गोष्टीचा अभ्यास करुन ती योजना राबविण्याची गरज आहे. अनेक वेळेस यासंदर्भात समितीच्या बैठकीत चर्चा होत असते, त्यावेळी अधिकाऱ्यांनी काही चुका केलेल्या असतील तर त्यांना खडे बोल सुनावले जातात. खरे पाहता कोणत्याही अधिकाऱ्याला समितीच्या बैठकीत अपमानित करणे हा समितीचा उद्देश नसतो. सरकारच्या निधीचा विनियोग चांगल्या तऱ्हेने झाला पाहिजे, अशी समितीची प्रामाणिक भूमिका आहे. शासनाची योजना राबवितांना काही प्रकरणामध्ये ज्या अधिकाऱ्यांनी अनियमितता व गैरव्यवहार केला असेल तर त्यांच्यावर कारवाई होणे आवश्यक आहे याबाबत समितीचे दुमत नाही.

समितीच्या शिफारशी :

२.२१४. शिफारस क्रमांक १ : शासनाकडून अर्थसंकल्पाच्या माध्यमातून ग्रामपंचायत व जिल्हा परिषदांना निधी प्राप्त होतो. या निधीमध्ये ग्रामसभेने मंजूर केलेली कामे व योजनेअंतर्गत निश्चित केलेली कामे यांचाच समावेश असावा, असा यासंबंधीच्या सन २००२ च्या शासन निर्णयामध्ये उल्लेख आहे. दिनांक ११-१०-२००२ रोजी जिल्हा परिषदेने काढलेल्या शुध्दिपत्रकामध्ये असे स्पष्टपणे नमूद केलेले आहे की, योजनेअंतर्गत प्राप्त निधीमध्ये केवळ ग्रामसभेने योजनेअंतर्गत मंजूर केलेली कामे व योजनेअंतर्गत असलेली लोकोपयोगी व आवश्यक कामांकरिता खर्च करण्यात येईल. सदरहू निधी अखर्चित राहिल्यास इतर कोठेही हा निधी वर्ग करता येणार नाही. ग्रामीण मालमत्ता निर्माण करतांना लोकांना सहभागी करण्याच्या हेतूने शासनाने ऑगस्ट, २००२ मध्ये यशवंत ग्राम समृध्दी योजना प्रस्तुत केली. या दोन योजनेअंतर्गत संबंधित ग्रामपंचायतीला एकूण अंदाजे १० लाख किमतीची दोन कामे एका वर्षात मिळतात. कामाची निवड झाल्यानंतर आणि १५ टक्के लोकवर्गणी ग्रामस्थांकडून गोळा केल्यानंतर राज्य शासनाने उर्वरित ८५ टक्के रक्कम सहाय्यक अनुदान म्हणून तीन हप्त्यामध्ये मुक्त केली. टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्स या संस्थेने या योजनेचा आढावा घेतला आणि असा अहवाल दिला की लोकवर्गणी प्रामुख्याने कंत्राटदाराकडूनच दिली जात होती. तसेच, कंत्राटदारांनी लोकवर्गणी दिल्यामुळे ही बाब ग्रामस्थांच्या सहभागाच्या तत्वाविरुध्द तर होतीच शिवाय लोक वर्गणी भरून काम मिळविणा-या कंत्राटदारांनी पूर्ण केलेल्या कामाच्या गुणवत्तेशी संबंधित होती. त्यामुळे शासनाने जिल्हा परिषदांना योजनेअंतर्गत अनुदान देताना याप्रकाराला आळा घालण्यात यावा तसेच लोकवर्गणीबाबत सुसूत्रता व पारदर्शकता येण्याकरीता आवश्यक ती उपाययोजना करावी, अशी समितीची शिफारस आहे.

२.११५. शिफारस क्रमांक २ :- यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेअंतर्गत अहमदनगर जिल्ह्यातील एकूण १३१६ ग्रामपंचायतीपैकी ७५४ ग्रामपंचायतीमध्ये योजनेची अंमलबजावणी करण्यात येऊन ७७८ कामे हाती घेण्यात आली होती. त्यापैकी ७ कामे वगळता सर्व कामे पूर्ण करण्यात आली. या ७ अपूर्ण कामांपैकी पाथर्डी येथील मंगल कार्यालयाच्या बांधकामात श्री. रणसिंग या ग्रामसेवकाने अपहार केल्याचे निदर्शनास आले आहे. या ग्रामसेवकाने दोन-तीन ग्रामपंचायतीमध्ये अपहार केलेला आहे. सदर प्रकरणात त्यांना बडतर्फ करण्यात आले. तथापि, त्यांनी विभागीय आयुक्त कार्यालयात अपील दाखल केल्याने सदर ग्रामसेवकाची पुनर्नियुक्ती करण्यात आली. सदरहू प्रकरण व त्याची पार्श्वभूमी इतकी स्पष्ट असताना ग्रामसेवकाची पुनर्नियुक्ती कशी काय होऊ शकते याबाबत समितीने आश्चर्य व्यक्त केले आहे व ही बाब होणाऱ्या गैरप्रकारांना प्रोत्साहन देणारी आहे असे समितीचे स्पष्ट मत आहे. अत: सदर पुनर्नियुक्ती विभागीय आयुक्तांनी कोणत्या कायदे व तरतुदीन्वये केलेली आहे याबाबत समितीस माहिती देण्यात यावी. तसेच सदर अपहार प्रकरणी फक्त ग्रामसेवकावर कारवाई करण्यात आली असली तरी सर्व संबंधितांची चौकशी करून जबाबदारी निश्चित करावी. हा अपहार बँक अधिकाऱ्यांच्या सहमतीने झाला आहे किंवा कसे याचीदेखील चौकशी करण्यात यावी व तसे आढळल्यास सदर बँक अधिकाऱ्याविरुध्द आवश्यक ती कार्यवाही प्रस्तावित करावी. तसेच पारनेर, राहूरी येथील ग्रामसेवकांनी अपहार व अनियमिता केली आहे, त्यांची चौकशी करुन चौकशीत दोषी आढळल्यास त्यांच्यावर कडक कारवाई करण्यात यावी आणि अहमदनगर जिल्ह्यात चार ठिकाणी अपहार झाला आहे यामुळे शासनाचे आर्थिक नुकसान झाले आहे. या आर्थिक नुकसानीची वसुली संबंधितांच्या वेतनामधून अथवा निवृत्तीवेतनामधून करण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

२.११६. शिफारस क्रमांक ३ :- यशवंत ग्राम सुधार योजनेअंतर्गत मंगल कार्यालय, बहुउद्देशिय सभागृह, सार्वजनिक सभागृह व रंगमंच अशा स्वरूपाची कामे ग्राह्य नव्हती. तथापि, रुपये ९.५३ कोटींची १७२ कामे १६ पंचायत समित्यांनी पार पाडली होती. त्यामुळे योजनेचा उद्देश सफल झाला नाही. योजनेत नमूद केल्याप्रमाणे ग्रामपंचायतींमध्ये लेखापरीक्षण वेळेत न केल्याने आणि मध्यावधी मूल्यांकन न केले गेल्यामुळे संनियंत्रण व्यवस्था दुबळी ठरली असे समितीचे मत आहे.

२.११६. **राज्याच्या विकासाच्या दृष्टीने ग्रामीण विभाग हा मूलभूत पाया असून तो मजबूत होणे आवश्यक आहे. याकरिता जिल्हा परिषदेच्या माध्यमातून कामे केली जातात. शासनाच्या विविध योजनांचा मुख्य उद्देश म्हणजे योजनेद्वारे प्राप्त होणारा निधी हा शेवटच्या माणसापर्यंत पोहचणे आवश्यक आहे. यामुळे ग्रामीण भागाचा विकास करण्यासाठी निधी खर्च होणे आवश्यक आहे. कोणतीही योजना प्रभावीपणे राबविण्यासाठी जिल्हा परिषदेतील मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांची जेवढी जबाबदारी असते तेवढीच जबाबदारी त्यांच्या नियंत्रणाखाली काम करणाऱ्या अधिकाऱ्यांचीदेखील असते. एखादी योजना राबविण्यासाठी राज्य शासनाच्या अर्थसंकल्पीयतरतूदीमधून, केंद्र शासनाकडून, डीपीडीसीमधून आणि बाराव्या वित्त आयोगाकडून निधी मिळत असतो. मिळालेल्या निधीमधून ग्रामीण भागाचा विकास व्हावा हा या मागचा उद्देश असतो. तथापि त्याची प्रभावी अंमलबजावणी होत नाही. मूळ योजना काय आहे? त्याची अंमजबजावणी कशी केली जाणार ? त्यामधील लाभार्थी कोण आहेत ? त्यांची संख्या किती आहे ? वगैरे गोष्टींचा अभ्यास करुन ती योजना राबविण्याची गरज आहे. अनेक वेळेस यासंदर्भात समितीच्या बैठकीत चर्चा होत असते, यामध्ये प्रकरणाची विस्तृत चिकित्सा होत असते. तसचे ती कामे पार पाडणाऱ्या यंत्रणेच्या कामाच्या गुणवत्तेवरही चर्चा होत असते. कामात काही अनियमितता अथवा गैरव्यवहार झाला असल्यास याबाबतही समितीची भूमिका सक्त असते. सरकारच्या निधीचा विनियोग चांगल्या तऱ्हेने झाला पाहिजे. या भूमिकेतूनच हे कामकाज केले जाते. त्याअनुषंगाने शासनाची योजना राबवितांना काही प्रकरणामध्ये ज्या अधिकाऱ्यांनी अफरातफर केली असेल तर, त्यांच्यावर कारवाई होणे आवश्यक आहे. याबाबत समितीचे दुमत नाही. यशवंत ग्राम समृध्दी योजनेच्या कामात झालेली अनियमितता व अपहार लक्षात घेता समिती शासनास अशी शिफारस करीत आहे की, राज्य किंवा केंद्र शासनाची कोणतीही योजना राबवित असतांना त्याचा लाभ शेवटच्या घटकापर्यंत पोहचला पाहिजे. तो पोहचवताना योजना राबविण्यासाठी घालून दिलेल्या मार्गदर्शक तत्वांची अंमलबजावणी होत आहे किंवा नाही. तसेच त्याचा दुरुपयोग केला जात आहेत का, त्यामध्ये अफरातफर व गैरव्यवहारांसारखे प्रकार होत नाहीत या सर्व बाबींची तपासणीचे काम योजना सुरू असताना होणे आवश्यक आहे, असे समितीचे मत आहे. त्यामुळे शासनाच्या व्यापक योजनेची अंमलबजावणी सुरु असतांना जिल्हास्तरावर तपासणी पथकाची नेमणूक करण्यात यावी व त्यासाठी कालबध्द कार्यक्रम आखण्यात यावा, अशी समितीची शिफारस आहे.**

२.११७. **शिफारस क्रमांक ४ :- शासनाकडून प्राप्त झालेली अनुदाने ही सर्वसाधारणपणे आहरित करुन जिल्हा परिषदेच्या जिल्हा निधीमध्ये ठेवण्यात येतात. जिल्हापरिषद अकोला, औरंगाबाद, भंडारा आणि जळगांव यांनी रुपये १०.५९ कोटीचा निधी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेमध्ये तीन ते अकरा महिने अखर्चित ठेवला होता. अखर्चित राहिलेला निधी वेळीच खर्च करण्यात आला नाही. अशा प्रकरणांची चौकशी करून संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करण्यात यावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस १ महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.**

नगरविकास विभाग

३. भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २००७-२००८ या वर्षाच्या **"स्थानिक संस्था"** अहवालातील परिच्छेद क्र.५.८ " सहकारी बँकेतील जादा गुंतवणुकीमुळे आर्थिक नुकसान " यासंदर्भात खालीलप्रमाणे अभिप्राय दिले आहेत.

सांगली मिरज कुपवाड महानगरपालिका

५.८. सहकारी बँकेतील जादा गुंतवणुकीमुळे आर्थिक नुकसान :

३.१. सांगली -मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने शासनाच्या निर्देशांचे उल्लंघन करुन आणि त्यावरील लेखापरीक्षणाचे शेरे असतानाही, सारासार विचार न करता निधीच्या अधिक ठेवी सहकारी बँकेत ठेवल्याने रु.१४.११ कोटीच्या ठेवी अडकून पडल्या.

मुंबई प्रादेशिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या खंड ९२ नुसार, महानगरपालिका निधीतील ज्यादा पैसा राज्य शासनाने विनिर्दिष्ट केलेल्या रकमेपेक्षा जास्त नसेल तर शेडयुल्ड बँकेत किंवा मान्यताप्राप्त सहकारी बँकेत ठेवता येतो. ऑक्टोबर, १९७७ चा शासन निर्णय असे नमूद करतो की, महानगरपालिकांनी कोणत्याही एका बँकेत त्यांच्या जादा निधीच्या २० टक्क्यांपेक्षा अधिक रक्कम ठेवू नये.

सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेच्या (सांमिकुमनपा) अभिलेख्यांच्या लेखापरीक्षण तपासणीत असे दिसून आले (जानेवारी २००७) की दिनांक ३१ मार्च, २००६ रोजी सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेकडे शिल्लक रु.२८.०६ कोटी होती त्यापैकी रु.२५.०७ कोटी (८९ टक्के) एकाच सहकारी बँकेत वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँक मर्यादित (व.शे.स.बँक) सांगलीमध्ये गुंतवलेले होते. जेव्हा जानेवारी २००७ मध्ये जादा ठेव लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिली तेव्हा सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने नमूद केले की ठेव अनुज्ञेय मर्यादेइतकी कमी केली जाईल व उरलेली शिल्लक रक्कम राष्ट्रीयकृत बँकेत गुंतवली जाईल. तथापि, पुढील लेखापरीक्षण छाननीत (फेब्रुवारी २००८) असे आढळले की, वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतील ठेव कमी करण्याऐवजी सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने डिसेंबर २००७ मध्ये आणखी रु.२.३७ कोटींची अतिरिक्त रक्कम ठेवली होती. त्यापैकी जानेवारी २००८ मध्ये ०.५० कोटी रक्कम सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेला परत मिळाली असून, उर्वरित रु. १.८७ कोटींची रक्कम जानेवारी २००८ मध्ये पुनर्गुंतवणुक केली, ती सुध्दा सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेच्या स्थायी समितीच्या आवश्यक मंजुरीशिवाय, दिनांक ३१ मार्च, २००८ रोजी सांमिकुमनपाची एकूण गुंतवणूक/ठेव रु.२७.५८ कोटी होती त्यापैकी फक्त वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतील ठेवही रु.५.५२ कोटी इतक्या अनुज्ञेय मर्यादेऐवजी रु.१९.८३ कोटी (७२ टक्के) इतकी होती. सन २००६-२००७ या कालावधीत वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतील मुदत पूर्ण झालेल्या रु.९.७७ कोटींच्या मुदत ठेवींचे रोखीकरणदेखील सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने केले नव्हते.

जुलै २००८ मध्ये भारतीय रिर्झव्ह बँकेने (RBI) बँकिंग रेग्युलेशन अधिनियम १९४९ च्या खंड ३५ (अ) अन्वये वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेवर बंधने लादली व जानेवारी २००९ मध्ये बँकेची आर्थिक परिस्थिती खूपच खालावलेली असल्याने परवाना रद्द केला व कोणत्याही प्रकारचा बँकिंग व्यवसाय करण्यास त्यांना बंदी घातली. आरबीआयने निबंधक सहकारी संस्था, महाराष्ट्र यांना वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँक गुंडाळून अवसायन अधिकारी नेमण्याचे आदेश देण्याची विनंती केली.

अशा प्रकारे, सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने केलेल्या अविवेकी गुंतवणुकीमुळे फक्त शासन निर्देशांची अवहेलनाच झाली नाही तर लेखापरीक्षण शेऱ्यावरही (जानेवारी २००७) सुधारणेची कार्यवाही होऊ शकली नाही. परिणामी रु.१४.११ कोटी अडकून पडले. शिवाय, जरी सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने म्हटले (जानेवारी २००७) की अनुज्ञेय मर्यादेपर्यंत गुंतवणुक कमी करुन शिल्लक गुंतवणुक मुदत पूर्ण झाल्यावर राष्ट्रीयीकृत बँकेत करण्यात येईल, तरी जुलै २००८ मध्ये भारतीय रिझर्व्ह बँकेने बंधने लावण्यापूर्वी मुदत पूर्ण झालेल्या रु.७.६३ कोटींच्या ठेवीच्या सुध्दा सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने रोखीकरण केलेले नव्हते. सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने गुंतवणुकीच्या परताव्यासाठी आरबीआयशी संपर्क साधला (मे २००९) परंतु नंतर काहीही प्रगती झाली नाही.

ही बाब मे २००९ मध्ये शासनास कळविली, उत्तर प्राप्त झाले नाही (नोव्हेंबर, २००९)

ज्ञापन :

३.२. महालेखापरीक्षकांच्या उपरोक्त अभिप्रायासंदर्भात नगरविकास विभागाने दिलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे :

(१) जानेवारी २००७ च्या लेखापरीक्षणामध्ये महालेखाकार कार्यालयाने निदर्शनास आणून देऊनसुध्दा त्यानंतरच्या काळात महानगरपालिकेने वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतील ठेवी कमी करण्याबाबत ठोस प्रयत्न केले नाहीत. काही प्रसंगी ठेवीची मुदत संपल्यानंतर ठेवी काढून इतर राष्ट्रीयीकृत बँकेत ठेवण्याऐवजी पुन्हा त्याच बँकेत पुनर्गुंतवणुक स्वत:हून केली व काही प्रसंगी ठेवी काढून घेण्याचा कागदोपत्री प्रयत्न केला. तथापि, बँकेने ठेवी परत न दिल्यानंतर बँकेविरोधात जी ठोस कार्यवाही करणे अपेक्षित होते ती केली नाही व पर्यायाने महानगरपालिकेची मोठी रक्कम सदर बँकेत अडकून पडली आहे ही वस्तुस्थिती आहे.

(२) मात्र सदर रक्कम परत मिळण्यासाठी महानगरपालिकेने विविध स्तरावरुन खालीलप्रमाणे प्रयत्न केलेले आहेत.

(अ) मा.उच्च न्यायालय, मुंबई यांचेकडे सदरहू बँक व त्यांचे संचालक मंडळ यांचेविरुध्द रिट अर्ज दाखल करुन सदर रक्कम अदा करणेबाबत मा.न्यायालयास विनंती करण्यात आली. तथापि मा.उच्च न्यायालयाने "महानगरपालिकेने प्रथम त्यांचेकडील सर्व उपलब्ध पर्यायाचा अवलंब करावा व त्यानंतरच मा.उच्च न्यायालयाचा मार्ग दाखवावा" अशी सूचना केली.

(आ) त्यानंतर महानगरपालिकेच्यावतीने आयुक्त, सहकारी संस्था, पुणे यांचेकडे नमूद बँकेविरुध्द दावा दाखल करण्यास परवानगी मागितली. परंतु आयुक्त यांनी सदरची परवानगी नाकारली.

(इ) दरम्यान सदरहू बँकेची आर्थिक परिस्थिती खालावल्याने बँकेचा परवाना रद्द झाला व त्यावर जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था यांची अवसायक म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. उपनिबंधक सहकारी संस्था यांना महानगरपालिका कार्यालयात बोलावून त्यांचेकडून अवसायकाची भूमिका तसेच बँकेतील ठेवी परत करण्याच्या तरतुदी विषयाची माहिती घेतली. त्याचप्रमाणे महानगरपालिका स्थानिक स्वराज्य संस्था असल्याने व जनतेच्या प्रश्नांशी निगडित असे कार्यक्षेत्र असल्याने महानगरपालिकेच्या अनामत रक्कमा, ठेवी व चालू खात्यातील शिल्लक रकमा प्राधान्याने परत करण्याची विनंती केली.

(ई) दिनांक १९ नोव्हेंबर, २०१० रोजी देखील दूरध्वनीवरुन जिल्हा उपनिबंधक सहकारी संस्था तथा अवसायक यांचेशी चर्चा केली. त्यांनी दिलेल्या माहितीनुसार सदरहू बँकेस ठेव असणाऱ्या रकमेचे रु.१ लाखाच्या आतील व रु.१ लाखापेक्षा अधिक असे दोन भाग करण्यात आले असून रु.१ लाखाच्या आत ठेव असणाऱ्या एकूण रु.१६५ कोटी रकमेपैकी रु.१५० कोटी रुपयांचे प्रदान करण्यात आले आहे. उर्वरित रु.१५ कोटीचे प्रदान झाल्यानंतर रु.१ लाखावरील रकमेचे प्रदान करण्याचे बँकेचे नियोजन आहे. यात रु.३२ कोटी रक्कम ही महानगरपालिकेची आहे. यासंदर्भात रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाचे निर्बंध व नियम तसेच डिपॉझिट इन्शुरन्स ॲक्टच्या तरतुदीनुसारच कारवाई करणे भाग आहे, असे अवसायक यांनी स्पष्ट केले.

(उ) या परिस्थितीत महानगरपालिकेची रक्कम मिळणेकामी महानगरपालिकेने पुन्हा एकदा आयुक्त, सहकारी संस्था यांचेकडील नमूद बँकेविरुध्द दावा दाखल करण्यास परवानगी मागितली आहे. सदरहू पूर्व परवानगी नंतरच न्यायालयात दाद मागण्याच्या सध्या उपलब्ध असणाऱ्या एकाच पर्यायाचा अवलंब करता येणार आहे. त्यानुसारच महानगरपालिका स्तरावरुन याबाबत प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

साक्ष :

३.३. उपरोक्त परिच्छेदासंदर्भात लोकलेखा समितीने दिनांक ९ जून, २०१५ रोजी नगरविकास विभागाचे सचिव व अन्य विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली. साक्षीच्या वेळी "सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिका सहकारी बँकेतील जादा गुंतवणुकीमुळे आर्थिक नुकसान" या संपूर्ण लेखा आक्षेपाबाबतची पार्श्वभूमी व शासनाचे अभिप्राय या संबंधीची सविस्तर माहिती विशद करतांना विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, शासनाने घालून दिलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांचा व मर्यादांचा अवलंब न करता महानगरपालिकेने एका विशिष्ट सहकारी बँकेमध्ये मर्यादेपेक्षा जास्त रकमेची गुंतवणूक केली आहे, ही बाब जानेवारी,

२००७ मध्ये लेखापरीक्षकांनी महानगरपालिकेच्या निदर्शनास आणून दिली. यानंतर या महानगरपालिकेने रकमेच्या वसुलीबाबत दोन प्रकारचे प्रयत्न केले आहेत. बँकेत ठेवण्यात आलेल्या ठेवी महानगरपालिकेला परत कराव्यात, अशा प्रकारची विनंती महानगरपालिकेने वेळोवेळी बँकेला पत्राव्दारे केली. ज्यावेळी हा आक्षेप महानगरपालिकेच्या निदर्शनास आणून देण्यात आला त्यावेळी वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेत महानगरपालिकेच्या २५ कोटी ०७ लक्ष रुपये एवढ्या रकमेच्या ठेवी होत्या. राष्ट्रीयकृत बँकेत ठेवी नव्हत्या. लेखा आक्षेप निदर्शनास आल्यानंतर महानगरपालिकेने काही सुधारणा केल्या. वेळोवेळी नव्याने प्राप्त झालेल्या निधीची करावयाची गुंतवणूक आणि वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतून काढलेली रक्कम याबाबतची दिनांक ०१/१०/२००८ ची स्थिती अशी होती की, वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेत असलेल्या २५ कोटी ०७ लक्ष रुपयांच्या ठेवी कमी होऊन त्या १९ कोटी ८२ लक्ष रुपयांवर आल्या व राष्ट्रीयकृत बँकेतील ठेवी ११ कोटी रुपयांपर्यंत गेल्या. लेखा आक्षेप निदर्शनास आल्यानंतर महानगरपालिकेने बहुतांश ठेवी राष्ट्रीयकृत बँकेत ठेवल्या आहेत. अर्थात, शासनाने दिलेल्या लेखी अभिप्रायात बँकेविरोधात जी ठोस कार्यवाही करणे अपेक्षित होते ती केली नाही व पर्यायाने महानगरपालिकेची मोठी रक्कम सदर बँकेत अडकून पडली आहे, ही वस्तुस्थिती आहे. वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेत १९ कोटी रुपयांपर्यंतच्या ठेवी शिल्लक होत्या. महानगरपालिकेने ही रक्कम वसूल करण्याबाबत वेळोवेळी बँकेला पत्राव्दारे विनंती केली आहे. तसेच सहकार आयुक्तांच्या स्तरावरदेखील पाठपुरावा केला आहे. सदर बँक अवसायानात काढण्याची कार्यवाही सुरू होती. त्यावेळी महानगरपालिकेची ३२ कोटी रुपये एवढी रक्कम गुंतलेली होती.

३.४. सन २००८ नंतर मुदतपूर्ती झालेल्या ठेवींची पुनर्गुंतवणूक याच बँकेत केलेली आहे. महानगरपालिकेने जिल्हा न्यायालयामध्ये व्याजासह ३२ कोटी रुपयांचा दावा दाखल केला आहे व तो प्रलंबित आहे.सन २००४ मध्ये गुंतवणूक व पुनर्गुंतवणूक करण्याबाबतचे अधिकार स्थायी समितीने आयुक्तांना दिले होते व त्यानुसार ही गुंतवणूक करण्यात आली आहे.

३.५. स्थायी समितीने जरी आयुक्तांना अधिकार दिले असले तरी कायदा, नियम व शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना लक्षात घेऊन आयुक्तांनी शासनाने घालून दिलेल्या नियमांच्या अधिन राहूनच गुंतवणूक करावयाची असते. या पध्दतीचा अवलंब आयुक्तांनी केला आहे का ? अशी विचारणा समितीने केली असता यासंदर्भात विभागीय सचिवांनी कायदेशीर बाजू मांडतांना असे सांगितले की, मुंबई प्रादेशिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या खंड ९२ नुसार शिलकी पैशाची गुंतवणूक करावयाची आहे. या कलमामध्ये “ स्थायी समितीच्या मंजुरीने आयुक्तांनी महानगरपालिकेच्या वतीने ”, असे म्हटले आहे. या आधारावर स्थायी समिती त्यांचे अधिकार आयुक्तांना देऊ शकते.

३.६. परंतु महानगरपालिकेची अतिरिक्त रक्कम कोठे गुंतवायची, किती कालावधीसाठी गुंतवायची वगैरे बाबीसंदर्भात स्थायी समितीने आयुक्तांना अधिकार दिले आहेत. स्थायी समिती असो, सर्वसाधारण सभा असो किंवा आयुक्त असो, कुणालाही शासनाने घालून दिलेल्या मर्यादेच्या बाहेर सहकारी बँकेमध्ये गुंतवणूक करता येत नाही. मुंबई प्रादेशिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या खंड ९२ मध्ये उल्लेख केल्यानुसार व महानगरपालिका निधीतील जादा पैसे, राज्य शासनाने निर्देशित केलेल्या रकमेपेक्षा जास्त नसतील तर शेड्युल बँकेत किंवा मान्यताप्राप्त बँकेत ठेवता येतात. त्यानुसार सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने शासनाने घालून दिलेल्या मर्यादेच्या अधीन राहून आयुक्तांनी गुंतवणूक केली आहे का? स्थायी समितीने मर्यादेपेक्षा जास्त रक्कम ठेवण्याची परवानगी आयुक्तांना दिली होती का ? शासनाने घालून दिलेल्या मर्यादेपेक्षा जास्त रक्कम त्या बँकेत गुंतविली गेली आहे का ? अधिक रकमेची गुंतवणूक करण्याचे अधिकार स्थायी समितीकडून आयुक्तांना देता येतात का ? असे प्रश्न समितीने उपस्थित केले असता, विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, राष्ट्रीयकृत बँका, शेडयुल बँका, सहकारी बँका यामध्ये किती रकमा गुंतवाव्यात याबाबतचे मार्गदर्शन शासनाने सर्व संस्थांना केले आहे, किंबहुना तसा नियमच आहे. स्थायी समितीकडून किंवा सर्वसाधारण सभेकडून आयुक्तांना अधिकार बहाल केले जात असतात. ज्या अर्थी असे अधिकार बहाल केले जातात त्यावेळी अशी अपेक्षा असते की, आयुक्तांनी शासनाचे नियम, कायदा व कार्यपध्दती याचा अभ्यास करुन त्या अधिकारांचा वापर करावा. कोणतीही गुंतवणूक करीत असताना या सर्व बाबी तपासून आयुक्तांनी गुंतवणूक केली पाहिजे.सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेच्या तत्कालिन आयुक्तांनी महानगरपालिकेच्या रकमेची गुंतवणूक करीत असताना शासनाच्या नियमांचे काटेकोरपणे पालन केलेले नाही. आयुक्तांना अनिर्बंध अधिकार दिले जात नाहीत. त्यामुळे आयुक्तांनी केलेली कार्यवाही पूर्णपणे नियमबाह्यव चुकीची आहे असे मत समितीने खेदाने व्यक्त केले.

३.७. एकूण रकमेपैकी ८९ टक्के रक्कम म्हणजे २५ कोटी ०७ लक्ष रुपयांची गुंतवणूक आयुक्तांनी वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेत केली. त्यांनी अन्य बँकेतून रक्कम काढून हस्तांतर करुन ही गुंतवणूक केली आहे की नव्याने गुंतवणूक केली आहे ? अशी विचारणा समितीने केली असता, आयुक्त सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिका यांनी समितीस सांगितले की, ठेवी ठेवण्यात आलेली ८९ टक्के रक्कम ही सांगली मिरज कुपवाड महानगरपालिकेच्या कोषागारामधील रक्कम होती, दुसऱ्या बँकेतून ठेवी काढून गुंतवण्यात आलेली नव्हती.

३.८. दिनांक ३१ मार्च, २००६ रोजी सांगली मिरज कुपवाड महानगरपालिकेमधील शिल्लक रक्कम रुपये २८.०६ कोटी होती. त्यापैकी रुपये २५.०७ कोटी म्हणजे ८९ टक्के रक्कम ही वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँक मर्यादित बँकेत ठेवीच्या माध्यमातून गुंतविण्यात आली होती. त्यामधून शिल्लक असलेले पैसे महानगरपालिकेच्या चालू खात्यामध्ये होते का? सदरची रक्कम ही महानगरपालिकेच्या कोषागारामधील होती की ठेवीमधील होती ? यावर ऑगस्ट २००६ मध्ये जेव्हा तत्कालिन आयुक्त यांनी सदर महानगरपालिकेचा पदभार स्वीकारला तेव्हा वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेमध्ये रुपये २५ कोटी ९२ लाख ९५ हजार रुपये होते व सदर रक्कमेच्या ठेवी महानगरपालिका अस्तित्वात आल्यापासून वेळोवेळी ठेवण्यात आल्या होत्या. राष्ट्रीयकृत बँकेतील महानगरपालिकेची गुंतवणूक निरंक होती. महालेखापरिक्षक यांचा अहवाल सन २००७ मध्ये प्राप्त झाला. त्यावेळी असे निदर्शनास आले की, सदरची रक्कम मुदत संपल्यानंतर टप्प्याटप्प्याने काढून इतर राष्ट्रीयीकृत बँकेत ठेवावयाची आहे. त्यानुसार पुढील दीड वर्षामध्ये ठेवीची मुदत संपल्यानंतर ती रक्कम काढून इतर राष्ट्रीयीकृत बँकेत ठेवण्यात आली. एकूण ठेवीपैकी मुदत पूर्ण झालेली ठेवींची रक्कम ही १९.८२ कोटी रुपये होती. त्यामधील १८.५७ कोटी रुपये राष्ट्रीयीकृत बँकेत ठेवी म्हणून ठेवण्यात आले होते. रुपये ९.७७ कोटीच्या मुदत ठेवीचे मुदत संपल्यानंतर रोखीकरण करण्यात आले नव्हते असे महालेखाकारांनी त्यांच्या अहवालात नमूद केलेले असताना देखील मुदत ठेवींचे रोखीकरण का करण्यात आले नाही, त्यास जबाबदार कोण आहे ? याबाबत आयुक्तांनी समितीस सांगितले की, तत्कालिन उपायुक्तांना पूर्वीच्या कार्यकारिणीने अधिकार दिले होते, त्या आदेशानुसार ते परस्पर ठेवींचे रोखीकरण करुन पुनर्गुंतवणुक करीत होते.ज्या ठेवींची मुदत पूर्ण झाली होती त्या काढून राष्ट्रीयकृत बँकेत ठेवल्या असे आयुक्तांनी समितीस सुरुवातीस सांगितले व नंतर उपायुक्तांना ठेवी काढण्याचे अधिकार दिले होते असे सांगण्यात आले, यावरुन विभागाच्या उत्तरामध्येच विसंगती आढळून येते असे समितीने निदर्शनास आणून दिले असता, आयुक्त, सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिका यांनी समितीस सांगितले की, महालेखाकारांनी निदर्शनास आणून दिल्यानंतर रुपये २५ कोटीपैकी मुदत पूर्ण झालेल्या सदर बँकेतील ठेवी १९.८२ कोटी रुपये इतक्या होत्या. असे असले तरी देखील ९ कोटी रुपयांच्या मुदत पूर्ण झालेल्या ठेवींचे रोखीकरण का करण्यात आले नाही ? यावर विभागाकडून असे सांगण्यात आले की, ऑगस्ट, २००६ पूर्वी म्हणजेच तत्कालिन आयुक्तांनी आयुक्त पदाचा कार्यभार स्वीकारण्यापूर्वी गुंतवणूकीबाबतचे अधिकार हे तत्कालिन उपायुक्तांना होते व तेच हे सर्व काम पाहत होते.

३.९. महालेखापालांनी लेखापरीक्षणात शेरा उपस्थित करुनही महानगरपालिकेने सुधारणेची कार्यवाही केली नाही हे खरे आहे काय? यामुळे रु. १४.१८ कोटी इतके महानगरपालिकेचे आर्थिक नुकसान झाले याबाबत खुलासा करताना विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, २० टक्क्यापर्यंत ठेव ठेवण्याची मर्यादा घालून देण्यात आली होती. दिलेल्या मर्यादेच्या पलीकडे ठेव ठेवण्यात आली होती ही वस्तुस्थिती विभागाने मान्य केली आहे. सन २००७ पर्यंतची परिस्थिती आणि सन २००७ नंतरची परिस्थिती पाहता महालेखापालांनी जानेवारी, २००७ मध्ये संबंधित संस्थेच्या निदर्शनास आणून दिल्यानंतर त्या संस्थेने योग्य ती पावले उचलणे क्रमप्राप्त होते, ही त्यांची जबाबदारीच होती. रु. ९.७७ कोटीची मुदत ठेव मॅच्युअर झाली असताना देखील तिचे रोखीकरण केले नाही, या अनुषंगाने तत्कालिन लेखाधिकारी दोषी आढळून आले आहेत. त्यांच्या स्तरावर ही अनियमितता झाली असल्यामुळे त्यांना तातडीने निलंबित करुन संस्थेमार्फत विभागीय कारवाई सुरु आहे. संस्थेने त्यांच्या स्तरावर कारवाई केल्याचे दिसून येते. परंतु ज्या बँकेबाबत अवसायानाची कार्यवाही सुरु आहे त्या बँकेतील ठेवी प्राधान्याने परत कराव्यात यासाठी संबंधित विभागाकडे पाठपुरावा झालेला दिसत नाही.

३.१०. शासन निर्णयानुसार महापालिकांना अर्बन बँकांमध्ये २० टक्क्यांच्या मर्यादेपर्यंत पैसे ठेवता येतात. परंतु त्याप्रमाणे सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेमध्ये ही मर्यादा पाळण्यात आली नाही. त्यात अनियमितता झालेली आहे. त्यांच्याकडून निधी परत मिळावा या दृष्टीने सहकार विभागाकडे महानगरपालिकेने पाठपुरावा केला, परंतु नगरविकास विभागाकडे पाठपुरावा केला नाही असे विभागीय सचिवांनी सांगितले.

३.११. सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेची स्थापना सन १९९८ मध्ये झालेली आहे. सन १९९८ पासून महानगरपालिकेचा निधी सर्वसाधारण सभेच्या किंवा स्थायी समितीच्या निर्णयानुसार या बँकेत ठेवण्यात आलेला आहे हे चुकीचे आहे आणि हे शासनाने मान्य केलेले आहे. शासनाने १९७७ च्या शासन निर्णयानुसार निर्देश दिले की, महानगरपालिकेला २० टक्क्यापेक्षा जास्त रक्कम सहकारी बँकेत ठेवता येणार नाही. त्यानुसार सन १९९८ मध्ये महानगरपालिकेची २० टक्के रक्कम सहकारी बँकेत जमा करण्याबाबत निर्णय घेतला, या निर्णयानुसार बँकेत ठेवलेल्या ठेवी या नियमबाह्य होत्या आणि नियमबाह्य असतांना-देखील प्रशासकांनी बँकेत ठेवी ठेवलेल्या आहेत. नगरविकास विभाग हा महानगरपालिकेचा मूळ विभाग आहे. असे असतांनादेखील महानगरपालिकेने नगरविकास विभागाकडून कोणतीही माहिती, विभागाचे निर्देश न घेता परस्पर निर्णय घेतलेला आहे.

३.१२. वसुलीसाठी कोणते प्रयत्न करण्यात आले, याबाबत सांगतांना विभागीय सचिवांनी सांगितले की, शासनाकडे जी कागदपत्रे उपलब्ध आहेत त्यावरुन असे दिसून येते की, ठेवी परत कराव्यात यासाठी आयुक्तांनी वेळोवेळी बँकेकडे पत्रव्यवहार केलेला आहे. परंतु, ज्यावेळी बँक आयुक्तांना फारशी दाद देईना, त्यावेळी त्यांनी सहकार आयुक्तांना पत्र लिहिले आणि ते याबाबत उच्च न्यायालयात देखील गेले होते. उच्च न्यायालयाने सांगितले की, महानगरपालिका उच्च न्यायालयाकडे in the first instance येऊ शकत नाही. कायद्यानुसार जी प्रक्रिया करावयाची आहे ती पूर्ण करुन महानगरपालिकेने उच्च न्यायालयाकडे यावे. त्यामुळे जिल्हा न्यायालयात दावा दाखल करण्यात आलेला आहे आणि सहकार आयुक्तांनी वेळोवेळी त्यासंबंधात पत्रव्यवहारदेखील केल्याचे दिसून येते. तसेच काही अंशी संस्थेच्या या बँकेतील ठेवी कमी झालेल्या आहेत.

३.१३. सन २००७ मध्ये सर्व गोष्टी विभागासमोर आलेल्या आहेत. त्यावेळी त्यांनी नगर विकास विभागाला माहिती न देण्याची चूक केलेली आहे. स्थायी समितीने आयुक्तांना अधिकार दिलेले आहेत. मग आयुक्तांना कायदा किंवा शासन निर्णयाची माहिती नव्हती काय ? त्यांनी कायद्याचे पालन केले नसेल किंवा शासन निर्णयाच्या विरोधात काम केले असेल तर त्यांना शिक्षा झाली पाहिजे. त्यांच्यावर काय कारवाई करणार यासंदर्भात विभागाची भूमिका काय आहे, अशी विचारणा समितीने केली असता, विभागीय सचिवांनी समितीस सांगितले की, सन २००७ मध्ये लेखापरीक्षकांनी ही बाब महानगरपालिकेच्या निदर्शनास आणून दिली. त्यानंतरची कागदपत्रे शासनासमोर आहेत व त्यावरुन असे दिसते की, ठेवी परत मिळविण्यासाठी महानगरपालिकेने ज्या उपाययोजना करणे आवश्यक होत्या त्या आयुक्तांनी केलेल्या आहेत. त्यांनी बँकेला ठेवी परत करण्यासंबंधी लिहिले आहे. बँक दाद देत नाही असे लक्षात आल्यानंतर सहकार आयुक्तांकडे पाठपुरावा केला आहे.

३.१४. सन २००६ मध्ये लेखापरीक्षण झाले व २००७ मध्ये लेखा आक्षेपाव्दारे ही बाब महानगरपालिकेच्या निदर्शनास आणून देण्यात आली. लेखापरीक्षकांनी ही बाब निदर्शनास आणून दिल्यानंतरही जर महानगरपालिकेने त्याच पध्दतीने गुंतवणूक केली असेल तर ती बाब लेखा आक्षेपाचे उल्लंघन करणारी आहे व त्याबाबत कारवाई होणे अपेक्षित आहे. महानगरपालिकेच्या आयुक्तांनी शासनास सादर केलेल्या अहवालानुसार त्यांचे म्हणणे असे आहे की, या गुंतवणूकी महानगरपालिकेच्या लेखा अधिकाऱ्यांनी स्वत:च्या स्तरावरुन केल्या, ज्या संपूर्णपणे नियमबाह्य आहेत. त्यामुळे संबंधित लेखा अधिकाऱ्यांविरुध्द कारवाई करण्यात आली आहे. गुंतवणूक करण्याची बाब आयुक्तांच्या निदर्शनास आणून न देता स्वत:च्या स्तरावर फेरगुंतवणूक केली आहे, असा अहवाल या महानगरपालिकेने शासनास सादर केला आहे.

३.१५. सन २००७ मध्ये लेखा आक्षेप निदर्शनास आणून दिल्यानंतरही त्याच बँकेत गुंतवणूक का करण्यात आली, असा प्रश्न शासनाने सुध्दा महानगरपालिकेला विचारला होता व याबाबत त्यांनी असा खुलासा केला आहे की, सन २००७ नंतर झालेली गुंतवणूक आयुक्तांच्या स्तरावर न होता लेखाधिकाऱ्यांच्या स्तरावर झाली आहे. लेखाधिकाऱ्यांनी नियमबाह्य गुंतवणूक केली व ही कार्यवाही त्यांनी त्यांच्या अधिकारक्षेत्राबाहेर जाऊन केली आहे. त्यामुळेच महानगरपालिकेने संबंधित लेखाधिकाऱ्यांविरुध्द कारवाई केली आहे.

३.१६. सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने लेखा आक्षेप प्राप्त झाल्यानंतर रक्कम वसुलीचे प्रयत्न सुरु केले व सुमारे ५ कोटी रुपयांची रक्कम बँकेकडून परत मिळविली. परंतु जानेवारी, २००८ मध्ये ५० लक्ष रुपये महानगरपालिकेने परत मिळविले, त्याच दिवशी १ कोटी ८७ लक्ष रुपयांची गुंतवणूक त्याच बँकेत केली. ही बाब समितीने विभागाच्या निदर्शनास आणून दिली असता तत्कालिन आयुक्त यांनी समितीस सांगितले की, एका बाजूला त्या बँकेतील ठेवी कमी करण्याचा प्रयत्न करण्यात येत होता व त्याच कालावधीत पुनर्गुंतवणूक करण्यात आली ही बाब विभागाने मान्य केली आहे. कारण एकदा चर्चा करीत

असताना असे लक्षात आले की, महानगरपालिकेने दिलेला धनादेश वटला नाही त्यावेळेपासून त्या बँकेत पैसे भरण्याचे बंद केले व राष्ट्रीयकृत बँकेत पैसे भरण्यास सुरवात केली. पूर्वीच्या आयुक्तांनी गुंतवणुकीचे अधिकार उपआयुक्तांना दिले होते. ते उपआयुक्त त्यांना दिलेल्या अधिकाराचा गैरवापर करीत असल्याचे लक्षात आल्यानंतर त्यांच्याकडून अधिकार काढून घेण्यात आले. आयुक्तांच्या लक्षात आणून न देता परस्पर गुंतवणूक करण्याची त्यांची कार्यपध्दती होती. त्यामुळे त्यांना निलंबित करण्यात आले व विभागीय चौकशी सुरु करण्यात आली.

३.१७. सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेची जानेवारी, २००८ मध्ये आर्थिक स्थिती चांगली नसताना पुन्हा त्याच बँकेत गुंतवणूक करण्यात आली या प्रकरणी संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करावी अशी शिफारस करण्याचा निर्णय समितीने घेतला.

३.१८. सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने शासनाला दिलेल्या माहितीच्या अनुषंगाने ठेवी परत मिळवण्यासाठी महानगरपालिकेने दिनांक २८/११/२००७ व दिनांक ०३/१२/२००७ रोजी बँकेला पत्रव्यवहार केला आहे. तसेच, शासकीय अनुदानासंदर्भातील पत्र दिनांक १०/१२/२००७ रोजी बँकेला दिलेले आहे.

समितीचे अभिप्राय

३.१९. सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेकडे शिल्लक रु.२८.०६ कोटी होती त्यापैकी रु.२५.०७ कोटी (८९ टक्के) एकाच सहकारी बँकेत वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँक मर्यादित (व.शे.स.बँक) सांगलीमध्ये गुंतवलेले होते. जेव्हा जानेवारी २००७ मध्ये जादा ठेव लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिली तेव्हा सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने नमूद केले की, ठेव अनुज्ञेय मर्यादेइतकी कमी केली जाईल व उरलेली शिल्लक रक्कम राष्ट्रीयकृत बँकेत गुंतवण्यात आली. तथापि, पुढील लेखापरीक्षण छाननीत (फेब्रुवारी २००८) असे आढळले की, वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतील ठेव कमी करण्याऐवजी सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने डिसेंबर २००७ मध्ये आणखी रु.२.३७ कोटींची अतिरिक्त रक्कम ठेवली होती. त्यापैकी जानेवारी २००८ मध्ये ०.५० कोटी रक्कम सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेला परत मिळाली असून, उर्वरित रु. १.८७ कोटींची रक्कम जानेवारी २००८ मध्ये पुनर्गुंतवणुक केली, ती सुध्दा सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेच्या स्थायी समितीच्या आवश्यक मंजुरीशिवाय. दिनांक ३१ मार्च, २००८ रोजी सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेची एकूण गुंतवणूक/ठेव रु.२७.५८ कोटी होती. त्यापैकी फक्त वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतील ठेव ही रु.५.५२ कोटी इतक्या अनुज्ञेय मर्यादेऐवजी रु.१९.८३ कोटी (७२ टक्के) इतकी होती. सन २००६-२००७ या कालावधीत वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेतील मुदत पूर्ण झालेल्या रु.९.७७ कोटींच्या मुदत ठेवींचे रोखीकरणदेखील सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने केले नव्हते.

समितीच्या शिफारशी :-

३.२०. शिफारस क्रमांक १ :-सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेची स्थापना सन १९९८ मध्ये झालेली आहे. सन १९९८ पासून महानगरपालिकेचा निधी सर्वसाधारण सभेच्या किंवा स्थायी समितीच्या निर्णयानुसार वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँक मर्यादित या बँकेत ठेवण्यात आलेला आहे, हे चुकीचे आहे आणि हे शासनाने मान्य केलेले आहे. शासनाने १९७७ च्या शासन निर्णयानुसार महानगरपालिकांना निर्देश दिले की, महानगरपालिकांना २० टक्क्यापेक्षा जास्त रक्कम सहकारी बँकेत ठेवता येणार नाही. या निर्णयानुसार २० टक्यांपेक्षा जास्त रकमेच्या बँकेत ठेवलेल्या ठेवी या नियमबाह्य होत्या आणि नियमबाह्य असतांना देखील प्रशासकांनी बँकेत ठेवी ठेवल्या. नगरविकास विभाग हा महानगरपालिकेचा मूळ विभाग असतांना देखील महानगरपालिकेने नगरविकास विभागाकडून कोणतीही माहिती किंवा विभागाचे निर्देश न घेता परस्पर निर्णय घेतलेला आहे. ही बाब खेदजनक असून भविष्यात महानगरपालिकांनी निधी गुंतवणूकीसंदर्भात नगरविकास विभागांने घालून दिलेल्या नियमांच्या अथवा मार्गदर्शक तत्वाच्या अधिन राहूनच गुंतवणूक करावी व अशा प्रकारच्या निधी गुंतवणुकीसंदर्भात शासनाने अधिक स्पष्ट मार्गदर्शक सूचना निर्गमित कराव्यात व सुधारित आदेश नगरविकास विभागाने सर्व महानगरपालिका / नगरपरिषदांना निर्गमित करावेत अशी समितीची शिफारस आहे.

३.२१. शिफारस क्रमांक २ :-सन २००७ मध्ये लेखा आक्षेप निदर्शनास आणून दिल्यानंतर सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने रक्कम वसुलीचे प्रयत्न केले व सुमारे ५ कोटी रुपयांची रक्कम बँकेकडून परत मिळविली. जानेवारी, २००८ मध्ये ५० लक्ष रुपये महानगरपालिकेने परत मिळविले. परंतु त्याच दिवशी १ कोटी ८७ लक्ष रुपयांची गुंतवणूक त्याच बँकेत पुन्हा केली. एका बाजूला त्या बँकेतील ठेवी कमी करण्याचा प्रयत्न करण्यात येणे अपेक्षित असतांना व महालेखापरिक्षकांना तसे आश्वासीत केलेले असतांनाही त्याच कालावधीत त्याच बँकेत पुनर्गुंतवणूक करण्यात आली, महानगरपालिकेस दिलेला धनादेश वठला नाही त्यावेळेपासून त्या बँकेत पैसे भरण्याचे बंद केले व राष्ट्रीयकृत बँकेत पैसे भरण्यास सुरवात केली. पूर्वीच्या आयुक्तांनी गुंतवणुकीचे अधिकार उपआयुक्तांना दिले होते. उपआयुक्त त्यांना दिलेल्या अधिकाराचा गैरवापर करीत असल्याचे लक्षात आल्यानंतर त्यांच्याकडून अधिकार काढून घेण्यात आले. आयुक्तांच्या लक्षात आणून न देता परस्पर गुंतवणूक करण्याची त्यांची कार्यपध्दती होती. त्यामुळे त्यांना निलंबित करण्यात आले व विभागीय चौकशी सुरु करण्यात आली. सदर चौकशी पूर्ण झाली आहे काय व चौकशीत दोषी आढळून आल्यास संबंधित उपआयुक्तांवर केलेल्या कारवाईची माहिती समितीस सादर करण्यात यावी तसेच सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने वसंतदादा शेतकरी सहकारी बँकेची आर्थिक स्थिती चांगली नसताना या बँकेत शासनाच्या नियमाविरोधात गुंतवणूक करण्यात आली याप्रकरणी संबंधितांवर जबाबदारी निश्चित करावी व केलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस एक महिन्यात देण्यात यावी अशी समितीची शिफारस आहे.

३.२२. शिफारस क्रमांक ३ :-सांगली-मिरज-कुपवाड महानगरपालिकेने सहकारी बँकेत चुकीच्या पध्दतीने केलेल्या गुंतवणुकीमुळे महानगरपालिकेला आर्थिक नुकसान झाले. शासनाने या प्रकरणी लेखाधिकारी यांच्यावर कारवाई केलेली आहे. परंतु या प्रकरणी महानगरपालिकेचे आर्थिक नुकसान भरुन काढण्यासाठी बँकेकडे प्रलंबित असलेली गुंतवणुकीची रक्कम तातडीने मिळविण्यासाठी ठोस उपाययोजना करण्यात यावी व संपूर्ण रक्कम वसूल करावी तसेच अशा घटनांची पुनरावृत्ती होणार नाही यासाठी राज्यातील महानगरपालिका व नगरपरिषदा यांना आर्थिक शिस्त लागावी, निधीचा विनियोग योग्य प्रकारे व जनहितार्थ करण्याच्या दृष्टीने स्थानिक संस्थांना आपल्या प्रशासकीय अधिकाराचा वापर करता यावा याकरिता राज्यातील स्थानिक संस्थांवर व सदर स्थानिक संस्थांच्या मुख्य प्रशासकिय अधिकाऱ्यांवर जबाबदारी निश्चित करण्याच्या दृष्टीने शासनाने आदेश निर्गमित करावेत अशी समितीची शिफारस आहे.

परिशिष्ट--अ

परिशिष्ट क्र. ७

[illegible]

अ.क्र.	तालुका	कामांची संख्या	पूर्ण कामे	अपूर्ण कामे	रद्द कामे
१	२	३	४	५	६
१	अकोले	७०	५८	१	६
२	संगमनेर	९७	९१	०	१
३	राहाता	३०	२०	०	२
४	कोपरगांव	२३	२३	०	०
५	श्रीरामपूर	९२	९२	०	०
६	राहुरी	८१	७०	१	०
७	नेवासा	८१	८१	०	०
८	शेवगाव	७७	५७	०	०
९	पाथर्डी	९०	४३	३	०
१०	पारनेर	९१	७५	०	४
११	श्रीगोंदा	३३	३३	०	०
१२	कर्जत	५७	६५	१	०
१३	जामखेड	१०८	१००	१	१
१४	नगर	३४	२७	०	३
	एकूण	७७८	७०६	८	१८

[illegible]

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	
४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
					[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]				

[illegible] जिल्हा परिषद - [illegible] विभाग

विषय - [illegible]

अ. क्र.	वर्ष	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	शेरा	[illegible]
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]		[illegible]
४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

अ. क्र.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
८	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
				एकूण	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]			[illegible]

[illegible]

अ.क्र.	तालुका	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	२	३	४	५	६
१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
३	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]
४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
८	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
९	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	एकूण	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]					
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	०	०
३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

यशवंत ग्राम समृध्दी योजना - ग्रामपंचायतींनी केलेल्या कामाच्या रकमांबाबत.

अ.क्र.	तालुका	वर्ष	ग्रामपंचायत नांव
१	२	३	४
१	राहाता	२००३ - ०४	ममदापूर
२	राहाता	२००५ - ०६	लोणी बु
३	राहाता	२००६ - ०७	साकुरी
४	राहाता	२००६ - ०७	साकुरी
५	राहाता	२००८ - ०९	अस्तगांव
६	राहाता	२००८ - ०९	अस्तगांव
७	कोपरगांव	२००२ - ०३	देर्डे कोऱ्हाळे
८	कोपरगांव	२००२ - ०३	वारी
९	कोपरगांव	२००५ - ०६	देर्डे चांदवड
१०	कोपरगांव	२००५ - ०६	येसगांव

यशवंत ग्राम समृद्धी योजना - लोकवर्गणी काढून घेतलेल्या ग्रामपंचायतींची यादी

अ.क्र.	तालुका	ग्रामपंचायत संख्या
१	अकोले	५
२	पारनेर	२
३	पाथर्डी	५
४	श्रीरामपूर	१
५	श्रीगोंदा	२
६	राहाता	१
७	राहुरी	२
८	शेवगाव	१
९	कर्जत	३
१०	जामखेड	४
११	नेवासा	९
	एकूण	३५

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
६	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
७	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
८	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
९	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१०	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
११	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१२	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१३	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
१४	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
१५	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
				[illegible]		[illegible]		

मा. विभागीय अपर आयुक्त नाशिक विभाग यांचे न्यायालयासमोर नाशिक

[illegible] अपील क्र. [illegible]/२०१२

१. श्री. डी.एम. [illegible] (अपीलार्थी)
ग्रामसेवक [illegible] ग्रामपंचायत
मु. पो. पाथर्डी जि. अहमदनगर — अपीलार्थ

विरुद्ध

१. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
जिल्हा परिषद, अहमदनगर — सामनेवाले

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद सेवा (शिस्त व अपील) नियम १९६४ चे कलम २४ अन्वये

निकालपत्र

(दिनांक [illegible]/२०१२ रोजी पारित)

प्रस्तुत प्रकरणाचे कामी सुनावणी दिनांक [illegible]/२०१२ रोजी घेण्यात [illegible] आली. [illegible] युक्तिवाद [illegible] दिनांक [illegible]/२०१३ [illegible] निकालासाठी प्रस्तुत [illegible] आहे.

अपीलार्थ यांचे तोंडी युक्तिवाद खालील प्रमाणे आहेत.

प्रस्तुत प्रकरणात अपीलार्थ [illegible]

३ परिशिष्ट हे अर्जदार यांना जोडलेले अर्जासोबत जोडण्यात आले. अर्जदारासंदर्भात देण्यात आलेली दोषारोप क्र. १ हा अर्जदार हे ग्रामसेवक या पदावरती ग्रामपंचायत तालुकी मधुर मधुर खेडा, करोडी जिल्ह्याची जिल्हा परिषद इत्यादी येथे दि. १६/०७/२००७ ते दि. ३१/०७/२००८ या कालावधीत कार्यरत असताना त्यांनी एकत्र पद ग्रामपंचायतीच्या विविध विकास कामांसाठी प्राप्त निधी मंजूर कामासाठी न वापरता अतिरिक्त गैरव्यवहार करून शासकीय निधी रक्कम रु. ९९,४३,८०४/- या रकमेचा अपहार केलेला आहे. त्याबाबतचा खुलासा सदरचा दोषारोप हा अत्यंत मोघम स्वरूपाचा असून परिशिष्ट २ मध्ये दर्शविलेल्या रकमा सुद्धा मोघम आहेत. त्याची कुठलीही शहानिशा या विभाग अधिकारी यांच्याकडून केलेली नाही. तसेच ग्रामपंचायतीचे कुठलेही मूल्यांकन अर्जदार यांना संबंधितांकडून कोईही पाहिले व त्याबाबत नोंदीत केलेली नाही.

दोषारोप क्र. २ अर्जदार हे याच पदा ग्रामपंचायतीत एकत्र मधुर कालावधीत कार्यरत असताना संपूर्ण ग्रामीण रोजगार हमी योजना अंतर्गत ग्रामपंचायतीला प्राप्त रक्कम आले होते त्याचा कोणताही हिशोब सादर केलेली नाही. त्यांनी संपूर्ण ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत ग्रामपंचायतीला प्राप्त रक्कम रु. ५,७४,०२५/- या रकमेचा अपहार केलेला आहे. खुलासा याबाबत दोषारोपाबाबत खुलासा सोबत सादर केलेला आहे. तोच अता सदरचा दोषारोप नाही. यातील सर्व खात्यांचा हिशोब व व्यवहार हा ग्रामपंचायतीचे सचिवी उपलब्ध असताना देखील रु. ५,७४,०२५/- या रकमेचा अपहार दर्शविणे अत्यंत बेकायदेशीर आहे. सदर बाबी प्रशासनाने कुठलीही चौकशी केलेली नाही.

दोषारोप क्र. ३ अर्जदार हे एकत्र पदा ग्रामपंचायतीत एकत्र मधुर कालावधीत कार्यरत असताना ग्रामपंचायतीमध्ये विविध योजना ग्रामनिधी ग्रामीण पाणी पुरवठा निधी स्वच्छता समिती इंदिरा आवास योजना यशवंत ग्रामसमृद्धी योजना १२ वा वित्त आयोग संपूर्ण ग्रामीण रोजगार हमी योजना या विविध योजनांचे बँक खात्यातील व्यवहार मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८ कलम ५७ (३) तिसरी ३ कलम १२४ (७) व महाराष्ट्र ग्रामपंचायत पाणी पुरवठा निधी नियम १९७७ नियम ११ अनुसार ग्रामनिधी, ग्राम पाणी पुरवठा निधी व इतर निधीच्या बाबतीत असा सरपंचाच्या नियंत्रणात असलेल्या ग्रामपंचायत सरपंच व ग्रामपंचायत ग्रामसेवक यांचे संयुक्त स्वाक्षरीने करणे आवश्यक असताना देखील बँक खात्यातील व्यवहार स्वतःचे एकट्याचे स्वाक्षरीने करून अपहार केल्याचे बँक खात्याचे तपासणीवरून दिसून येते. खुलासा सदरचा दोषारोप हा कुठल्याही कागदपत्रांची खात्री न करता दोषारोप क्र. १ या विस्तृत असा भाग दिसतो. दोषारोप क्र. १ मध्ये एकत्रितपणे रक्कम मधुर केलेली आहे. तर दोषारोप क्र. ३ मध्ये विविध योजनांची नावे टाकून तोच दोषारोप सादर केलेला आहे.

दोषारोप क्र. ४ अर्जदार हे एकत्र ग्रामपंचायतीत कार्यरत असताना ग्रामपंचायतीचे लेखे मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम १९५८ कलम ३८ (३) (क) (४) व मुंबई ग्रामपंचायत नियम १९५९ नियम ५ (४) अनुसार अद्ययावत ठेवणे बंधनकारक असताना कोणतेही लेखे, रेकॉर्ड याची पुस्तके साठा रजिस्टर कोणत्याही अंदाजपत्रक, मूल्यांकन उपलब्ध ठेवलेले नाही व तपासणी करीता सादर केलेली नाही. खुलासा अर्जदार हे ग्रामपंचायत

कार्यालयाला रोजनी रोज कार्यरत असल्याने उचित ग्रामपंचायतीचे सर्व योजनांचे लेखे ग्रामपंचायत कार्यालयातच अद्ययावत करून ठेवलेले होते.

सदर प्रकरणी जे सर्व अपहार दर्शविलेला आहे तो सामनेवाले यांनी कागदोपत्री साबीत केलेला नाही. अर्जदाराने उचित अवधानाचा संबंधित मूल्यांकन प्रमाण मिळाले बाबत वेळोवेळी पत्रव्यवहाराचे अर्ज दिलेले आहे. त्यामुळे विभागीय आयुक्त यांनी मूल्यांकन प्रमाण व फेरचौकशी करावी असे आदेश देऊनित दिलेले होते परंतु विभागीय आयुक्तांच्या मताचा [illegible] सामनेवाले यांनी विचार केलेला नाही. संपूर्ण अपहार हा सिद्ध झालेला नसतांना केवळ सर्व रक्कम एकत्र करून व रुपये १२,८३,८२४/- रकमेचा अपहार दर्शवून अर्जदाराची प्रतिमा मलीन करून व ती रक्कम वसूल करणेबाबत आदेश हा अयोग्य [illegible] आहे. त्यामुळे सदरचा आदेश रद्द करण्यात यावा. सदरचा अपील [illegible] दि. [illegible] पेक्षा [illegible] असून सदर अर्जदार हे मुदतीत दाखल केले असून ते न्यायनिवाडा योग्य अधिकार आहे. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,जि.प.अ.नगर यांचा आदेश रद्द करण्यात यावा. तसेच अर्जदार यांना उचित सेवेत पुनःस्थापित करण्यात यावा व अर्जदारांचा निलंबन काळ हा सेवाकाळ धरण्यात यावा. व तसेच अर्जदार यांना थकबाकीत वेतन व इतर फायदे मिळावेत.

<u>मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प.अ.नगर यांचा लेखी युक्तिवाद खालीलप्रमाणे.</u>

अर्जदार यांनी अपिलामध्ये नमूद केलेला ग्रामसेवक म्हणून रुजू झालेपासून [illegible] प्राप्त केलेले आहे असे नमूद केलेले आहे. तथापी श्री. रणसिंग हे ग्रामसेवक [illegible] ते जामखेड येथे कार्यरत असतांना त्यांनी ग्रामीण पाणी पुरवठा योजने मध्ये केलेल्या अपहाराबाबत आदेश क्र. [illegible] दि. [illegible] अन्वये सेवेतून बडतर्फ करण्यात आले होते. त्याबाबत अर्जदार यांनी त्यावेळेसही अपर आयुक्त [illegible] अपील दाखल केले होते. त्यात अपिलामध्ये अपर विभागीय, नाशिक यांनी दि. [illegible] चे आदेशान्वये रणसिंग यांना ग्रामसेवक पदावर पुन्हा सेवाजेष्ठतेनुसार [illegible] जि. प. सेवेत प्राथमिक चौकशीतील [illegible] आदेश पारित केलेला [illegible] आदेश क्र. [illegible] दि. [illegible] अन्वये ग्रामसेवक पदावर पुन्हा सेवाजेष्ठतेनुसार [illegible] जि.प. सेवेत प्राथमिक चौकशीतील [illegible] आदेश पारित केले होते. त्यामुळे अर्जदार रणसिंग यांनी [illegible] केलेला पूर्ण [illegible] आहे. त्यांनी [illegible] नमूद [illegible] ग्रामपंचायतीमध्ये कार्यरत असतांना पुन्हा गंभीर स्वरूपाची आर्थिक गैरव्यवहार व गैरवर्तन करून महाराष्ट्र जि.प. सेवा (वर्तणूक) नियम १९६७ (३) चे उल्लंघन केलेमुळे प्रशासनाला पुन्हा त्यांचेविरुद्ध शिस्तभंगाची कार्यवाही करणे क्रमप्राप्त ठरले आहे.

वरील सर्व बाबींचे अवलोकन केले असता अर्जदार रणसिंग यांनी जि.प. कर्मचाऱ्याचे वर्तणुकीमध्ये गंभीरपणे कसूर केल्यामुळे महाराष्ट्र जि.प. जिल्हा सेवा (वर्तणूक) नियम १९६७ (३) चे उल्लंघन केलेमुळे म.जि. प. सेवा (शिस्त व अपील) नियम १९६४ चा नियम ४ चे कलम ७ नवीन तरतुदी व [illegible] चौकशी बाबत वेळोवेळी

मार्गदर्शनासाठी पारीत केलेले परिपत्रके, शासन निर्णय यांचा अवलंब करून सर्वांना योग्य नैसर्गिक न्यायाच्या दृष्टीने [illegible] संधी देऊन त्यानंतर [illegible] आदेश पारीत केलेले असून [illegible] आदेश पारीत [illegible] अर्जदाराची [illegible] जिल्हा परिषद [illegible] अर्जदाराच्या [illegible] असे लेखी युक्तीवाद केले आहे.

प्रकरणात मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अहमदनगर व सर्व अर्जदार यांचे लेखी युक्तीवाद याचे अवलोकन करता, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, यांनी क्र. [illegible]/२०१२ चे दि. ११/१०/२०१२ च्या अवलोकन केले असता मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जि.प. अ.नगर यांनी योग्य [illegible] निर्णय घेतलेला नाही. [illegible] सदर अर्जदारास [illegible] दिला नाही ही वस्तुस्थिती [illegible] सदर [illegible] आवश्यकता [illegible] खालील प्रमाणे आदेश देण्यात येत आहे.

<u>आदेश</u>

१. अर्जदाराचे द्वितीय अपील [illegible]/२०१२ मंजूर करण्यात येत आहे.
२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अहमदनगर क्र. [illegible]/२०१२ चे दि.११/१०/२०१२ रोजीचा आदेश रद्द करण्यात येत आहे.
३. अर्जदाराचे [illegible] परिणाम होणार नाही [illegible] येत आहेत.
४. न्याय निर्णयाचा अंमल [illegible] करण्यात येत आहे.
५. संबंधितांना कळविण्यात यावे व [illegible] अभिलेख [illegible] पाठविण्यात यावी.

(सि. के. [illegible])
विभागीय अपर आयुक्त
नाशिक विभाग नाशिक

प्रत :- मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अहमदनगर

जा.क्र. [illegible] दि. [illegible]

विभागीय आयुक्तांचे कार्यालय नाशिक विभाग नाशिकरोड

क्र. [illegible] अपील क्र. [illegible]/२०१२

[illegible]

१. श्री. डी.एम. रणदिवे (अकारी)
ग्रामसेवक ग्रामपंचायत [illegible]
ता. [illegible] जि. अहमदनगर

अपीलार्थी

विरुद्ध

१. मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
जिल्हा परिषद, अहमदनगर

सामनेवाले

विभागीय अपर आयुक्त नाशिक विभाग नाशिक यांचे समोरील अपील क्र. [illegible]/अपील/[illegible]/२०१२ मध्ये दिनांक [illegible] रोजी अंतिम निकाल दिलेला असता [illegible] खालीलप्रमाणे आदेश.

१. अपीलार्थीचे [illegible] अपील [illegible]/२०१२ मंजूर करण्यात येत आहे.
२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अहमदनगर क्र. [illegible] यांचे दि. [illegible]/२०१२ रोजीचा आदेश रद्द करण्यात येत आहे.
३. अपीलार्थीची दोन वेतनवाढी [illegible] कायम [illegible] रोखण्याचे [illegible] दोन वार्षिक [illegible] येत आहेत.
४. [illegible] अपील [illegible] करण्यात येत आहे.
५. संबंधितांना [illegible] व [illegible] अभिलेख [illegible] यावी.

विभागीय अपर आयुक्त
नाशिक विभाग नाशिक

[illegible]

विषय- पुन:स्थापित करणे बाबत...

[illegible]

संदर्भ- [illegible]

[illegible]

:: आदेश ::

[illegible]

४.[illegible]
५.[illegible]

[illegible] जिल्हा परिषद [illegible] दिनांक [illegible] [illegible]

१) श्री.डी.एल.[illegible] [illegible] जिल्हा परिषद [illegible] पंचायत समिती-अकोले [illegible]

२) श्री.डी.एल.[illegible] [illegible]

[illegible] श्री.डी.एल.[illegible] [illegible]

सही/-

([illegible])

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

जिल्हा परिषद अहमदनगर

प्रति,

१) श्री.डी.एल.[illegible],

२) [illegible]

३) गट शिक्षण अधिकारी पंचायत समिती [illegible]

४) गट शिक्षण अधिकारी पंचायत समिती-अकोले

५) श्री.डी.एल.[illegible] [illegible]

[illegible]

६) मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी,जिल्हा परिषद अहमदनगर

७) [illegible] विभाग,जिल्हा परिषद अहमदनगर

[illegible]

[illegible]

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

जिल्हा परिषद अहमदनगर करिता

[illegible]

प्रति,

[illegible]

विषय:- [illegible]

संदर्भ:- [illegible]

महोदय,

[illegible]

[illegible]

प्रत,

[illegible]

परिशिष्ट—ब

मंगळवार, दिनांक २८ जानेवारी, २०१४
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक २८ जानेवारी, २०१४ रोजी जिल्हा परिषद कार्यालय, अहमदनगर येथे सकाळी १०.५० वाजता सुरु होऊन दुपारी १२.४५ वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गिरीश बापट, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. मधुकर उर्फ अण्णा चव्हाण, वि.स.स.
(३) प्रा. राम शिंदे, वि.स.स.
(४) श्री. आर. एम. वाणी, वि.स.स.
(५) प्रा. सुरेश नवले, वि.प.स.
(६) श्री. विनायक मेटे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. यु. के. चव्हाण, अतिरिक्त सचिव
(२) श्री. दिलीप येवला, अवर सचिव (समिती)
(३) श्री. सो. न. सानप, कक्ष अधिकारी

साक्षीदार :

ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग

श्रीमती रूबल अग्रवाल, मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अहमदनगर.

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २००७-२००८ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ३.९ संदर्भात मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, अहमदनगर यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक ८ जुलै, २०१४
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक ८ जुलै, २०१४ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे सकाळी १२.३० वाजता सुरु होऊन दुपारी २.०० वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गिरीश बापट, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. मधुकर उर्फ अण्णा चव्हाण, वि.स.स.,
(३) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.
(४) श्री. सुनिल केदार, वि.स.स.
(५) श्री. विनायक निम्हण, वि.स.स.
(६) प्रा. राम शिंदे, वि.स.स.,
(७) श्री. चंद्रकांत मोकाटे, वि.स.स.
(८) श्री. विनायक मेटे, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. यु. के. चव्हाण, अतिरिक्त सचिव
(२) श्री. सु. सा.गायकवाड, वित्तीय सल्लागार
(३) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(४) श्री. ऋतुराज ज. कुडतरकर, अवर सचिव
(५) श्री. दि. पु. येवला,अवर सचिव (समिती)

निमंत्रित :

महालेखाकार यांचे कार्यालय

श्रीमती माला सिन्हा, प्रधान महालेखाकार

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

श्रीमती राधिका रस्तोगी, सचिव.

साक्षीदार :

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

श्री. एस. एस. संधू, प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग.

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २००७-२००८ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ३.२ व ३.९ संदर्भात प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग यांची साक्ष घेतली.

मंगळवार, दिनांक ९ जून, २०१५
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक ९ जून, २०१५ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी १३.५५ वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
(४) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.
(५) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
(६) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
(७) डॉ. अनिल बोंडे, वि.स.स.
(८) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
(९) श्री. शंभुराज देसाई, वि.स.स.
(१०) श्री. सत्यजीत पाटील-सरूडकर, वि.स.स.
(११) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.
(१२) श्री. जयंत पटील,वि.प.स.
(१३) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. यु. के. चव्हाण, सचिव
(२) श्री. सु. सा.गायकवाड, वित्तीय सल्लागार
(३) श्री. सोमनाथ सानप, अवर सचिव.

निमंत्रित :

महालेखाकार यांचे कार्यालय

श्री. जे. आर. इनामदार, वरिष्ठ उप महालेखाकार

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

श्री. विजय कुमार, प्रधान सचिव.

साक्षीदार :

नगरविकास विभाग

श्रीमती मनिषा म्हैसकर, सचिव, नगरविकास विभाग.

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २००७-२००८ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ५.८ संदर्भात सचिव, नगरविकास विभाग यांची साक्ष घेतली.

बुधवार, दिनांक १७ जून, २०१५
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १७ जून, २०१५ रोजी विधान भवन, मुंबई येथे दुपारी १२.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी १२.५५ वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.
(३) श्री. संजय सावकारे, वि.स.स.
(४) श्री. नानाजी शामकुळे, वि.स.स.
(५) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.
(६) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.
(७) श्री. योगेश सागर, वि.स.स.
(८) श्री. प्रशांत ठाकूर, वि.स.स.
(९) श्री. संजय केळकर, वि.स.स.
(१०) श्री. सत्यजीत पाटील-सरूडकर, वि.स.स.
(११) श्री. वैभव नाईक, वि.स.स.
(१२) श्री. सुरेश गोरे, वि.स.स.
(१३) श्री. वसंतराव चव्हाण, वि.स.स.
(१४) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.
(१५) श्री. भास्कर जाधव, वि.स.स.
(१६) श्री. जयंत पाटील,वि.प.स.
(१७) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स.
(१८) श्री. संजय दत्त, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. यु. के. चव्हाण, सचिव
(२) श्री. सु. सा.गायकवाड, वित्तीय सल्लागार
(३) श्री. सोमनाथ सानप, अवर सचिव.

निमंत्रित :

महालेखाकार यांचे कार्यालय
श्रीमती माला सिन्हा, प्रधान महालेखाकार.

वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
श्रीमती राधिका रस्तोगी, सचिव.

साक्षीदार :

ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास)विभाग
श्री. व्ही. गिरीराज, प्रधान सचिव, विभाग

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २००७-२००८ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालातील परिच्छेद क्र. ३.२ संदर्भात प्रधान सचिव, ग्रामविकास व जलसंधारण (ग्रामविकास) विभाग यांची साक्ष घेतली.

शुक्रवार, दिनांक ११ डिसेंबर, २०१५
लोकलेखा समिती

समितीच्या उप समिती-१ ची बैठक शुक्रवार, दिनांक ११ डिसेंबर, २०१५ रोजी विधान भवन, नागपूर येथे दुपारी २.३० वाजता सुरु होऊन सायंकाळी ६.०० वाजता स्थगित झाली.

(१) श्री. माणिकराव ठाकरे, वि.प.स. तथा निमंत्रक

सदस्य

(२) श्री. राजेंद्र पाटणी, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. यु. के. चव्हाण, सचिव
(२) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(३) श्री. चु. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि. अ.
(४) श्री. सोमनाथ सानप, अवर सचिव.

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांच्या सन २००७-२००८ या वर्षाच्या स्थानिक संस्था अहवालावरील पाचवा तसेच सन २००९-२०१० या वर्षाच्या नागरी अहवालावरील सहावा प्रारूप अहवाल विचारात घेतला.

बुधवार, दिनांक १६ डिसेंबर, २०१५
लोकलेखा समिती

समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १६ जून, २०१५ रोजी विधान भवन, नागपूर येथे सायं. ६.०० वाजता सुरु होऊन दुपारी ६.५५ वाजता स्थगित झाली.

समिती प्रमुख

(१) श्री. गोपालदास अग्रवाल, वि.स.स.

सदस्य

(२) श्री. शिवाजीराव नाईक, वि.स.स.,
(३) श्री. संजय सावकारे वि.स.स.
(४) श्री. हरिभाऊ जावळे, वि.स.स.
(५) श्री. शंभुराज देसाई, वि.स.स.
(६) वैभव नाईक, वि.स.स.,
(७) श्री. राजेश टोपे, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्रीमती मेघना तळेकर, उप सचिव
(२) श्री. श्रीरंगम, उप सचिव तथा नि.अ.
(३) श्री. सो.८. सानप, अवर सचिव
(४) श्रीमती सुषमा पाठक, कक्ष अधिकारी
(५) श्री. रवींद्र मेस्त्री, कक्ष अधिकारी.

समितीने सुचविलेल्या सुधारणासह पाचवा प्रारूप अहवाल संमत करण्यात आला.

शासकीय मुद्रणालय, नागपूर.